

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARININ BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Kübra KAHVECİOĞLU

İSTANBUL, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARININ BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Kübra KAHVECİOĞLU

Öğrenci No:

130790112

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ

İSTANBUL, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Özel Yetenekli Çocuğı Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Bazı Değışkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 30/04/2016

Kübra KAHVECİOĞLU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

30.4.2016

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 130790112 numaralı *Kübra KAHVECİOĞLU'nun* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "Özel Yetenekli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 19.04.2016 tarih ve 2016/16 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında oyçokluğu/oybirliği ile Kabul/Red veya Düzeltme kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Neslim Güvender DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Melek ASTAR
(Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Kübra KAHVECİOĞLU
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2016
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Psikolojik Sağlamlık, Benlik Saygısı, Öz-Yeterlik
İnancı, Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Özel Yetenekli
Birey, Ebeveynler, Anne-Baba, Çalışma Durumu,
Aylık Gelir.

ÖZ

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Araştırmanın amacı, özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik sağlamlıklarının öz-yeterlik inancı, benlik saygısı ve sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Örneklem grubu, basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilerek İstanbul’da yaşayan, 2015 yılında Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile Bahçelievler Bilim ve Sanat Merkezi tarafından incelenerek “Özel Yetenekli Birey” tanısı almış çocukların (5-13 yaş) anne-babalarından oluşturulmuştur. Kişilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri Gürgen (2006) tarafından geliştirilen “Yılmazlık Ölçeği”; benlik saygısı düzeyleri Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği”; öz-yeterlik inancı düzeyleri Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2014) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği” kullanılarak ölçülmüştür. Verilerin analizinde SPSS 20.00 programı kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için Pearson Korelasyon Katsayısı; değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Gruplar T-Testi, Mann-Whitney U Testi ve ANOVA Analizi; değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerinde etkisini incelemek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda benlik saygısı ve öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlık ile anlamlı bir nedensellik ilişkisi içinde olduğu bulunmuştur. Psikolojik sağlamlık ile benlik saygısı ve öz-yeterlik inancı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Psikolojik sağlamlık puanları yaş, medeni durum, çalışma durumu ve özel yetenekli çocuğun okula gitme durumu açısından farklılık göstermezken; cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık g stermiştir.

Name and Surname : Kübra KAHVECİOĞLU
Supervisor : Asst. Prof. Hüseyin EBADİ
Degree and Date : Master, 2016
Major : Clinical Psychology
Key Words : Resiliency, Self-Esteem, Self-Efficacy,
Gender, Age, Marital Status, Gifted Children,
Parents, Working Condition, Monthly Income.

ABSTRACT

EXAMINATION OF FACTORS WHICH ARE EFFECTING RESILIENCY OF PARENTS WHO HAVE GIFTED CHILDREN

The main purpose of this study is to see the effect of self esteem and self efficacy on resiliency of parents who have gifted children. This is one examination of descriptive relation style was used. The participants were selected by simple random sampling methods. The participants consisted of a total of 200 parents whose children diagnosed “gifted children” by Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi and Bahçelievler İTO Bilim ve Sanat Merkezi in 2015. The analyse data collected via three scales entitled “Yılmazlık Ölçeği” invented by Gürkan (2006); “Rosenberg Self-Esteem Scale” invented by Rosenberg (1965) and “Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği” invented by Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2014). SPSS 20.00 program used to analyse. Regression Analyse, Pearson Correlation Analyse, ANOVA analyse, Mann-Whitney U Test and Independent Samples T-Test performed to analyze the data.

The results shows significant effects of self-esteem and self-efficacy on participants resiliency. A significantly positive relationship seen on participants resiliency, self-esteem and self-efficacy. Results from this study revealed that, participants resiliency level did not vary according to age, marital status, working condition, income status and attending to school. Finally, resiliency levels of participants did vary according to gender groups.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
ÖNSÖZ	xiv
KISALTMALAR	xv
1. BÖLÜM GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.3. Alt Problemler.....	3
1.4. Hipotezler.....	4
1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.6. Sayıtlar	5
1.7. Sınırlılıklar	6
2. BÖLÜM LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	7
2.1. Zekâ Kavramı.....	7
2.1.1. Zekâ Kavramının Tarihsel Gelişimi	8
2.2. Özel Yetenekli Birey	18
2.2.1. Özel Yetenekli Birey Kavramının Tarihçesi	19
2.2.2. Özel Yetenekli Bireyler ile İlgili Yaklaşımlar	22
2.2.2.1. Bireysel Örtülü Zekâ Kuramları	22
2.2.2.2. Toplumsal Örtülü Zekâ Kuramları	23

2.2.2.3. Emergenik Kalıtım Epigenetik Gelişim Kuramı	25
2.2.2.4. Sternberg'in Üçlü Saçayağı Kuramı.....	25
2.2.2.5. Güncel Yaklaşımlar	25
2.2.3. Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri	26
2.3. Psikolojik Sağlamlık	29
2.3.1. Psikolojik Sağlamlık Kavramının Tarihsel Gelişimi	32
2.3.2. Psikolojik Sağlamlığı Etkileyen Faktörler	34
2.3.2.1. Risk Faktörü	34
2.3.2.2. Koruyucu Faktörler	37
2.3.2.3. Olumlu Sonuçlar.....	42
2.4. Öz-Yeterlik İnancı ve Kavramın Tarihsel Gelişimi	43
2.4.1. Öz-Yeterlik İnancı Kavramı.....	44
2.4.2. Öz-Yeterlik İnancını Etkileyen Faktörler.....	47
2.4.3. Öz-Yeterlik İnancını Harekete Geçiren Süreçler	48
2.4.4. Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	51
2.5. Benlik Saygısı Kavramı	52
2.5.1. Benlik Kavramı ile İlgili Kuramsal Görüşler	55
2.5.1.1. Sigismund Scholomo Freud'un Kuramı	56
2.5.1.2. Alfred Adler'in Kuramı	56
2.5.1.3. Carl Gustav Jung'un Kuramı.....	57
2.5.1.4. Gordon Willard Allport'un Kuramı	57

2.5.1.5. Abraham Harold Maslow'un Kuramı.....	58
2.5.1.6. Carl Ransom Rogers'ın Kuramı	59
2.5.2. Benlik Kavramının Gelişimi	59
2.5.3. Benlik Saygısı	60
2.5.4. Benlik Saygısının Gelişimi.....	63
2.5.5. Yüksek veya Düşük Benlik Saygısına Sahip Bireylerin Kişilik Özellikleri	64
2.5.6. Benlik Saygısı Gelişimini Etkileyen Faktörler	67
2.5.7. Benlik Saygısı ve Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	69
3. BÖLÜM YÖNTEM	71
3.1. Araştırmanın Modeli	71
3.2. Evren ve Örneklem Grubu	71
3.3. Uygulanan Yöntem	72
3.4. Veri Toplama Araçları	72
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	72
3.4.2. Yılmazlık Ölçeği	73
3.4.3. Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği	74
3.4.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	75
3.5. Veri Toplama İşlemi	76
3.6. Verilerin Analizi	76

4. BÖLÜM BULGULAR77

- 4.1. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanları ile EÖ Puanlarının Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Korelasyon Analizi Bulguları82
- 4.2. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanları ile RÖ Puanlarının Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Korelasyon Analizi Bulguları82
- 4.3. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları.....83
- 4.4. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları84
- 4.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Özel Yetenekli Çocukların Okula Gitme Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları85
- 4.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Bulguları86
- 4.7. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları87
- 4.8. Araştırmaya Katılan Bireylerin EÖ ve RÖ Puanlarının YÖ Puanları Üzerinde Etkisi Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları88

5. BÖLÜM SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....91

- 5.1. Sonuç.....91

5.1.1. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum, Çalışma Durumu ve Özel Yetenekli Çocuğun Okula Gitme Durumuna İlişkin Bulgular.....	91
5.1.2. Psikolojik Sağlamlık ile Benlik Saygısı ve Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancının Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	92
5.1.3. Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Benlik Saygısının Psikolojik Sağlamlık Üzerinde Etkisine İlişkin Bulgular	92
5.2. Tartışma	92
5.2.1 Psikolojik Sağlamlığa Etki Gücü Açısından Benlik Saygısının İncelenmesi	93
5.2.2. Psikolojik Sağlamlığa Etki Gücü Açısından Öz-Yeterlik İnancının İncelenmesi	94
5.2.3. Psikolojik Sağlamlığın Cinsiyet Üzerindeki Farklılığının İncelenmesi	95
5.3. Öneriler	97
KAYNAKÇA	99
EKLER	118
Ek-1: Kişisel Bilgi Formu	118
Ek-2: Yılmazlık Ölçeği(YÖ)	119
Ek-3: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği(RÖ).....	121
Ek-4: Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği(EÖ)	122
Ek-5: Valilik Onayı	125
ÖZGEÇMİŞ	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

TABLO 1:	Gardner'ın Çoklu Zekâ Kuramına Göre Zeka Türleri	15
TABLO 2:	Johari Penceresi	65
TABLO 3:	Yılmazlık Ölçeği Geçerlik Analizi	74
TABLO 4:	Öz-Yeterlik İnancı Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları.....	79
TABLO 5:	Psikolojik Sağlamlık Değişkeni Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları	80
TABLO 6:	Benlik Saygısı Değişkeni Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları	80
TABLO 7:	Sosyo-Demografik Değişkenlerine Yönelik Betimleyici İstatistiksel Verilerin Sonuçları	81
TABLO 8:	Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	82
TABLO 9:	Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Saygısı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguları	82
TABLO 10:	Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Cinsiyet Değişkenlerine Yönelik Bulgular.....	83
TABLO 11:	Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Çalışma Durumu Değişkenlerine Yönelik Bulgular	84
TABLO 12:	Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Özel Yetenekli Çocuğun Okula Gitme Durumu Değişkenlerine Yönelik Bulguları	85
TABLO 13:	Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Medeni Durum Değişkenlerine Yönelik Bulgular	86
TABLO 14:	Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Yaş Değişkenlerine Yönelik Bulguları	87

TABLO 16: Psikolojik Sağlamlık ile Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Benlik Saygısı Değerlerine Yönelik Bulgular	88
---	----

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No

ŞEKİL 1:	Üçlü Halka Kuramı	23
ŞEKİL 2:	Araştırmanın Modeli	71
GRAFİK 1:	Cinsiyet Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri	77
GRAFİK 2:	Yaş değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri	77
GRAFİK 3:	Medeni Durum Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri	78
GRAFİK 4:	Çalışma Durumu Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri	78
GRAFİK 5:	Özel Yetenekli Çocukların Okula Gitme Durumu Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri	79

ÖNSÖZ

Özel hayatında veya akademik yaşantılarında bazen zorluklarla mücadele edebilen kimi zaman da pes eden birçok insanla karşılaştım. Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde çalışmaya başladığım ilk günlerden bugüne özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin ailelerinin yaşadığı zorluklar bana üniversite yıllarımda öğrendiğim bu kavramın kıymetini bir kez daha hatırlatmış oldu. Bu ailelerle yaptığım görüşmeler bana psikolojik sağlık kavramının onlar için ne kadar önemli olduğunu hala gösteriyor.

Bugüne kadar kazandığım bütün mesleki ve yaşam becerilerinin temellerini atan başta ilkokul öğretmenim İbrahim UZUNOĞLU olmak üzere öğretmenlerim Prof. Dr. Erdiç DURU, Doç. Dr. Asım ÇİVİTCİ, Doç. Dr. Nazmiye ÇİVİTCİ, Doç. Dr. Sevgi ÖZGÜNGÖR, Doç. Dr. Murat BALKIS, Doç. Dr. Veysel AKSOY ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ'ye;

Arkadaşıktan ve dostluktan öte hissettiren; her güzel ve kötü günde kalplerini kalbimle birleştiren manevi kardeşlerim Fatma Nur DALGALI, Özge DEMİREL, Özge KÖKSEL ve ablam Semin ARSLAN'a;

Hayatıma dâhil olduğu ilk günden beri benimle birlikte her türlü zorluğa katlanan; sıkıntılı günlerimde başımı omzuna yasladığımda bana bütün sıkıntılarımı unutturan; sevgisini de saygısını da bir an olsun esirgemeyen ve bu zorlu süreçte ona yeteri kadar zaman ayıramasam da bunu bana hiç yansıtmayan hayat arkadaşım, sevgili müstakbel eşim, hayatımda gördüğüm en yılmaz insan Mehmet TANRIVERMİŞ'e;

Aramızdaki mesafelere rağmen beni her zaman gönülden destekleyen, güldürebilen ve sevgileri sayesinde en uzak mesafelerde bile yanımdalarmış gibi hissetmemi sağlayan, koşulsuz sevgileri için annem Nilüfer KAHVECİOĞLU, babam Mustafa KAHVECİOĞLU ve kardeşim Atakan KAHVECİOĞLU'na teşekkür eder; minnetlerimi sunarım.

Kübra KAHVECİOĞLU

İstanbul, 2016

KISALTMALAR

AAIDD	: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities
BÖ	: Beck Umutsuzluk Ölçeği
EÖ	: Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği
KÖ	: Kontrol Odağı Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Ö.Y.Ç	: Özel Yetenekli Çocuk
PÖ	: Problem Çözme Envanteri
RÖ	: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
RÖG	: Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği
YÖ	: Yılmazlık Ölçeği

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanın sınırlı hayat süresinde anne-baba olmak en önemli aşamalardan biridir. Bir çocuk sahibi olmak anne-babaya çeşitli sorumluluklar yükleyen, uyum sağlanması gereken ve zaman içinde anne-babanın çocuğa uyumuyla sonuçlanan yeni ve stresli bir durumdur. Ebeveynler dünyaya gelecek olan çocukları için çeşitli beklentiler taşır. Bebek, bu beklentiler ve umutlarla dünyaya gelir. Ebeveynler, çocuklarını sağlıklı, başarılı, erdemli birer yetişkin olarak görmenin hayallerini bebek anne rahmine düştüğü andan itibaren düşerler.

Ebeveynlerin binbir güçlükle dünyaya getirdiği; hayallerini, umutlarını bağladığı bebekler ailelere kimi zaman sevinç kaynağı kimi zaman da üzüntü kaynağı olabilir (Bayraklı, 2010). Akranlarından farklı gelişim gösteren çocuk, kimi zaman anne-babanın hayallerindeki çocuk beklentilerini karşılamamaktadır. Bu durum anne-babanın bazen derin bir üzüntü yaşamasına, hayal kırıklığına uğramasına, aklının karışmasına veya birtakım kaygılara sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynler çocuğun durumuyla ilgili geniş bilgi birikimine sahip olmadığından ya da sosyal kabul gibi nedenlerden dolayı bebeğin durumunu diğer aile bireylerine, yakın çevreye açıklamakta güçlük çekebilir.

Çocuk yaşatlarından ileride bir performans gösterdiğinde, aile birçok yönden şanslı olsa bile çocuklarını yetiştirme sürecinde çözmeleri gereken problemlerle karşılaşır. Ailelerin genelde yaşadıkları en önemli sorun, özel yetenekli çocuklarının gelişimini desteklemenin zor olduğunu düşünmeleridir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2014). Bunun nedeni çocuğun bazı ihtiyaçlarının yaşatlarındakinden farklı olması ve ebeveynin sorumluluğunun normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre farklılaşmasıdır. Ebeveynlerin çocuklarının yeteneklerinden haberdar olmamaları veya ilgisizliği, bu özellikteki çocuklar için gerçek bir tehlike olduğu kadar, aşırı ilgili aile yaklaşımı da çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (Uzun, 2004). Çocuklarından kendi ba-

şaramadıklarını başarmalarını ve gerçekleştiremedikleri ideallerini gerçekleştirmelerini bekleyen bir tutum içine girmeleri hem çocuğun kişiliğinde yaralar açmakta hem de aileye bir süre sonra pişmanlık, tükenmişlik ve duygusal çöküntü yaşatabilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırma sonuçlarından yola çıkarak, özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme sürecinde karşılaştıkları problemleri şu alt başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Normal ebeveyn rollerinin değişmiş olması,
2. Ebeveynlerinin benlik imajlarının değişmiş olması,
3. Uyumun aile içinde yapılması,
4. Okul ve aile arasında yaşanan sorunlar (Uzun, 2004).

Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynler yaşadığı kaygılar, sosyal problemler, tutumlar, kültürel değerler, çocuğun yeterli/yetersiz olduğu alanlar, stresli yaşam koşulları ve buna benzer birçok faktör sonucunda yılgınlık, yorgunluk hissi ve uzaklaşma isteği yaşayabilirler. Yaşam koşullarının etkisi ile çocuk yetiştirmede veya hayatlarını sürdürmede gittikçe artan bir yetersizlik duygusu, zamanla kendi duygularına, düşüncelerine, bedenlerine yönelik algılarının değişmesine ve benliklerinde yaralanmalara yol açabilir. Bu durum zamanla ebeveynlerde hem öz-yeterlik inancı hem de benlik saygısı düzeylerinin giderek azalacağını düşündürmektedir.

Psikolojik sağlamlık, çevresel şartların zorlamasına, problemler yaşamasına, riskli durumlarla karşılaşmasına ya da karşılaşma ihtimalinin yüksek olmasına rağmen bireyin bu zorluklardan sağlıklı bir şekilde çıktığını gösteren bir kapasitedir. Kriz durumlarının olumsuz etkilerine dayanmayı, gelişim göstermeyi bunları başarılı bir şekilde atlatmayı içeren bir süreçtir. Ebeveynler için özel yetenekli çocuğunun ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamadığını düşünmek bir kriz durumu veya stresli bir yaşantı olabilir. Bazı ebeveynler bu kriz durumuna ya da stresli yaşamlarına rağmen güçlü bir şekilde hayatlarına devam ederken bazı ebeveynler umutsuzluk, yetersizlik, kötümserlik, tükenmişlik belirtileri göstermekte ve benlik saygıları ile öz-yeterlik inançlarında azalmalar görülmektedir.

Özel yetenekli bireylerin ebeveynlerinin benlik saygısı ve öz-yeterlik inançlarının psikolojik sağlık düzeylerinde önemli bir gösterge olacağı düşünülmüştür. Bunun yanı sıra bu araştırmada psikolojik sağlamlığı etkileyebileceği düşünülen cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, ailenin gelir durumu ve çocuğun okula gitme durumu gibi sosyo-demografik değişkenler de incelenecektir.

Bu amaçla araştırmanın ikinci bölümünde bireylerin zihinsel yapılarını tanımlayan ve geçmişten günümüze birçok araştırmada çok önemli bir değişken olarak görülen zekâ kavramı ve kuramları ile özel yetenekli birey kavramı incelenmiştir. Bunların yanı sıra araştırmanın odak noktası olan psikolojik sağlamlık ve bu süreci etkilediği düşünülen öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı kavramlarının tanımlarına ve kuramsal görüşlere yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; araştırmanın yöntemi, örneklem grubu hakkında bilgiler, veri toplama araçları, veri toplama işlemi, toplanan verilerin analizi ve bulgular ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde araştırmanın bulgularına yönelik olarak sonuçlar değerlendirilmiş; beşinci bölümde ise araştırmacı literatürde yer alan bilgileri de göz önünde bulundurarak önerilerde bulunmuştur.

1.2. Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi “Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı, öz-yeterlik inancı ve sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, ailenin toplam geliri, özel yetenekli çocuğun okula gitme durumu), psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” olarak belirlenmiştir.

1.3. Alt Problemler

1. Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancı puanları ile psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı puanları ile psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancı puanlarının psikolojik sağlamlık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?
4. Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı puanlarının psikolojik sağlamlık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?
5. Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik sağlamlık puanları; cinsiyet, yaşı, medeni durum, çalışma durumu ve özel yetenekli çocukların okula gitme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4. Hipotezler

- H.1.** Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancı puanları ile psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H.2.** Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı puanları ile psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H.3.** Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancı puanlarının psikolojik sağlamlık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H.4.** Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı puanlarının psikolojik sağlamlık puanları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H.5.** Özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik sağlamlık puanları; cinsiyet, yaşı, medeni durum, çalışma durumu ve özel yetenekli çocukların okula gitme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ailelerin kendilerine özgü çocuk yetiştirme tutumları, çocukları farklı şekillerde etkilemektedir. Ailelerin tutumlarının çocuğun kişilik, dil ve psikomotor gelişimi, zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişim üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olmaktadır (MEB, 2014). Çocuğun yetersizliğinin olması veya özel yetenekli olması onun bir birey olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bütün çocuklar, zekâ seviyeleri ne olursa olsun, mutlu ve doyurucu bir yaşam sürme hakkına sahiptir

(Uzun, 2004). Bir çocuğun mutlu, huzurlu, sağlıklı ve güvenli bir aile ortamında büyümesi onun daha sağlıklı bir gelişim göstermesini sağlayacaktır. Burada önemli olan etmenlerden biri de anne-babaların psikolojik yönden dayanıklı olmalarıdır. Özellikle özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarda olumlu gelişmelerin olması için ön koşullardan biri de aile desteğidir ki bu ebeveynlerin psikolojik sağlamlığını etkileyen faktörlerin araştırılması, tespit edilmesi ve gelecekte toplum bazında birtakım programlar düzenlenmesi hem birey, hem toplum boyutunda insanlığa katkıda bulunacaktır.

Psikolojik sağlamlığı, bireyi diğer bireylerden ayıran kişilik özelliklerinin bir parçası ve bir süreç olarak düşünebiliriz. Dolayısıyla bireyin zorlu yaşam koşullarına rağmen hayatına sağlıklı olarak devam etmesine yardımcı olan bu sürecin daha iyi anlaşılması, diğer bireylerde de bu özelliğin düzeyinin artırılması için araştırmacılar tarafından çalışılması ve buna yönelik farkındalığın artırılması önemli görülmektedir.

Yabancı literatürde psikolojik sağlamlık ve bu konuda aileler ile yapılan birçok araştırma bulunmakla birlikte, Türkiye’de psikolojik sağlamlık alan yazında yeni yer alan bir kavramdır. Özel yetenekli çocukların her iki ebeveyninin de psikolojik sağlamlıklarını bu değişkenler açısından inceleyecek ilk çalışma olması nedeniyle önemli bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın Türkiye’de özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin, sosyodemografik özelliklerinin, öz-yeterlik inançlarının, benlik saygılarının ve diğer kavramların da onların psikolojik olarak sağlam kalmalarını açıklamada yardımcı olacak birçok çalışma için öncülük eden bir araştırma olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancının, benlik saygısının ve demografik değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini incelemektir.

1.6. Sayıtlar

Araştırmaya katılan bireylerin kişisel bilgi formu ve ölçekleri gerçek durumlarını yansıtacak ve samimi olarak cevaplandırırları; özel koşulları dışında genel durumlarının aynı olduğu varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Araştırma; İstanbul’da yaşayan 2014-2015 ve 2015-2016 eğitim-öğretim yıllarında Bahçelievler İTO Bilim ve Sanat Merkezi ve Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nde “Özel Yetenekli Birey” tanısı almış çocukların (5-13 yaş) ebeveynleri üzerinden yürütülmüştür.

2. Araştırmada yer alan psikolojik sağlamlık durumunu Yılmazlık Ölçeği (YÖ); benlik saygısı düzeyini Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RÖ); öz-yeterlik inancı düzeyini Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği (EÖ)’nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

2. BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

2.1. Zekâ Kavramı

Özel yetenekli bireylerin tanınmasında en önemli ölçütlerden biri zekâ kavramıdır. Gerek toplumsal tanımlamalarda gerek bilimsel araştırmalarda üstün zekâlı/özel yetenekli birey kavramı öncelikle zekâ kavramını çağrıştırmaktadır. Bu bireylerin tanınmasında kimi zaman tek ölçüt kimi zaman da ölçütlerden biri olarak görülmesi nedeniyle öncelikle zekâ kavramına değinmek uygun bulunmuştur.

İnsan beyni karmaşık bir yapıya sahiptir. Bugün bile insan beyninin bütün fonksiyonları ve sınırları tam olarak açıklanamamaktadır. Zekâ kavramı konusunda günümüze kadar çok farklı görüş ve düşünceler ortaya çıkmıştır. Zekâ kavramı, psikoloji bilimi içerisinde doğrudan gözlenemeyen çok karmaşık yapılardan biridir. Ve bu nedenle psikologlar zekâyı neyin oluşturduğu konusunda tam bir anlaşmaya varamamıştır (İnanç Yazgan, Bilgin ve Atıcı, 2007; Erden ve Akman, 2003). Zekânın en genel anlamda, bireyin bütün zihinsel yeteneklerini sayısal olarak ölçerek ve değerlendirerek elde edilen sonuç olduğu söylenebilir (Özgüven, 2011).

Zihinsel gücün toplum düzeni ve toplumun yönetimi açısından önemine ilk vurgu yapan Yunan uygarlığının seçkin düşünürlerinden Eflatun'dur. Eflatun "Devlet" kitabında zekâ kavramını "şaşırmamak ve hatırlayabilmek" olarak tanımlamıştır (Enç, 2005).

Günümüzde kabul edilen görüş zekânın beyinle ilişkili olduğudur. Bazı psikologlar, bireyin, çevresiyle uyumuna önem verirler. Yani bireyin çevresiyle uyumu ile zekâ düzeyi arasında önemli bir ilişki bulunduğunu ifade etmektedirler. Bu görüşte olan psikologlar zekâyı, "bireyin çevresindeki yeniliklere uyabilme, karşılaştığı yeni problemleri çözebilme yeteneği" olarak tarif ederler. Bu tarife göre, zihinsel kapasitesi yüksek olan bireyler, karşılaştıkları problemler karşısında duruma göre çok sayıda olası çözüm yolları bulabilen, bu çözüm yollarını gözden geçirerek, kendisi için en uygun olan çözüm yolunu seçebilen kişi olmaktadır. Bazı psikologlar ise zekâyı "öğrenebilme yeteneği" olarak tanımlamışlardır. Çabuk ve çok öğrenen

birey zeki bireydir. Wechsler ise, zihinsel kapasiteyi, “bir bütün olarak amaca yönelik hareket etme, mantıki düşünme ve çevresine etki edebilme konularında bireyin genel kapasitesi” olarak tarif etmektedir (Özgüven, 2011).

Yörükoğlu (2012) zekâyı, zihnin birçok yeteneğinin uyumlu çalışması sonucu ortaya çıkan bir yetenekler bileşimi olarak açıklamıştır.

Türkiye Zekâ Vakfı (2014)’nın tanımına göre zekâ; kavramlar ve algılar yardımıyla soyut ya da somut nesneler arasındaki ilişkiyi kavrama, soyut düşünme, akıl yürütme, öğrenileni kullanabilme, yeni durum ve koşullara uyabilme ve problemler karşısında yeni çözüm yolları bulabilme yeteneğidir.

Başka bir tanıma göre zekâ; anlama ve bilgiyi kullanma yeteneğini kazanmış olmaktır (American Heritage Dictionary [AHD], 2014).

Binet (1905)’e göre zekâ temel bir yetenektir; onun değişikliği veya eksikliği gerçek hayat için son derece önemlidir. Bu yetenek bir yargılamadır. Diğer yandan bu yeteneğe sağduyu, girişkenlik, kişilerin kendilerini şartlara adapte etmesi de denir.

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAİDD)’e göre zekâ, entelektüel işlevsellik(neden-sonuç ilişkisi kurma, öğrenme ve problem çözme) ve uyumsal davranış, yani günlük hayatta sosyal ve pratik becerilere sahip olmayı kapsayan, gözle görülür zihinsel yeterlidir (AAİDD, 2013).

Türk Dil Kurumu (2014)’nın güncellenmiş sözlüğünde ise zekâ; olayları bağımsız olarak düşünebilme, yeni durumlara başarıyla uyabilme, eylem ve tutumları belli bir düşünce ya da amaç çevresinde toplayabilme yeteneği ve algılama, belleme, çağrışım yapma, gözünde canlandırma, yargıda bulunma, muhakeme etme, soyutlama, genelleme gibi zihinsel işlevlerin tümüne verilen addır.

2.1.1 Zekâ Kavramının Tarihsel Gelişimi

Hayvanların zihinleri olduğu ve bazı düşünce türleri üretebildikleri fikri Antik Yunan filozoflarına kadar uzanır. Aristoteles üç tür zihin olduğuna ifade etmiştir: bitki, hayvan, insan. Bitki zihni sadece fiziksel büyümeyi içermektedir. Hayvan zihni, bitki zihninin işlevine ek olarak acı, zevk, arzu gibi duyumları ve

hareketleri başlatma fonksiyonuna da sahiptir. İnsan zihni ise bitki ve hayvan zihninin gerçekleştirebildiği tüm işlevlerin yanı sıra akıl da yürütebilmektedir (Colin, Benson, Ginsburg, Grand, Lazyan & Weeks; 2012).

Oehrman 1889 yıllarında zihinsel korelasyon ile ilişkili gerçek deneyler yapan ilk bilim insanıdır. Ayrıca şurada “Bireysel Psikoloji” olarak adlandırılan alt dalın temeli de Oehrman zamanında atılmıştır. Ancak o dönemlerde Oehrman bu alt dalı “Korelasyon Psikolojisi” olarak adlandırmıştır. Oehrman’ın düşüncelerinin temeli, belirgin şekilde içgözlemsel olarak kararlı yetiler ve zihinsel testler üzerineydi. Oehrman, insanın algıları, hafıza, bağlantı kurma ve motor fonksiyonlar üzerinde çalışarak bu konularda deneysel çalışmalar yapmıştır. Bu öğelerin her birinin arasındaki korelasyonu test etmiş ve sonuç olarak algı, hafıza ve motor fonksiyonların birbiriyle doğru orantılı olduğunu, bağlantı kurmanın ise diğerleriyle ters orantılı olduğunu bulmuştur (Spearman, 1904).

Zihinsel kapasitenin psikolojik yeteneklerin bir fonksiyonu olduğu düşüncesi Francis Galton tarafından savunulmuştur. Darwin’in kuramının etkisi altında kalan Galton’a göre zekâ, doğal seçim ve kalıtsal özelliklerden oluşan bireyin duyuşsal yeteneğiydi. Bu nedenle zekânın kalıtsal olduğu teorisini ortaya atmıştır. Ancak çevrenin zekâ üzerinde etkisini geri planda bıraktığı için eleştirilmiştir (Enç, 2005).

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında Wilhelm Wundt bilincin tüm canlılarda ortak olduğunu ve evrim sürecinin başlangıcından beri var olduğunu öne sürmüştür. Wundt’a göre hayatın tanımı bile bir tür zihin içermektedir. Wundt, tek hücreli canlılar gibi basit organizmaların bile zihinleri olduğunu söylemektedir. Örneğin; amiplerin, yiyecek parçalarını tüketme yetenekleri zihinsel süreç doğrultusunda gelişmektedir (Colin, vd. 2012).

On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren, bireyi tanıma ve bireysel farklılıkların sebebini anlamaya yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Her birey farklı bir kişiliğe, farklı yeteneklere sahiptir yani her birey biriciktir. İnsan gücünün, bireyin yetenekli olduğu yönler doğrultusunda kullanılmasını sağlamak amacıyla ortaya çıkan, zihinsel süreçlerin ne olduğu ve nasıl ölçülebileceği sorunu, zekâ kavramı tanımlarının ve çalışmalarının gelişmesine yol açmıştır (Dağlı, 2006).

Yirminci yüzyılın başında, Alfred Binet insan zekâsı üzerinde çalışmaya başlamıştır. Onun bu arzusu, kendi çocuklarının gelişimlerinin onun üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Binet’ye göre zekâ, bireyin hayatı boyunca değişmeye devam eder. Zekâyı kişilikten ayırarak incelemek büyük bir hatadır bu nedenle, bireyin geçmişi, davranış biçimleri, arzuları ve ilişkileri detaylı olarak bilindikten sonra zekâ testinin uygulanması ve sonuçların önceden toplanmış bilgilerle birlikte değerlendirilmesi gerekir (Dağlı, 2006).

Binet, yıllarca zekâ ile ilgili yaptığı araştırmalar sonucunda 1905’te Theodore Simon ile birlikte “İdiosi, Embesilite ve Moronluk Durumlarının Teşhisinde Yeni Yöntemler” adını taşıyan makalelerinde açıkladıkları ilk zekâ testini geliştirmişlerdir. Test, yaşlara göre gruplanmıştır (Özgüven, 2011). Bu ölçek 1908 ve 1911 yıllarında düzeltilmiş ve yeni ölçüm aracı ortaya çıkmıştır. Binet-Simon testleri genel bir performans düzeyini temsil eden bir IQ (zekâ katsayısı) sayısını ortaya çıkarmıştır. Ancak Binet zekânın bir uzunluk veya kapasite olarak ölçülmesinin mümkün olduğuna inanmamıştır. Ona göre zekâyı ancak sınıflandırmak mümkündür (Colin, vd. 2012).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nda Amerikan ordusunda ve diğer ulusların ordularında askerlerin zihinsel performanslarına göre sınıflandırılması için birçok insan üzerinde deneyler yapılmıştır. Bu araştırmaların sonuçları üzerinde yapılan tartışmalar birçok yeni araştırmanın başlangıcı olmuştur. Bu dönemdeki araştırmacılardan biri olan Charles Spearman “Çift Etmen Kuramını” öne sürmüştür (Enç, 2005). Ona göre, zekâ bir “genel yetenek” ten oluşan tek bir faktördür. Spearman’ın 1904 yılında yayınlanan “Genel Zekâ” isimli makalesinde, bireylerin çeşitli zihinsel faaliyetlerinde ortak bir özelliğin bulunduğu işaret etmiştir. Ayrıca Spearman “Genel Zekâ” makalesinde çoklu zekâ kuramı görüşünü tamamen reddederek faktör analizinin yirmi birinci yüzyılın zekâ araştırmalarındaki en önemli araç olduğunu belirtmiştir (Spearman, 1904).

Spearman daha sonra araştırmaları doğrultusunda “İnsanın Yetenekleri” adlı kitabında, zekânın tek değil, iki temel faktörden oluştuğunu açıklamıştır. Spearman bu faktörlere, “G” genel yetenek ve “S” özel yetenek faktörü adını vermiştir. Spearman’ın bu kuramına “iki faktör” kuramı denilmektedir (Özgüven, 2011).

Spearman'a göre bireyde var olan genel yetenek miktarına bağlı olarak birey, parlak ya da sönük olarak sınıflandırılabilir. Genel yetenek faktörü, zekâ testlerinde performansı ortaya çıkaran en temel unsurdur (Ergün ve Çelik, 1998). Spearman'ın yaptığı araştırmalar sonucunda bir tip zekâ testi uygulanan birey başarılı bulunduğunda diğer testlerde de başarılı bulunmaktadır. Bu nedenle ona göre zekâ; deneyimlerden ilişki kurma ve bunları uygulama kapasitesidir (Ekinci, 2002).

Birçok araştırmacı Spearman'ın çift etmen kuramını benimsemiştir. Bu araştırmacıardan biri olan Lewis Terman, Spearman'ın kuramıyla ilgili olarak 'G' faktörünün genel zihinsel performansı belirlemede çocuklar, gençler ve yetişkinler için yeterli ve güvenilir bir araç olduğunu ifade etmiştir (Barbe, 1965; Akt. Enç, 2005).

Zihinsel gücün yapısının ve fonksiyonlarının Spearman'ın öne sürdüğünden farklı olduğunu savunan Thurstone'a göre zekâ, birbirinden farklı anlık süreçleri içeren; doğuştan gelen veya gelişim sürecinde kazanılan zihinsel ürünleri içeren karmaşık bir yapıdır. Belirli bir grupta yer alan işler, diğerlerinden ayrı bir zihinsel güç gerektirir. Her bir grup için, temel faktör ya da temel yetenek adı verilen farklı bir zihin gücüne ihtiyaç vardır (Enç, 2005).

Lise ve altındaki yaş düzeyine uyguladığı araştırmanın sonucunda yedi temel faktörün geçerli olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuca bağlı olarak da altı temel yetenek belirlemiştir. Bunlar;

1. Sözel kavrama,
2. Konuşmanın akıcılığı,
3. Sayı,
4. Uzay,
5. Mekanik bellek,
6. Tümevarımdır (Enç, 2005).

Thorndike ise zekâyı, “Soyut Zekâ”, “Sosyal Zekâ”, “Mekanik Zekâ” olmak üzere üç tür içinde sınıflandırmıştır. Ayrıca ona göre bireylerin zihinsel kapasitelerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken zekânın “seviyesi”, “genişliği” ve “sürati” gibi boyutlardır (Özgüven, 2011). Thorndike zekânın, sadece kalıtsal faktörlere göre değil yaşam deneyimlerine de bağlı olan sinir bağlantıları kurma yeteneği ile tanımlanabileceğini de ifade etmiştir. Bu bakış açısıyla yola çıkan Thorndike insan zekâsını ölçmek için CAVD (Tamamlama, Aritmetik, Kelime ve Yön) testini oluşturmuştur (Colin, vd. 2012).

Jean Piaget, zihinsel gelişimin beyin ve sinir sisteminin olgunlaşması ile çevreye uyum sağlaması sonucu gerçekleştiğini belirtmektedir. Piaget, zihinsel gelişimin takvim yaşına paralel bir olgunlaşma süreci olduğunu deneysel çalışmalarla kanıtlamıştır. Ona göre zihinsel gelişim, anlık duyuşal yaşantılar ve tek bakışla kavrayan düşünme şeklinden daha geniş, daha soyut ve çok yönlü düşünme şekline doğru gerçekleşen bir süreçtir (Yazgan İnanç, vd. 2007). Zihinsel kapasitenin, birey ile çevresi arasındaki adaptasyon süreci ve tüm duyuşsal-motor ve bilişsel uyumların denge durumu olduğunu belirtmiştir (Toker ve Kuzgun, 1968).

Alfred Binet, zekâ testlerini standartlaştırma üzerine çalışırken, çocukların doğru cevap verebilme becerilerinden daha çok cevapların ne olduğuyla ilgilenmeye başlamıştır. Hâlbuki Piaget’ye göre çocukların dünyaya ilişkin düşünceleri yetişkinlerinkinden çok daha farklıdır. Onun bu görüşü, çocukların yetişkinlerden farklı düşündüklerinin yanı sıra farklı yaşlarda, farklı düşünme yöntemleri olduğunun düşünülmesine de neden olmuştur (Colin, vd. 2012).

Lev Vygotsky ise zihinsel gelişimde hem bireysel hem kişilerarası hem de kültürel özelliklere vurgu yapmaktadır (Selçuk, Kayılı, Okut 2004; Colin, vd. 2012). Bu yönüyle Piaget ve Bilgi İşlem Kuramı’na meydan okuma niteliğindedir. Ona göre Piaget’nin “Bilişsel Gelişim Kuramı” zekânın, kültüre, ortama ve görevlere de bağlı olduğunu göz önünde bulundurmamaktadır (Yazgan İnanç, vd. 2007). Vygotsky’e göre zihinsel gelişim kendi başına oluşan bir süreç değildir ve Piaget’nin görüşüne de bu açıdan karşı çıkar (Selçuk, Kayılı ve Okut, 2004). Vygotsky, en önemli deneyimlerimizin sosyal yaşantılar olduğunu ileri sürerek başkalarının sayesinde bireyin kendisi olabileceğini ifade eder (Colin, vd. 2012).

David Wechsler yirminci yüzyılın ilk yarısında çalıştığı hastanede Wechsler Yetişkinler Zekâ Testi'ni geliştirmiştir. Zekânın ölçülmesinde bireyin zihinsel güçleri yanında zihinsel olmayanlara ve bireyin bütünlüğüne önem vermiştir (Özgüven 2011). Aynı zihinsel performansa sahip iki birey çevreyle bambaşka biçimlerde başa çıkabilir; problemlere farklı çözümler üretebilir. Ona göre, zekâ ölçekleri ile değerlendirilen beceriler bireyin hayatında da gözleniyorsa, değerlendirdiğimiz şeyin zekâ olduğunu söyleyebiliriz (Dağlı, 2006).

Raymond Cattell'in insan zekâsına olan ilgisi Spearman'ın öğrencisi olduğu yıllarda başlamıştır. 1941 yılında, Cattell, "G" yi (genel yetenek) oluşturan iki zekâ tipini tanımlar. Bunlar sıvı (akışkan) ve kristal zekâdır. Sıvı zekâ, herhangi bir konuya ya da "içeriğe" uygulanabilen birçok düşünme ve tümevarım yeteneğinden, ezber belleği, görsel ayrıntıları fark etme, görsel-uzaysal yeteneklerden oluşur. Ona göre sıvı zekâ kalıtsaldır ve bu da bize bireysel farklılıkların nedenini açıklamaktadır. Problem çözmek için sıvı (akışkan) zekâyı kullandıkça, yaşadığımız dünya hakkında bilgi sahibi oluruz. Bu bilgiler bütünü, Cattell tarafından kristalleşmiş zekâ olarak tanımlanmıştır. Kristalleşmiş zekâ, sıvı zekânın kültürel faaliyetlerde kullanılmasıyla kazanılır. Kristalleşmiş zekâ, sözel kavrayış ve sayısal beceriler gibi yetenekleri de kapsar (Colin, vd. 2012, Jhonson & Bouchard, 2005; Enç, 2005).

Joy Paul Guilford, 1960'lı yıllarda zekânın yapısal modelinde, üç temel boyut olduğundan söz etmiştir ki buna "Küp Kuramı" da denilmektedir. 3 boyuttan oluşmaktadır:

1. İşlem Boyutu: Zihinsel içerik üzerinde ne tür analizler yapıldığını, ne gibi süreçlerden geçtiğiyle ilgilidir.
2. İçerik (Nesne) Boyutu: Zihinsel süreçlerin ne tür materyaller üzerinde olduğu ile ilgilidir.
3. Ürün Boyutu: Belirli içerikler üzerinde yapılan zihinsel işlemlerin sonucunda ne elde edildiği ile ilişkilidir (Dağlı, 2006).

Bu 6 ürünün (birimler, sınıflar, ilişkiler, sistemler, dönüşümler, sonuçlar), dört nesneyi (şekil, sembolik, anlamsal-semantik, davranışsal), beş işleme (bilgi, belleme, alışılmamış düşünce, alışıla gelmiş düşünce, değerlendirme) tabi tutması ile 120 faktör oluşur (Dağlı, 2006; Enç, 2005). Ayrıca yukarıda bahsedilen bu üç boyuttan biri bile eksik olursa zekâdan söz edilemeyeceğini vurgulamıştır. Guilford 120 faktörün her bireyde farklı derecelerde bulunması nedeniyle zihinsel farklılıkların oluştuğunu açıklamıştır (Dağlı, 2006).

Bunların yanı sıra Küp Kuramı'nda zihinsel performansın boyutundan çok convergent (tek bir doğru yanıtın bulunduğu durumlar) ve divergent (çözüm için pek çok yanıtın ya da olasılığın bulunduğu durumlar) düşünme şekilleri arasında ayrımın önemli olduğunu ifade etmiştir (Ergün ve Çelik, 1998).

Akademik olmayan zekâyla ilgili olan “Gardner’ın Çoklu Zekâ Kuramı” 1983 yılında Howard Gardner tarafından geliştirilmiştir.

Gardner’a göre zekâ;

1. Bir bireyin bir veya daha fazla kültürde değeri olan bir ürünü ortaya koyabilme kapasitesi,
2. Yaşadığı hayatta karşılaştığı problemlere yönelik etkili ve verimli çözümler üretme becerisi,
3. Yeni, karmaşık ve çözülmesi gereken problemleri keşfetme yeteneği olarak tanımlamıştır (Saban, 2010).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar üzerinde çalışan Gardner, bu çalışmalar sırasında birçok zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişmiş uzaysal, müzik ya da motor becerileri olduğunu görmüştür.

Bu gözlemlere dayalı olarak toplumca tanınan kişileri inceleyerek sekiz çeşit zekâ tanımlamıştır:

Tablo 1. Gardner’ın Çoklu Zekâ Kuramına Göre Zekâ Türleri (Dağlı, 2006; Erden ve Akman, 2003; Yazgan İnanç, vd. 2007).

ZEKÂ TÜRÜ	TEMEL ÖZELLİKLER
Mantıksal- Matematiksel Zekâ	Mantıksal ya da sayısal örüntüleri ayırt etme kapasitesi; uzun mantıksal zincirleri değiştirebilme yeteneği, mantıksal akıl yürütme, matematiksel sembolleri kullanma yeteneği; geometrik şekiller gibi soyut sembolleri kullanabilme.
Sözel-Dilsel Zekâ	Sese, ritimlere ve sözcüklerin anlam-anlamlarına duyarlılık; dilin farklı işlevlerine duyarlılık, sözel yapı ve sembolleri kullanma yeteneğidir. Şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir. Başka birinin konuşmasını dinleyebilme ve hem ne söylediğini hem de ne gibi bir mesaj vermek istediğini anlayabilme de sözel zekânın ilgili olduğu alanlardandır.
Müziksel Zekâ	Ritim ve ses tonları değerlendirme ve üretme yeteneği; müzikal formları değerlendirebilme yeteneğidir. Nörofizyolojik açıdan müzik zekâsı ilk gelişen zekâ türüdür. Aynı zamanda müziğin, ritmin, sesin ve titreşimin "bilinci etkileme" efektleri de diğer zekâ türlerinin hepsinden daha güçlüdür.

Uzaysal Zekâ	Görsel-uzamsal dünyayı doğru olarak algılama kapasitesi, bir çevrede yolunu kolay bulma yeteneğidir. Görsel-Mekânsal zekâ gördüğümüz her şeyle ilgilenir: hayal edebildiğimiz her türlü şekil, desen ve tasarımlar, somut ya da soyut görüntüler ve renklerin ve dokuların tüm yelpazesini kapsar. Mekânsal boyutunda bu zekâ uzay/zaman sürekliliğindeki nesnelerin yerleşimi ve aralarındaki ilişkiyle ilgilenir.
Bedensel-Duyudevinimsel Zekâ	Beden hareketlerini kontrol etme ve objeleri becerikli biçimde değiştirme, zarif beden hareketlerini rahatlıkla yapabilme yeteneği; hareketlerle, jest ve mimiklerle kendini ifade etme, beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir.
Kişilerarası Zekâ	Başkalarının isteklerine, güdülerine, huylarına uygun tepkide bulunma, nasıl etkileşime girdiklerini anlama yeteneğidir. Grup içerisinde işbirlikçi çalışma, sözel ve sözsüz iletişim kurma, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama, paylaşma, ifade edebilme, yorumlama ve insanları ikna edebilme becerisidir. Başkalarından bir şey öğrenme ve başkalarına bir şey öğretme bu zekâ türünün konusudur.
Kişisel-Özedönük-İçsel Zekâ	Davranışlarına neden olan kendi duygularını, yeteneklerini ayırt etme becerisi; kendisinin güçlü, zayıf yönlerini bilme ve kimlik duygusu geliştirme yeteneği.
Doğacı- Varoluşçu Zekâ	Çevremizdeki doğal dünyayı algılama, beğenme ve anlamayla doğrudan ilişkilidir. Türleri birbirinde ayırt edebilme, çeşitli bitki örtüsünü ve hayvan türlerini tanıyabilme ve sınıflandırabilme ve doğal dünyaya ilişkin bilgilerimiz ve onunla paylaştıklarımız gibi konularla ilgilenir.

Gardner'a göre insanlardaki zekâ türleri birbirinden bağımsızdır. Zekâ, yaşam ve yaşamdaki tüm değişikliklere uyum sağlamak amacıyla her bireyde kendine özgü olarak bulunan yetenekler bütünüdür, yaşadığımız topluma katkı sağlayacak şeyler üretebilme kapasitesidir. Her birey, sahip olduğu zekâlarla birlikte farklı bir öğrenme, problem çözme ve iletişim kurma yöntemine sahiptir. Gardner yıllar boyu hâkimiyetini sürdüren, insanların tek bir tür zekâya sahip olduklarını ileri süren zekâ anlayışını kırmıştır. Ona göre insanların sahip oldukları çoklu zekâların her biri yaşamak, öğrenmek ve insan olmak için kullanılan etkili birer araçtır (Dağlı, 2006).

20. yüzyılın sonlarına doğru Robert Sternberg ve arkadaşları üç aşamalı zekâ kuramını geliştirmişlerdir. Bu zekâ kuramı “Bilgi İşleme Kuramı”na dayalıdır (Erden ve Akman, 2003). Sternberg'e göre zekâ; analitik (boyutsal, birleştiren), bağlamsal, yaratıcı (deneysel, yaşantısal) olarak üçe ayrılır:

1. Analitik (Boyutsal, Birleştiren): Bu parça nesne ya da sembollerin zihinsel temsil edilmesini sağlayan, temel bilgiyi işleme süresini kapsar. Bu aşama, zekâ testleri yoluyla ölçülen zihinsel performansın geleneksel bir tanımıdır.

2. Bağlamsal: Diğer bireylerle anlaşabilme, yaşanan durumu anlamlandırma, amaçlara ulaşma, pratik biçimde sorun çözme, çevreyi yeniden biçimlendirme gibi daha çok kültürel ve bireyin yaşama uyum sağlamasına katkıda bulunan davranışları içermektedir.

3. Yaratıcı (Yaşantısal, Deneysel): Yeni düşünceler, kuramlar ve içgörüler oluşturmak için bilgiyi anlamlı bir biçimde seçme, kodlama, karşılaştırma ve bir araya getirme yeteneğini içermektedir. Ayrıca yaratıcı düşünme, otomatikleşme (problemlere hızlı ve kolay çözüm yolları bulma) gerektirir ki bu parça bireyin yaşam deneyimleri doğrultusunda gelişir (Yazgan, İnanc, vd. 2007).

Bilim adamları ve araştırmacıların zekâ tanımlarına ve kuramlarına baktığımızda, bireyin sahip olduğu performans ve yetenekleriyle bunların neden her bireyde farklılık gösterdiğini açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Zekâ kuramları; bireyi tanıma, anlama, zekânın sınırlarını belirleme, hangi yeteneklerin hangi

bireylerde var olduğunu tespit etme, bireyleri sahip oldukları yetenekler doğrultusunda yönlendirme, bireyin yeteneklerini olumsuz yönde etkileyen koşulların araştırılması açısından insanlık adına son derece önemli bulunmaktadır (Dağlı, 2006).

2.2. Özel Yetenekli Birey

Kimi çocukların gelişim özellikleri açısından, büyüdükçe yaşlılarından ileride bir performans sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu tür çocuklar için üstün zekâlı, üstün yetenekli, deha, dahi, parlak zekâlı, akıllı, beyinli, beyin gücü yüksek gibi tanımlar kullanıldığı halde (Ataman, 2009) bu çocukların gerek zihinsel özellikleri gerekse yeteneklerinin çok yönlü olması ve daha az kategorize edici olması nedeniyle “özel yetenekli birey” tanısını kullanmak uygun görülmüştür (MEB, 2014). “Özel Yetenek” kavramı; genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, matematik, fen bilimleri, sosyal bilimleri gibi akademik beceriler ile dil, liderlik, yaratıcılık, görsel ve işitsel sanatlar, psiko-motor ve sosyal becerileri kapsamaktadır (Ataman, 2009; Sak, 2008; MEB, 2014, Bilgiç, Taştan, Kurukaya, Kaya, Avanoğlu ve Topal, 2013).

Özel yetenekli birey, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşlılarına göre çok daha ileri düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk/öğrencileri ifade etmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2007).

Amerika Birleşik Devletleri Üstün Zekâlı Çocuklar Ulusal Derneği özel yetenekli çocuğu: “*akranlarına göre olağanüstü düzeyde başarı veya başarı potansiyeli gösteren çocuk*” olarak tanımlamıştır. Bu çocukların, zihinsel, yaratıcılık veya sanatsal alanlarda yüksek performans kapasitesi gösterdiklerinin, sıra dışı liderlik kapasitesine sahip olduklarının veya akademik alanlarda olağanüstü başarı gösterdiklerinin altını çizmiştir (Sak, 2008).

Tiryaki Bozkurt (2014)’a göre özel yetenekli birey; daha hızlı öğrenebilen öğrendiklerini daha uzun süre aklında tutabilen, daha geniş ve derinliğine kavrayabilen, olay ve olgular arasındaki ilişkileri kolayca anlamlandırabilen ve sezgi

gibi birçok zihinsel yetenek bakımından akranlarına göre üstün zihin kapasitesine sahip bireydir.

Feldhusen'e göre özel yeteneklilik, genetik ve çevresel koşulların bir sonucudur. Özel yetenekli birey olmak; çabuk ve kolayca öğrenme, karmaşık ve soyut düşüncelerle başa çıkabilme ve geniş bir bilgi tabanı oluşturabilme potansiyeline sahip olmak demektir (Duman, 2013).

Renzulli'ye göre üstün zekâ veya özel yeteneklilik insan yapısındaki üç temel ögenin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır:

1- Genel zihinsel performansın ortalamanın üstünde olması yani normalin üzerinde bir yeteneğe sahip olmak (yetenek).

2- Karşılaşılan sorunlara farklı açılardan yaklaşarak, yaratıcı çözümler üretebilme becerisi (yaratıcılık).

3- Üzerine aldığı bir işi başından sonuna kadar götürebilecek yüksek motivasyona sahip olmak (motivasyon) (Renzulli, 1986, Akt. Hızlı, 2013).

2.2.1. Özel Yetenekli Birey Kavramının Tarihçesi

İnsanlık tarihine bakıldığında çok eski zamanlarda zeki insanlar ve özel yetenekli bireyler tanımlanmıştır. Ziegler (2008), üstün zekâlıların tarihçesini teoloji ve mitoloji de geçtiğini yazmaktadır. Çin'de Konfüçyüs, Yunanlarda Platon zeki çocukları “Himmlische Kinder” yani “cennet çocukları” olarak ifade etmişlerdir (Akt. Tiryaki Bozkurt, 2014).

Bu konuda ilk sistemli yaklaşımı Yunan filozofu Eflatun ortaya koymuştur. “Devlet” adlı eserinde devlet örgütünün yönetimini yapacak bireylerin diğer insanlardan farklı olmaları gerektiğini ve bu bireylerin en üst düzey eğitimlerden geçmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre özel yetenekli bireyler; bellekleri kuvvetli, kolayca aldanmayan, sağlam ve mantıklı yargılama güçleri vardır (Enç, Çağlar ve Özsoy, 1987).

Eflatun'un bir devlet adamının yetişmesi için önerdiği eğitim modelini ilk uygulayan devlet Osmanlı İmparatorluğu'dur. Birinci Murat zamanında “Pençik Yasası” doğrultusunda savaş esiri olanlardan en yetenekli ve güçlü olanlar saray hizmetlerinde yetiştirilmek üzere ayrılmıştır. İkinci Murat Döneminde ise “Devşirme Sistemi” ile Anadolu’da Müslüman olmayan halkın çocukları arasından en iyi olanlar seçilerek, devlete hizmet amacıyla yetiştirilirdi (Enç, vd. 1987).

Adnan Kulaksızoğlu’nun da belirttiği gibi Osmanlı İmparatorluğu zamanlarında “Enderun Sistemi” ile özel olarak seçilen öğrenciler, aldıkları eğitimle çok iyi yerlere gelmiş; yöneticilerin çoğunluğunu “Enderun” çıkışlı bireyler oluşturmuştur (Tiryaki Bozkurt, 2014).

19. yüzyılda ise Sir Francis Galton konuya bilimsel açıdan yaklaşan ilk bilim adamı olmuştur. Zekânın kalıtım yoluyla geçtiğini, çevrenin ise neredeyse hiç etkisinin olmadığını savunmuştur (Enç, vd. 1987; Colin, vd. 2012; Sak, 2010). Galton bu yargısına, çeşitli alanlarda ön plana çıkmış ünlü bireylerden oluşan dört yüz kişilik bir grupta yaptığı çalışma sonucunda ulaşmıştır. Araştırmalarının sonuçlarının açıklandığı “Kutsal Deha” adlı eserindeki temel bulguları şöyledir:

1. Deha denilen özel yetenekli bireyin varlığı her kuşakta sınırlı sayıdadır.
2. Dehalık durumu bütün özel yeteneklerde eşit görülmez. Çeşitli dereceleri vardır. Dehalık durumu yükseldikçe toplum içinde bulunma oranı düşer. En üstün olanlar bulunduğu kuşakta en az olanlardır.
3. Dehalar, baba, kardeş, amca gibi yakın akrabalar arasında daha sık bulunur. Diğer bir deyişle üstün yetenek kalıtım yoluyla geçmektedir.
4. Dehalar arasında kadınlara daha seyrek rastlanmaktadır (Enç, vd. 1987).

Galton’un araştırma bulguları büyük bir çığır açmış ve sonrasında başlayan “genetik-çevre” tartışmaları günümüze kadar gelmiştir (Colin, vd. 2012).

Alfred Binet, Lewis M. Terman ve Theodore Simon ise Galton’un bakış açısını eleştirmişlerdir. Binet’e göre zekâ daha karmaşık ve farklı bileşenlerden oluşmaktadır. Ona göre zekâ yalnızca duyuusal becerilerin ölçümünden anlaşılamaz.

Aksine zihinsel yapıların her bireydeki farklılığı ancak karmaşık zihinsel işlevlerin incelenmesi ile ortaya konulabilir (Sak, 2010).

A. De Candolle, genetik-çevre tartışmalarını aydınlatmak amacıyla De Candolle Akademisi'nin yüz yabancı uyruklu üyesi üzerinde araştırma yapmış, bunlardan elli ikisinin orta tabaka, kırk birinin üst tabaka, yedisinin ise alt tabakalardan geldiğini bularak “çevrenin üstün başarı üzerinde belirleyici etkisi olduğu sonucuna varmıştır (De Candolle, 1973; Akt. Enç, 2005).

F. A. Woods'un Avrupa'da kraliyet aileleri üzerinde yaptığı araştırmalara başlarken birtakım varsayımlarda bulunmuştur. Çeşitli ülkeleri yöneten bireylerin sarayları ve çevre olanakları eşittir. Ülkelerin başındaki hükümdarlardan dünya çapında ün yapabilenleri incelediğimizde; bu hükümdarlar çeşitli aileler arasında denk biçimde dağılıyorsa çevre etmenleri ağır basmaktadır. Ama eğer ünlü hükümdarlar sadece belli kraliyet ailelerinden çıkıyorsa bu durumda da kalıtımın etkisinden söz edebiliriz. Woods incelemesi sonucunda ünlü hükümdarların Avrupa'da ancak belirli ailelerden çıktığını ortaya koymuştur. Buna dayanarak da üstün yeteneğin daha çok kalıtımın ürünü olduğu sonucuna varmıştır (Woods, 1906, Akt. Enç, 2005).

Cattelle, Amerika Birleşik Devletleri'nde seçkin bilim adamlarından bin tanesini incelemiştir. Bu bireylerden çoğunun kırsal bölgelerden ziyade yoğun yerleşme bölgelerinde yetiştiklerini bulmuştur. Aralarında en iyi olanların ise bilim insanlarının çocukları olduğunu görmüştür. Bu bulgular ışında üstün zekânın oluşumunda kalıtsal gücün önemli olduğu ancak çevrenin etkisiyle bireyin en üst potansiyeline ulaştığını ileri sürmüştür (Enç, vd. 1987, Enç, 2005).

Lewis M. Terman ise Binet'den büyük oranda etkilenmiştir. Binet'nin geliştirmiş olduğu zekâ ölçeğini revize ederek uzun bir zaman periyodunda yüksek zihinsel işleve sahip çocuklarla çalışmıştır. Araştırmalarında çocukların sağlık durumları, fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel özellikleri, akademik başarıları, yetişkinlik hayatları, meslek ve mesleki başarıları, evlilik hayatları gibi birçok değişkenle çalışmıştır. Bu araştırmalarının sonucunda ise özel yetenekli kişilerin oldukça uyumlu olduğunu saptamıştır (Sak, 2010).

Günümüzde ise psikologların çoğu zihinsel gelişimde genetik ve çevresel faktörlerin eşit oranda etkili olduğu görüşünü kabul etmektedirler (Colin, vd. 2012).

2.2.2. Özel Yetenekli Bireyler ile İlgili Yaklaşımlar

Günümüzde özel yetenekli bireylerle ilgili yaklaşımlar; üstün zekâlı çocuklarda hangi kişilik özellikleri ne kadar etkilidir; çevresel faktörler ne kadar etkilidir; bu faktörlerden ne kadarı bir araya gelirse yetenek ortaya çıkmaktadır ya da bir faktör tek başına da yeterli olabilir mi? gibi bazı soruların yanıtını ararken yapılan araştırmalar sonucu oluşturulmuştur (Tiryaki Bozkurt, 2014).

2.2.2.1. Bireysel Örtülü Zekâ Kuramları

Örtük kuramlar, bireylerin düşünce ve yargılarının zihinlerinde oluşturduğu bir inanç sistemidir. Bu kuramlar bilimsel yöntemlerle kanıtlanarak ortaya çıkarılamamaktadır. Deneyimler sonucunda bireyin zihninde bu değerler oluşmaya başlar (Sak, 2010).

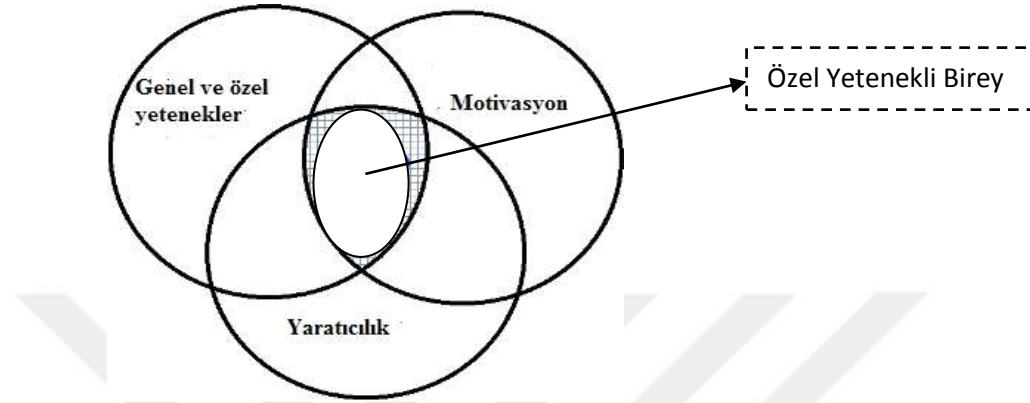
1. Beşgen Kuramı: Üstün zekâ alanındaki örtülü kuramlar arasında Stenberg ve Zhang'in ortaya atmış oldukları “Beşgen Kuram” dikkatleri çeken ilk kuramlardan biridir. Beşgen Kuram'a göre, bir bireyi özel yetenekli olarak kabul edebilmek için söz konusu bireyin enderlik, olağanüstülük, kanıt, üretkenlik ve değer olmak üzere beş ölçütü karşılaması gereklidir (Demirel ve Sak, 2011; Sak, 2010).

2. Psikososyal Sınıflar Kuramı: Tannenbaum ise özel yetenekli bireylerin zihinsel yapılarına yönelik beş faktörden oluşan bir model öne sürmüştür. Bu yetenek türleri; genel yetenekler, özel yetenekler, zihinsel olmayan faktörler, çevresel faktörler ve şans faktörüdür.. Bu yeteneklerden biri bile bireyde bulunmazsa o bireyin özel yetenekli olması düşünülemez (Demirel ve Sak, 2011). Genl zekâ, özel beceriler, ego kontrolü, azim, başarı isteği, çevrenin desteği, doğru yerde doğru zamanda bulunmak gibi faktörler bireyin özel yetenekli olup olmadığını belirleyecektir.

3. Üçlü Halka Kuramı: Bir diğer örtülü kuram Renzulli'nin 1978'de ileri sürdüğü Üçlü Halka Kuramı'dır. Ona göre özel yetenekli birey ortalama üstü genel

veya özel yeteneğin, yaratıcı yeteneğin ve motivasyonun bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bunlardan biri eksik ise ya da çok az seviyede bulunuyorsa o kişinin özel yetenekli birey olduğu söylenemez (Tiryaki Bozkurt, 2014).

Şekil.1. Üçlü Halka Kuramı (Sak, 2010)

Bir çocuğun, yetişkin davranışlarının öncülü olan bu boyutlardan birine sahip olduğunu göstermesi durumunda özel yeteneklilere sunulan fırsatlardan yararlanması uygundur. Çocuk bu olanaklardan hazır bulunuşluğu oranında faydalanabilir. Böylece hem damgalanmamış olur hem de çok sayıda öğrenciye ulaşmak mümkün hale gelir (Akarsu, 2001).

Cohn'a göre ise zihinsel, sanatsal, sosyal becerilerde üstün olan ve henüz belirlenmemiş spesifik yeteneği olan bireylere özel yetenekli birey diyebiliriz (Demirel ve Sak, 2011). Cohn yukarıda bahsedilen üç alanda (zihinsel, sanatsal, sosyal) da görülebilen belirlenmemiş spesifik yetenekleri net olarak ifade etmemiştir. Ancak zihinsel yeteneklerin sözel, sayısal uzamsal olduğunu; sanatsal yeteneklerin görsel, işitsel olduğunu; sosyal yeteneklerin ise empati ve liderlik gibi beceriler olduğunu belirtmiştir.

2.2.2.2. Toplumsal Örtülü Zekâ Kuramları

Finlandiya'da yapılan çalışmaya göre üstün zekâlı bireylerin özelliklerinden yola çıkılarak toplumun zekâ ile ilgili yargıları incelenmiştir. Araştırmada, katılımcılardan çevrelerindeki zeki bireyleri göz önüne alarak özel yetenekli bireylerin sahip oldukları özellikleri ve çocukların özel yetenekli kabul edilebilmeleri

için ne tür özellikleri taşımaları gerektirdiklerini belirtmeleri istenmiştir. Bulgular, Finlandiya toplumunda özel yetenekli bireyler betimlenirken, işbirliği, problem çözme ve sosyal iletişim becerilerinin ön planda olduğu görülmüştür. Bu da, bu becerilerin Finlandiya toplumunda önemli yer tuttuğunu göstermektedir (Snellman & Rätty, 1995).

Zimbabve'nin Shona kültüründe yapılan bir araştırmada; katılımcılar başarı, problem çözme, yaratıcılık, kişilerarası iletişim becerileri ile maneviyatı yüksek olan bireylerin özel yetenekli bireyin tanımlanmasında önemli ölçütler olduğunu belirtmişlerdir (Ngara & Porath, 2004). Benzer şekilde Zimbabve'nin Ndebele kültüründe yapılan araştırmada ise katılımcıların çoğunluğu özel yetenekli bireyi tanımlamada olağanüstü ve göze çarpan bir başarı, problem çözme becerileri ve ilham verici gücün önemli olduğunu ifade etmiştir (Ngara & Porath, 2007).

Kore halkının özel yetenekli birey tanısı için ölçütlerinin araştırıldığı bir çalışmada, katılımcılara davranış listesi verilmiş ve bu davranışları 1 ile 9 puan arasında puanlamaları istenmiştir. Araştırma bulguları, Korelilerin sosyal yeterlik ve sosyal sorumluluk becerilerini özel yeteneklilik için önemli özellik olarak gördüklerini ortaya koymuştur (Demirel ve Sak, 2011).

Sak (2007)'nin Türk kültüründeki özel yetenekli birey tanısı ölçütlerini araştırdığı bir çalışmada Keloğlu ve Nasrettin Hoca gibi figürlerin ön plana çıktığını tespit etmiştir. Pratik problem çözme, mantıksal düşünme gibi becerilerin Türk kültüründe özel yetenekli bireyler için önemli bir gösterge olduğunu tespit etmiştir.

Düzen, Şahin, Raven & Raven (2007) araştırmasında Türkiye'deki öğretmenlerin özel yetenekli çocukları tanımlarken mantıksal düşünen, çabuk anlayan ve meraklı çocuk ifadelerini kullandıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Batı Almanya ve ABD'deki öğretmenlerin özel yetenekli çocuklarla ilgili olumlu bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Busse, Dahme, Wagner & Wiczerkowski, 1986). Ancak Freeman (2001) bir çalışmada aile ve öğretmenlerin özel yetenekli çocukları zor, garip veya mutsuz bulduklarını ifade etmiştir.

Toplumsallığın önemli olduğu doğu ülkelerinde yaşayan bireylerin sosyal becerileri ve kişilerarası ilişkileri önemli buldukları; bireyselciliğin etkisi altında kalan batı toplumlarının ise daha çok eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerini önemsedikleri görülmektedir. Kısacası toplumsal yaşantılar bireylerin üstün zekâyâ bakış açılarını da etkileyebilmektedir (Demirel ve Sak, 2011).

2.2.2.3. Emergenik Kalıtım Epigenetik Gelişimi Kuramı

Dean Keith Simonton bu kuramda özel yetenekliliğin kalıtsal yapısının oluşumunu ve doğumdan itibaren nasıl bir gelişim gösterdiğini açıklamaktadır.

Kuram, emergenik kalıtım ve epigenetik gelişim olmak üzere iki modelden oluşmaktadır. Emergenik kavram olarak bir durumun evrimsel olarak ortaya çıkış biçimini nitilemektedir. Nasıl organize olacağı kestirilemeyen veya önden açıklanamayan önkoşullara bağlı sistemin ortaya çıkış şeklini emergenik model anlatmaktadır. Epigenetik kavram ise henüz organizasyonunu tamamlamamış bir hücrenin aşamalar halinde farklılaşarak gelişen bir organizmanın oluşumunu açıklar. Emergenik kavram sistemin ortaya çıkışını, epigenetik kavram ise gelişimini anlatır. Yani özel yetenekli bireyin oluşumunu emergenik kavram; doğumdan sonra gelişimini ise epigenetik kavram açıklamaktadır (Sak, 2010).

2.2.2.4. Sternberg'in Üçlü Saçayağı Kuramı

Sternberg'in geleneksel zekâ testlerinin özel yetenekli bireyi tanımlamada yetersiz olduğunu savunmuş; üç tür zekâdan söz etmiştir. Analitik zekâ; çözümleme becerileri, mantıksal düşünme, akıl yürütme, okuduğunu anlama gibi becerileri içeren yani zekâ testleriyle ölçülebilen becerilerdir. Sentezci zekâ da yaratıcılığı, yeni durumlarla baş etmeyi, içgörü ve sezgisel becerileri içerir. Pratik zekâ ise analitik ve sentezci becerilerin günlük yaşamda karşılaşılan problemleri çözmede kullanma becerilerini kapsamaktadır (Akarsu, 2001).

2.2.2.5. Güncel Yaklaşımlar

A.B.D'de özel yetenekli bireylere yönelik hazırlanan Marland Raporu'nda üstün performans gösteren bireylerle ilgili asgari standartlar belirlenmiştir. Aşağıda

belirtilen alanlardan bir ya da birden fazlasında üstün performans gösteren bireyler özel yetenekli olarak kabul edilmektedir.

1. Genel zihinsel yetenek
2. Belli bir akademik alanda özel yetenek
3. Yaratıcı ya da üretici düşünme
4. Liderlik yeteneği
5. Görsel ve performans sanatlarında yetenek
6. Devinimsel(psikomotor) yetenek

Son yıllarda birçok Batılı ülkede beynin yapısı, bölgeleri, işlevleri, büyümesi, gelişmesi ile ilgili yapılan araştırmalar çoklu zekâ kuramını desteklemektedir. Teknolojinin ve tıp dünyasının ilerlemesi ile fMRI gibi araçlarla nöronların yapısı, dentritler, beyin hücrelerinin çapı, kan damarlarından geçen kan miktarı, sinaps gibi önemli parçaların yapısı ve sayısı ölçülebilmektedir. Bu durum eğitimciler ve psikologlar için çok büyük önem arz etmektedir. Bu sayede eğitim yoluyla her bireyin zihinsel kapasitesini nasıl geliştirileceğini keşfetme olanağı sağlanmaktadır. Bulgular yalnızca uzmanlar için değil kendini geliştirmek isteyen bireyler ve çocuklarının gelişiminden sorumlu olduğu düşünülen anne-babalar için de son derece önemli görülmektedir (Akarsu, 2001).

2.2.3. Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri

Özel yetenekli çocukların birçok açıdan farklı özelliği olduğu için onları tanılamada, sınıflandırmada, özelliklerini sınırlamada farklı bakış açılarından faydalanılsa da ortak olan nokta; zekânın özel yetenekli çocuğu, normal çocuktan ayırmak için tek başına yeterli olmadığıdır.

Özel yeteneklilerin özellikleri beş başlık altında incelenebilir:

1. Fiziksel ve Motor Gelişim (Bedensel Özellikler)

Özel yetenekli olduğu düşünülen çocuklar fiziksel ve motor gelişim açısından akranlarından farklılar göstermektedir. Doğumlarında normal çocuklardan daha ağır ve uzun doğarlar. Erken diş çıkarabilirler (Ataman, 2009). Akranları ve normal çocuklardan daha erken konuşurlar ve yürürler. Bedensel sağlıkları çok iyidir. Sağlıklarını iyi korurlar. Bedensel enerjileri yüksek ve hareketlidirler (Akarsu, 2001). Omuz ve kalçalarının daha geniş, ciğerlerinin daha kuvvetli olduğu gözlenmiştir. Genelde daha kuvvetli, daha hızlı ve koordinasyon gerektiren çalışmalarda tepkileri daha hızlıdır (Davaslğıl, Uzun, Çeki, Köse, Çapkan ve Şirin 2004). Özel yetenekli çocukların arasında standardın üstünde çocuklar olabileceğı gibi standardın altında olan çocuklara rastlamak da mümkündür. Dolayısıyla vücut ağırlığı ve boy uzunluğunun farklılığı üstün yeteneklilikle doğrudan ilişkilendirilememektedir (Ataman, 2004).

2. Zihinsel (Bilişsel) Gelişim

Özel yetenekli çocukların zihinsel gelişimleri incelendiğinde çocukların daha kolay ve çabuk öğrendiğı dikkat çekmektedir. Ayrıca bilgi edinmeye karşı çok isteklidirler. Kelimeleri doğru kullanırlar, akıcı konuşurlar, kelime hazineleri zengindir. Akranlarına göre oldukça karmaşık ve uzun cümleler kurarlar (Ataman, 2009). Bilgilerini kolayca aktarabilirler. Zekice tasarımlar yapabilirler. Bilgiyi detayları ile öğrenmeye çalışırlar. Karmaşık algı, kavram ve tepkilere sahiptirler. Aynı anda birkaç işi bir arada yapabilirler (Akarsu, 2001). Soyut düşünmeye akranlarından erken başlarlar. Çalışma yöntemlerinde en ekonomik yolları deneyerek bulurlar. Zaman ve enerjilerini ekonomik olarak kullanabilirler. Dikkat alanları çok geniş ve süresi de uzundur (Ataman, 2009).

3. Sosyal ve Duygusal Gelişim

Özel yetenekli çocukların, üstün özelliklere sahip olması zaman zaman sosyal ilişkilerini ve uyumlarını zorlaştırmaktadır. Bu çocukların ilgisini çeken etkinlikler akranlarından farklı olduğu için akran ilişkilerinde sorun yaşayarak tek başlarına

kalabilmektedirler. Ancak sosyal yönden uyum sağlayan çocuklar da bulunmaktadır ve bu çocuklar genellikle yüksek derecede toplumsal duyarlığa sahiptirler, liderlik özellikler gösterirler. Karşılarındaki kişilerin duygularını, düşüncelerini ve arzularını kestirebilme yeteneğine sahiptirler. Uzun süreli dostluklar kurabilirler. Güvenilir kişiler olarak bilinirler. Yüksek ahlaki özelliklere ve adalet duygusuna sahiptirler. Yeni sosyal durumlara kolayca uyum sağlayabilirler. Karşılaştıkları sosyal problemlere, uygun çözüm yolları üretebilirler. Toplumsal kural ve düzenlemeleri, kişisel güvenlik kaynağı olarak görürler. Başkaları ile kolayca işbirliği yaparlar (Ataman, 2009).

4. Dil Gelişimi

Normal gelişim gösteren çocuklara oranla bu çocuklar geniş sözcük dağarcığına sahip olup; anlamlı ve karmaşık cümleler kurmakta zorluk çekmezler. Erken yaşta okuma yazma becerileri kazandıkları görülmektedir. Soyut anlamlı kelimeleri cümle içinde küçük yaşlardan itibaren kullanabilirler. Farklı bir mizah anlayışına sahiptirler ve bazı konularda yaşitlarına göre daha geniş bilgi birikimine sahip oldukları görülmüştür (Akarsu, 2001; Ataman, 2009).

5. Yaratıcı ve Üretici Düşünme Becerisi

Özel yetenekli çocuklar, birbirinden bağımsız görünen elemanları bir araya getirerek yeni bir şeyler oluşturabilir, kendi kendilerine yardım almaksızın keşiflerde bulunabilirler. Bu nedenle bu çocuklar deneyimlere açık, hayal güçleri gelişmiş, ayrıntıları görebilen, estetik duyarlılığa sahip ve standart ezberci eğitim yöntemlerinden sıkılan kendine has öğrenme metotları geliştiren bireylerdir (Akarsu, 2001).

Yaşadığımız dünyada her bireyin biricik olduğunu söyleyebiliriz. Ancak özel yetenekli bireylerin yetiştirilmesi ve doğru yönlendirilmeleri hem ulusal hem de evrensel anlamda insanlık için önemli görülmektedir. Türkiye’de özel yetenekli bireylerin kapasitelerini en üst düzeyde sergileyebilmeleri, üretkenlik, yaratıcılık, bilimsel düşünme, problem çözme gibi becerileri kazanmaları ve kendilerine yönelik farkındalıklarının artması amacıyla Bilim ve Sanat Merkezleri ile Anadolu Güzel

Sanatlar Liseleri bulunmaktadır (Şirin, Kulaksızoğlu ve Bilgili, 2004). Ancak bu kurumların gerek sınırlı sayıda olması gerek bu kurumlar haricinde özel yetenekli bireyleri destekleyecek bir kurum bulunmaması bu bireylerin belki de birçoğunun ihtiyaçları olan özel eğitimi alamamalarına neden olmaktadır. Ebeveynlerin de çocukları için gerekli eğitim ortamının sağlanamadığı düşüncesi, gelecek kaygılarına ve çaresizlik duygularına sebep olabilmektedir. Bu duygular ise zamanla bireyin kendisine yönelmekte ve bireyin ruhsal durumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2.3. Psikolojik Sağlamlık

Psikoloji biliminin temellerini atan ve araştırma yapan birçok bilim insanı yıllarca bireyin çevresine uyumundaki ve insan gelişimindeki risklere, patolojiye odaklanmıştır. Dolayısıyla önemli bir olgu olan insanın olumlu yönlerini göz ardı etmişlerdir. Hâlbuki patolojiye sebep olan faktörlerin yanı sıra bireylerin yeterlilikleri ve uyum sistemi de sağlıklı bir gelişim süreci için oldukça önemli bir kaynaktır (Masten, 2001).

Bu durumun fark edilmesi ile birlikte psikoloji bilimi içerisinde olumlu kaynakları ve koruyucu faktörleri araştırmaya yönelik çalışmaların sayısı artmaya başlamıştır ki psikolojik sağlamlığın kuramsal bilgisinin temelleri de bu araştırmalar doğrultusunda atılmıştır (İlgaz, 2011).

Sağlamlık kavramı, Latince “resilience”, “sağlam” kökünden türemiştir ve bir maddenin elastik olması ve aslına kolayca dönebilmesini ifade etmektedir (Oktan, 2008). “Resilience” terimi aslen malzeme bilimlerinde ve inşaat mühendisliğinde kullanılmaktadır. Bu alanda resilience teriminin yaygın olarak kabul edilen tanımı; “bir materyalin şekline anlık değişimler uygulandığında (sıkıştırılması gibi) eski formuna veya pozisyonuna dönmesini sağlayan bir takım özelliklerdir” (Özcan, 2005).

Türkçe kaynaklar incelendiğinde ise “Resilience” kelimesinin çevrilmesinde araştırmacılar arasında farklılıklar görülmektedir. Bazı araştırmacılar bu kavramı “yılmazlık” (Öğülmüş, 2001; Gürkan, 2006; Yılmaz ve Sipahioğlu, 2012) ve bazıları

“psikolojik sağamlık/dayanıklılık” (Gizir, 2004; Kararımak, 2009; Sipahioğlu, 2008; Önder ve Gülay, 2008), bazıları ise “ kendini toparlama gücü” (Terzi, 2006) olarak kullanmıştır (Akt. Toprak 2014). Bu çalışmada ise resilience kelimesinin karşılığı “psikolojik sağamlık” olarak kullanılacaktır.

Psikoloji literatüründe psikolojik sağamlıkla ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Rutter (1987)’a göre psikolojik sağamlık; kendini toparlama gücü ile ilgilidir. Stres ya da birey için risk oluşturan bir durumla başa çıkma ya da çevresel risklere karşı direnç göstermek amacıyla kullanılan, ciddi riskler içeren yaşantıların ve bu yaşantılara rağmen elde edilen olumlu psikolojik sonuçların birleşimiyle ilgilenen etkileşimli bir kavram olarak tanımlanmıştır.

Masten (1990) psikolojik sağamlığı; endişe verici ve zorlayıcı koşullara rağmen başarılı bir uyum sağlama süreci, kapasitesi olarak tanımlamıştır (Akt. NCH, 2007). Masten (2001), psikolojik sağamlığın insanın uyum sisteminin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Eğer bu sistem iyi korunur ve çalışırsa, eğer bireyler riskli yaşam olayları ile karşılaştığında sistem onarılırsa güçlükler öncesindeki işlevsellik durumu devam eder.

Walsh psikolojik sağamlığı; zor bir durumla karşılaşıldığında daha güçlü bir şekilde çıkmayı, kriz durumunda gelişim göstermeyi ve dayanıklı olmayı sağlayan aktif bir süreç olarak tanımlamıştır (Kaner, Bayraklı ve Güzeller, 2011). Ona göre psikolojik sağamlık, değişimin ya da felaketlerin başarılı biçimde üstesinden gelme yeteneği olarak da düşünülebilir (Wagnild & Young, 1993).

Öğülmüş (2001)’e göre ise psikolojik sağamlık, "olumsuzluklara rağmen başarmayı sağlayan kişisel özellikleri içeren bir kavram"dır. Bazı kişilerin psikolojik sağamlığa katkıda bulunduğu düşünülen sosyal eğilimler ya da fiziksel çekicilik gibi genetik yatkınlığa sahip oldukları öne sürülmüştür ancak psikolojik sağamlık normal bireyler tarafından da geliştirilebilen bir özelliktir.

Leipold & Greve (2009), psikolojik sağamlık kavramını gelişim ve baş etme arasında bir köprü olarak ele almıştır. Yani bireyin, kişilik gelişimine bağlı olarak

olumsuz yaşam koşullarının üstesinden ne ölçüde gelebildiği ve baş etme becerilerini ne kadar kullandığı ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

AHD (2014) “resilience” kavramını; hastalıklar, aksiliklere, şanssızlıklara rağmen bireyin ayakta kalmasını, çabucak toparlanmasını sağlayan yetenek olarak tanımlamıştır.

Grotberg (1995), sağlamlığı yaşamımızdaki zorluklarla karşılaşmayı, bu zorlukların üstesinden gelmeyi ve hatta bu zorlukların içinden daha da güçlü bir şekilde çıkmayı sağlayan, insanın sahip olduğu bir yeterlilik olarak tanımlamıştır.

Tusaire & Dyer (2004)’e göre ise sağlamlık bir incinme, bir tehdit, bir trajedi veya ailesel ve ilişkisel sıkıntılar, ciddi sağlık problemleri, iş yeri ve parasal sorunlar gibi önemli stres kaynaklarına karşı, kişinin uyum sağlama sürecidir.

Block & Kremen (1996) ise psikolojik sağlamlığı, insanın olumsuzluklar karşısında gösterdiği uyum ve başa çıkabilme becerisi olarak tanımlamaktadır.

Literatüre bakıldığında psikolojik sağlamlıkla ilgili birçok tanım görülmekle birlikte bu tanımlarda göze çarpan ve vurgulanan özellikler genel olarak, risk faktörleri, koruyucu faktörler ve risk karşısında görülen uyumdur (Rutter, 2006).

Gürgen (2006) yapılan tanımlara bakılarak psikolojik sağlamlığın tek boyutla açıklanamayacağını ifade etmiştir. Ona göre psikolojik sağlamlık riskli koşullar altında olumlu uyumun korunmasıyla ilgili dinamik bir gelişim sürecidir.

Garmezy (1993), psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan araştırmalarda iki önemli sorunun cevabını aramanın önemini vurgulamıştır:

1. Yaşam olayları karşısında, bireyleri olumsuz yönde etkileyen, aileden, çevreden ya da bireyin kendisinden kaynaklanan risk faktörleri nelerdir?

2. Risk durumunda bu bireylerin uyum göstermede problem yaşamamalarını sağlayan faktörler nelerdir?

Psikolojik sağlamlık, psikoloji literatüründe üç grubu tanımlamak için kullanılmaktadır. Birinci grup, yüksek risk altında bulunmalarına rağmen başarılı olan ünlü kişilerdir. Reca, kitabında bilim, sanat, siyaset ve iş dünyasında zorluklar içinde yaşamalarına rağmen başarılı olan insanların yaşam öykülerini anlatmaktadır. İkinci grup, stresli deneyimlere rağmen iyi bir şekilde uyum sağlayan kişilerdir. Üçüncü grup ise, travmaların üstesinden gelen çocuklardır. Bu çocuklarla yapılan çalışmalarda, çocukların, zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayan bireysel özellikleri üzerinde durulur (Onat, 2010).

2.3.1. Psikolojik Sağlamlık Kavramının Tarihsel Gelişimi

Varoluşçu felsefenin temsilcilerinden biri olan Sartre'a göre birey, kendisinden ve dünyadan sorumludur. Ne hissettiğimizi, ne yaşadığımızı ya da ne olduğumuzu kendimizden başka bir şeylerin belirlediğini düşünüp şikâyet etmek saçma olur. Hayatta kazalara yer yoktur (Arslan, 2007).

Yetersizlik odaklı yaklaşımın, yeterlik odaklı yaklaşımla yer değiştirmesi varoluşçu felsefe sayesinde gerçekleşmiştir. Varoluşçu felsefenin ana görüşlerinden biri olan bireyin her zaman bir kurban olmadığı, hatta sahip olduğu kaynakları kullanarak harekete geçip bir şeyleri değiştirebileceği fikri, psikolojik sağlamlık çalışmalarının temellerinin oluşmasında önemli bir kaynak olmuştur (Bayraklı, 2010).

Pozitif Psikoloji kavramının savunucusu Seligman, klasik psikolojideki gibi insanların ruhsal bozukluklarına çare aramak yerine 1940'lı yıllarda ortaya çıkan 1980'li yıllarda güçlenen hümanist yaklaşımın devamı olarak gelişen pozitif psikolojiye, insanları mutlu eden şeylere, olumlu düşünme biçimlerine, hoşgörü ve neşeye yönelmiştir. Bu yeni yaklaşım, diğer kuramlar gibi insanı pasif ve sadece uyarıcılara tepki veren olarak görmek yerine, insanı karar veren, seçeneklere sahip, tercihleri olan, becerili ve etkili hale gelmeye çalışan, çarelere, umutlara sahip bir canlı olarak görmektedir (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Psikolojik sağlamlık kavramının temeli A.B.D.'de atılmıştır. Kökleri, 19. yüzyılın sonlarında Horatio Alger tarafından yazılan hikâyeler ve kitaplarda anılan

kahramanlık hikâyelerine dayanır (Ünüvar, 2012). Onun hik  yelerinde riskli yaşam koşullarına sahip kişilerin, şans, güçlü irade, sıkı çalışma ile bu durumu nasıl yendikleri işlenmiştir. 1950’lerden sonra ise bireyin alkolik bir aile ile yaşaması, istismarcı bir e  e sahip olması veya etrafında/kendisinde yaşamı tehdit eden hastalıkların olması gibi risklerle yaşamasına rağmen, duygusal bozukluklar veya sosyal uyumsuzluklar göstermemesini ifade etmek için “ayakta kalan” (survivor) ve daha sonraki dönemlerde “resilient (yılmaz, sağlam, dayanıklı)” terimi kullanılmıştır (Ilgaz, 2011).

Bireylerde psikolojik sağlamlıkla ilgili çalışmaların temeli psikopatolojiye dayanır. Psikolojik sağlamlıkla ilgili ilk çalışmalar zihinsel yetersizliği ya da zihinsel problemleri olduğu düşünülen hastaların uyum problemlerinin nedeni, başlangıç noktası ve risk faktörlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır (G  rgan, 2006, Luthar, Cicchetti & Becker, 2000). Bu hastalara göre daha uyumlu davranışlar sergileyen hastalar da atipik olarak görülerek göz ardı edilmiştir (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000). Örneğin,   izofreni hastaları ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle tipik olumsuz sonuçlar üzerine odaklanmış; olumlu sonuçlara odaklanan ve uyuma yönelik yapılan araştırmalar azınlıkta kalmıştır (Glantz & Sloboda, 1999).

Psikolojik sağlamlık kavramının gelişmesinde önemli araştırmalardan biri olarak kabul edilen Werner’in, 1955 yılında Hawai adalarından Kauai’de başlattığı kırk yıl boyunca süren boylamsal çalışmadır. Werner, yoksulluk içinde yetişen, doğum sırasında komplikasyon gelişen, ailesinde psikokopatoloji öyküsü olan ya da ebeveynleri arasında sürekli anlaşmazlık durumu olan çocukların biyolojik, psikolojik ve sosyal risk faktörlerinden nasıl etkilendiğini araştırmıştır (Werner, 2004).

Türkiye’de ise psikolojik sağlamlıkla ilgili ilk   alı  ma Gizir tarafından yapılmıştır. Araştırma sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerin, sekizinci sınıfa devam eden çocukları üzerinde ve onların akademik sağlamlık düzeyleri ile bu düzeye etki eden koruyucu bireysel ve çevresel faktörler üzerinde yapılmıştır (Gizir, 2004).

Psikolojik sağamlıkla ilgili çalışmaların, kavramın ortaya çıkışından günümüze kadar farklı konular üzerine odaklandığı söylenebilir. Kimi araştırmacılar bu çalışmaları kişi odaklı ve değişen odaklı olarak ikiye ayırmıştır (Masten, 2001). Değişken odaklı araştırmalarda farklı yılmazlık modelleri önerilmiştir. Kumpfer (1999) bunları beş başlık altında ele alarak incelemiştir.

1) Geriye dönük, tek örneklemli ya da kesitsel alışmalar: Yaşam olayları ile bireyin yeterlilikleri arasındaki ilişkileri incelemiştir.

2) Geriye dönük, kesitsel, çok değişkenli çalışmalar: evre zellikleri, kişilik özellikleri ve etkileşimsel süreçler gibi farklı değişkenleri incelemiştir.

3) Kısa dönemli, etkileşimsel ve boylamsal çalışmalar: Çevresel faktörler ve bireyin yeterliliği arasındaki iki yönlü ilişkiler incelenmiştir.

4) Uzun dönemli, ileriye dönük, kontrol grubu içermeyen gelişimsel alışmalar: Bazı araştırmacılar genel poplsyondan örneklemlemlerle 30 yıl gibi uzun süren ama karşılaştırma grubu içermeyen boylamsal çalışmalar yapmışlardır.

5) İleriye dönük, çok örneklemli alışmalar: Yüksek güçlük koşullarındaki ve genel nüfus gruplarını karşılaştırmayı hedefleyen gelişim araştırmacıları tarafından kullanılmaktadır. Psikolojik sağamlık sürecini anlamak için en yararlı desen olarak tanımlanmaktadır.

2.3.2. Psikolojik Sağamlığı Etkileyen Faktörler

Psikolojik sağamlıkla ilgili çeşitli kaynaklara bakıldığında “risk” içeren durumlara ve “koruyucu faktörlere” sıklıkla değinildiği görülmektedir. Bir bireyin psikolojik sağamlığını etkilediğini düşünülen faktörler yapılan araştırmalarla birlikte aşağıda sunulmuştur.

2.3.2.1. Risk Faktörü

Psikolojik sağamlıkla ilgili yapılan çalışmaların birçoğu, yüksek risk grubundaki bireylerin üzerindeki olumsuz etkiye rağmen bu bireylerin nasıl mükemmel bir uyum kapasitesine sahip olduğunu araştırmaktadır (Gizir, 2004).

Araştırmalar, bireyin gelişimindeki fiziksel etkiler yerine (aşırı soğuk, virüslü hastalıklar gibi) bireysel psikolojik faktörlere ve çevrenin etkisine odaklanmıştır. Bireyin fiziksel gelişimi ve fiziksel faktörler de psikolojik sağlığı etkilemektedir. Fiziksel faktörler, stresör veya sıkıntı olarak değil de travma veya risk faktörleri olarak ele alınır. Ancak psikolojik faktörler psikolojik stresörlerdir. Psikolojik stresör, bireyin yaşadığı problemle mücadele etmek için gerek duyduğu kaynaklarla, bireyin sahip olduğunu algıladığı kaynaklar arasındaki dengesizlik deneyimidir. Bu deneyim, bireyin yaşantı kalitesinde belirli derecede dengesizlik yaratır (Özcan, 2005).

Çeşitli kaynaklardaki tanımlar dikkate alındığında bir olayın gerçekte olasılığı ve olaydan etkilenme, zarara uğrama ihtimali gibi ortak bazı noktalardan söz edilebilmektedir. Risk faktörü ise zarara uğrama olasılığını arttırabilecek etkenler olarak ele alınmaktadır (Kumpfer, 1999; Luthar, vd. 2000).

Risk araştırmaları, bazı insanlar yaşam olayları karşısında yetersizlikler geliştirirken bazılarının geliştirmeden devam etmesinin nedenleriyle ilgilenmektedir (Cowan, Cowan & Schulz, 1996).

Risk kavramı genetik ve çevresel faktörler yanında yoksulluk gibi değişkenleri de kapsamaktadır. Yoksulluk gibi değişkenler bağlamsal değişkenler olarak görölmektedir ve bağlamsal değişkenler de aslında bir çevresel koşuldur. Dolayısıyla bu değişkenler risk üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkilere sahiptir. Risk çalışmaları; hamilelik, tutuklanma gibi tek bir stresli durumu ele aldığı gibi günlük yaşam içinde meydana gelen kronik stres ve küçük yaşam olaylarını da ele alabilir (Onat, 2010).

Risk, bireyler ve gruplardaki öznel, olumsuz ve istenmeyen bir sonuca karşı eğilimi gösterir (Özcan, 2005). Prematüre ya da erken doğum, ailede ruh hastalıklarının bulunması, eşlerin ayrılması, savaşlar, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması, şiddet türleri, yaralanma ve kazalar, doğal afetler gibi travmalar, hastalıklar gibi etkenler bireylerde olumsuz etkiler bırakan yaşantılardır (Ünüvar, 2012). Risk, riskin olmadığı durumlar ile riskli durumlarla karşılaşıldığında istenmeyen sonuçların ortaya çıkma olasılığını karşılaştırarak ölçölmektedir (Özcan, 2005).

Risk faktörlerinin yapısının yanı sıra, bu faktörlerin sayısı ve ağırlığı psikolojik sağlamlık tanımları açısından önemli bir bilgi kaynağıdır. Psikolojik sağlamlık, bireyin maruz kaldığı stresörler göz önünde bulundurulduğunda anlam kazanır. Bireyin karşılaştığı çözülmesi gereken problemler artarken, bireyin bu problemlerle başa çıkması için gereken becerileri ve bireysel özelliklerini de geliştirmesi gerekmektedir. Risk henüz ortaya çıkmamış bütün sonuçları dikkate alıp onları bireyin gelişimiyle ilişkilendirirken, psikolojik sağlamlık yalnızca bireydeki olumlu gelişmeleri ve bunların sonuçlarını dikkate alır (Kaplan, 1999).

Risk faktörleri özellikle çocuk ve gençlerin olumsuz ve istenmeyen durumları yaşama olasılığını artıran (okuldan kaçma, okulu bırakma gibi) özellikleri tanımlamak için kullanılır. Risk faktörlerinin genetik, biyolojik, davranışsal, sosyokültürel ve demografik özellikler ile karakter ve tutumları içerdiği bilinmekle birlikte, bu özellikler risk faktörleri içerisinde bireysel risk faktörleri, ailesel risk faktörleri ve çevresel risk faktörleri biçiminde sınıflandırılmaktadır (Gizir, 2007).

1. Bireysel Risk Faktörleri

Bireyin doğumundan itibaren ya da sonradan kazanılan bazı olumsuz özellikler ile çevresi ve yaşam koşulları bireyin riskli durumlarla karşılaşma olasılığını arttırmaktadır (Toprak, 2014). Bireysel risk faktörleri cinsiyet, ırk, sağlık sorunları, düşük akademik beceriler, adölesan gebelik, okul devamsızlığı, düşük IQ, düşük özerlik seviyesi, okulu bırakma, yetersiz problem çözme becerileri, duygusal problemler, stresli yaşam olayları, fetal alkol/ilaç kullanımı, mizaç özellikleri, madde/sigara kullanımı, kronik hastalıklar, erken doğum, ait olduğu etnik grup, öz kontrol becerilerinin az olması, saldırgan kişilik yapısı, başa çıkma mekanizmalarının yetersizliği, genetik bozukluklar gibi faktörlerdir (Murray, 2003; Gizir, 2007).

2. Ailesel Risk Faktörleri

Düşük sosyo-ekonomik düzey, ailenin ruhsal hastalıklarının geçmişi, çocuğa kötü muamele(Ünüvar, 2012), kalabalık bir aileye sahip olma, iki çocuk arasındaki sürenin iki yıldan az olması, ruhsal/ kronik bir hastalığı olan anne-babaya sahip olma, evlat edinilme, ebeveynlerin boşanması, ya da ölümü, suç işlemiş ya da madde

kullanan ebeveyne sahip olma, cinsel taciz, anne-babanın eğitim düzeyi, aile içi şiddet, ebeveyn yoksunluğu, aile ile yakın ilişkiler kurulamaması, annenin ergenlik döneminde gebe kalması, aile geçimsizliği gibi risk faktörleri sayılabilmektedir (Gizir, 2007).

3. Çevresel (Toplumsal) Risk Faktörleri

Bazen risk faktörleri bireyin kendisi veya ailenin içinde bulunduğu durumlar ya da aile yapısından kaynaklanmamaktadır. Bireyin içinde bulunduğu çevre de (okul, iş yeri, şehir, ülke, bölge, etnik köken) kişinin olumsuz durumlarla karşılaşma riskini arttırabilmektedir. Bu risk faktörlerine örnek olarak doğal afetler, terör, savaş, kıtlık, göç, çocuk ihmali ve istismarı, evsizlik, toplumsal şiddete maruz kalma ve ailevi felaketler, ekonomik zorluklar ve yoksulluk, yetersiz beslenme, olumsuz akran desteği verilebilmektedir (Gizir, 2007).

Tüm bu risk faktörleri bireyin gelişiminde bir ya da daha çok problemin ortaya çıkma ihtimalini arttıran, gelişime yönelik tehditleri ifade etmektedirler (Masten, Cutuli, Herbers & Reed, 2002).

Herhangi bir travmatik yaşantının, tek başına olumsuz sonucu ortaya çıkarması beklenemez. Bunun yerine stresörlerin birikimli, süregelen ve yaygın olarak ortaya çıkmaları, riski desteklemekte ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Goldstein & Brooks, 2005; Akt. Aydın, 2010).

2.3.2.2. Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler, risk faktörlerinin etkisini azaltmaya hizmet eden ve bireyin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olan değişkenleri ifade etmektedir (Sipahioğlu, 2008). Yani riskli ya da bireyi zor durumda bırakacak bir durum yaşandığında bunun birey üzerinde bırakacağı etkileri azaltan hatta ortadan kaldırabilen, bireyin kendine ve çevreye adaptasyonunu sağlayıp bireyin yeterliliğini geliştiren ve olası sonuçlara karşı tampon görevi üstlenen kaynaklardır (Masten, Hubbard, Scott, Tellegen, Garmezy, 1999; Bayraklı, 2010).

Bu nedenledir ki psikolojik sağlamlık, bireyi çevrenin olumsuz etkilerinden koruyan bir karakter özelliği değildir. Bireyin ruh sağlığını korumasına, başarılı ve etkili problem çözme becerilerine sahip olmasına sağlayan, bireysel/ailesel/çevresel risk faktörlerinin etkisini en aza indirmeyi sağlayan koruyucu faktörlerdir (Aydın, 2010).

Koruyucu faktörler bireysel özellikler, bazı çevresel faktörler ya da bu iki boyutun etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir. nemli olan bu boyutlardan hangisinin var olduğuna bakılmasızın, koruyucu faktörlerin riski azalttığına, durdurduğuna ve hatta önlediğine olan inançtır (Grgan, 2006).

Rutter (1987), koruyucu faktör yerine koruyucu süreç ifadesini kullanmaktadır ve ona göre faktör yerine süreç ifadesi kullanılmalıdır. Çünkü bu faktörler bireylerin “iyi” olmasını sağlar; fakat bireyleri riskli durumlardan koruyan süreçlerdir. “Süreç”, psikolojik sağlamlığın tanımlanmasında birçok değişkenin etkileşimini ve bireyin yaşamının riskten adaptasyona doğru değişimini ifade etmektedir. Rutter’ın görüşüne göre eğer bir faktör ya da süreç risk faktörünü azaltıyorsa koruyucudur.

Rutter dört tip koruyucu süreç tanımlar;

1. Riskin olumsuz etkilerini ya da riskin yaşanma olasılığını azaltanlar;
2. Bireyi olumsuz yönde etkileyebilecek durumlardan sonra meydana gelebilecek olaylar dizilerinin oluşma riskini azaltanlar,
3. Kişisel başarılar sayesinde benlik saygısı ve öz-yeterliği yükseltenler,
4. Bireyin hayatı boyunca ihtiyaç duyacağı kaynaklara ya da yeni deneyimlere imkn sağlayan olumlu ilişki ve yeni fırsatlardır (İlgaz, 2011, Grgan, 2006).

Zihinsel performans (zekâ), psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan en önemli değişkenlerden bir tanesidir. Zihinsel becerilerin akademik başarılar kadar sağlamlığı da güçlü bir şekilde yordadığı birçok araştırma görülmüştür (Luthar & Zigler, 1991, Akt. Grgan, 2006; Masten & Coatsworth,

1998). Haynes (2005), sağlam gençlerin en az ortalama düzeyde bilişsel ve akademik zekâya; yüksek düzeyde sosyal ve duygusal zekâya sahip olduklarını belirtmektedir (Akt. Grgan, 2006).

Psikolojik sağlamlığa ilişkin bazı görüşler, sağlamlığı bireysel özelliklerle açıklama eğilimindeyken, bazıları ise sağlamlığı bireyin içinde bulunduğu çevreye yani çevresel (dışsal) faktörlere bağlamaktadırlar. Psikolojik sağlamlık ne tamamen bireysel özelliklere ne de tamamen dışsal faktörlere bağlıdır; çoğunlukla her ikisinin etkileşimine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Glantz & Sloboda, 1999).

Koruyucu faktörler de risk faktörlerine benzer şekilde bireysel (içsel) ve dışsal (toplumsal) faktörlerden oluşmaktadır.

1. Bireysel Koruyucu Faktörler

Masten ve arkadaşlarına (1990) göre, insanların kendi inanç ve değer sistemleriyle aynı inanç ve değerlere sahip kişilerle ilişkilerini sürdürmeleri koruyucu bir faktördür. Dinsel inançlar, farklı etnik ve sosyal sınıflardan olan çocukların davranışları için beklentiler ve standartlar oluşturarak, çocuğun uyumuna yardımcı olmaktadır (Akt. Oktan, 2008).

Psikolojik sağlamlık bir sistem halinde düşünülecek olursa bu sistemin gelişimi; bireyin kişilik özelliklerini, problemlerle başa çıkma becerilerini ve çevresel/dışsal faktörleri içerir. Bireyin bu sistemini destekleyici özellikler erken çocukluk döneminde belirginleşmeye başlamaktadır (Kitano & Lewis, 2005). Sağlam ocuklar, kişilerarası ilişkilerde etkili becerilere sahiptirler ve erken çocukluk dönemlerinden itibaren başa çıkma becerileriyle ilgili işaretler gösterirler. Hatta bu çocuklar, çocuğu olumsuz yönde etkileyebilecek aile ortamlarından kendilerini çekerek koruyabilirler. Sağlam ocuklar, problemlerle nasıl başa çıkabileceklerini ve kendi yaşamları üzerindeki kontrolü etkili bir şekilde planlarlar (Banyard, 1997).

Psikolojik sağlamlık, bireyler arasında farklılıklar göstererek yaşam süresince artışı ve azalmalar gösteren bir özelliktir. Ancak koruyucu faktörler, stresli yaşam olayları ya da olumsuz koşulların etkisini azaltan, bireyin kendisiyle ya da çevreyle ilgili özelliklerdir. Henderson & Milstein (2003)'e göre bireysel koruyucu faktörler;

1. Birey kendini, bir amaca ya da başkalarına hizmet etmeye verme,
2. Atılgnalık, dürtü kontrolü ve problem çözme gibi becerileri kullanma,
3. İletişim ve ilişki kurma becerisi,
4. Mizah duygusu,
5. İç kontrol odağı,
6. Özerklik, bağımsızlık,
7. Bireyin kendi geleceğine ilişkin olumlu görüşlere sahip olması,
8. Esnek olabilme,
9. Öğrenme ve öğrendiğini aktarma kapasitesi,
10. Kendi kendini güdüleme,
11. "Bir alanda “iyi” olma,
12. Öz-değer ve öz-güven, öz-yeterlik duygusudur.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili olduğu belirlenen diğer bireysel faktörler; öz-farkındalık (Masten, vd. 1999), etkili problem çözme becerilerine sahip olmak (Luthar, 1991), iyimserlik ve umut (Martinek & Hellison, 1997; Kumpfer,1999), cinsiyet (Kumpfer, 1999) ve sosyal yeterlik (Benard, 1991; Martinek & Hellison, 1997) olarak belirlenmiştir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili bireysel faktörler; her bireyde az-çok bulunan, geliştirilebilen, risk durumlarında ortaya çıkarak koşulların olumsuz etkisini azaltan, diğer bireylerle daha etkili iletişim kurma becerilerini sağlayan, etkili problem çözme, olası sorunların gelmeden önce fark edilmesinde ve tedbirler alınmasında kişiye destek olan özelliklerdir (Gürgen, 2006).

2. Dışsal Koruyucu Faktörler

Psikolojik sağlamlığın oluşmasında etkili olan çeşitli bireysel koruyucu faktörlerin yanında, dışsal (ailesel ve çevresel) koruyucu faktörler de vardır (Oktan, 2008).

Çevresel koruyucu faktörlerin bireyin yaşamındaki üç ana birimle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bunlar aile, okul ve toplumdur. Birçok bilim insanı dışsal faktörlerin ilgi ve desteğinin, bireyin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde psikolojik sağlamlığının oluşumu ve gelişimindeki yerinin önemini vurgulamaktadır (West, Farrington, 1973; Rutter, 1984; Garnezy, 1985; Anthony, 1987; Masten, vd., 1990; Rhodes & Brown, 1991; Gore & Eckenrade, 1994; Akt. Gürkan, 2006).

Ailede, okulda ve toplumda ihtiyaç duyulan koruyucu faktörler:

1. Koruyucu ve güvenilir bir çevreye sahip olmak,
2. Her bir çocuk için gerçekleştirebileceği hedefleri belirlemek ve bu hedeflere ulaşması için gereken tüm desteği sağlamak,
3. Hedeflerin yanı sıra sınırların açık, net ve sürekli olması,
4. Bireye yaşam boyu kullanacağı becerileri öğretmek (Benard 1991; Özcan, 2005).

Henderson & Milstein (2003) 'e göre çevresel koruyucu faktörler;

1. Bireye yakın olan kişilerin desteği,
2. Eğitsel destek
3. Kişilerarası ilişkilerde yüksek samimiyet ve daha az eleştiri olması,
4. Kuralların, yasaların ve sınırların açık olarak belirlenmiş olması,
5. Destekleyici ilişkiler ve yaşam becerilerinin gelişmesi için cesaretlendirmek,

6. Temel ihtiyaçları (alışma, sağlık, dinlenme) erişimini kolaylaştırmak,
7. Sorumluluk almayı ve başkalarına yardım etmeyi desteklemek,
8. Başarı için yüksek ve gerçekçi beklentiler oluşturmak,
9. Uzmanlaşmak ve amaca yönelik çabaları desteklemek,
10. İşbirliği, liderlik, karar verme ve özgeciliği desteklemek,
11. Bireysel ve zgn yetenekleri takdir etmektir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili edinilen bilgiler doğrultusunda risk faktörlerini ve bunların etkisini azaltma/ortadan kaldırmaya yönelik yapılan veya sağlamlığı artıracak nitelikte beceriler ve içsel farkındalık kazandırmaya yönelik yapılan çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır (Grgan, 2006).

2.3.2.3. Olumlu Sonuçlar

Bireylerin karşılaştıkları risk faktörleri, bunların şiddeti ve bu risklerden bireyi koruyan mekanizmalar her bireyde farklı düzeylerde görülebilir. Koruyucu faktörler her zaman her bireyde aynı etkiyi göstermeyebilir. Bu nedenle psikolojik sağlamlıkla ilgili araştırmalarda sadece risk değil bireylerin sosyal, akademik ve toplum tarafından beklenen davranışlarındaki yeterlikleri gibi olumlu sonuçların araştırılması da gerekli görülmüştür (Grgan, 2006; Gizir, 2004).

Masten ve arkadaşlarına (2002) göre akademik başarı (notlar ve test sonuçları, okula devam etme, liseden mezun olma); davranş kontrolü (antisosyal olmayan, kurallara uygun davranışlar); akran kabul ve yakın arkadaşlık ilişkileri; akıl sağlığı (içsel veya dışsal kaynaklı bir davranış problemi bulunmamak) ve bireyin yaşına uygun spor veya toplum hizmeti vs. eğitim hayatının dışındaki etkinliklerde yer almak gibi değişkenler olumlu sonuçlar arasında en çok çalışılan değişkenler arasında yer almaktadır.

Gelişim görevleri kavramı; bireylerin kendi yaş dönemlerinde toplumsal ve kültürel özelliklere göre yeterlikleri ve uyumlarına istinaden değerlendirilmesi

sonucu literatüre girmiş bir kavramdır (Kirby & Fraser, 1997; Akt. Gürkan, 2006; Masten, 1994).

Aile, içinde yaşanılan toplum ve bu toplumun tarihsel ve kültürel özellikleri tarafından şekillendirilen gelişim görevleri dünyanın her yerinde farklı olsa da bütün insanlar tarafından kabul edilen evrensel değerlere de bağlı bulunmaktadır (Masten vd., 2002). Bu durum açısından ele alındığında çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin gelişim dönemlerinin her birinin bile kendi içerisinde yaş gruplarına göre farklılaştığını görebiliriz; örnek olarak, çocuklardan erken çocuklukta sosyal etkileşimler, oyun başlatma- sürdürme, oyuna katılma, kurallara uyma, orta çocukluk ve ergenlikte kurallara uyma, akademik başarı, sosyal yeterlik ve uyum gibi davranışlar gösterilebilir (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000; Masten & Coastworth, 1998).

Uyum ve yeterlik düzeyleri, bireylerin psikolojik sağlamlıklarını yaşam deneyimlerinin her noktasında etkilemekte ve istedikleri sonuçlara ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu becerilerin süreç boyunca psikolojik sağlamlığı önemli ölçüde etkilediği ve psikolojik sağlamlık düzeyinin değişiminde rol oynadığı anlaşılmaktadır (Gökçen, 2015).

2.4. Öz-Yeterlik İnancı ve Kavramın Tarihsel Gelişimi

20. yüzyılın sonlarına doğru, William James iç-gözlemin önemine değinerek, her zaman ilk ve en başta güvenmemiz gereken şeyin iç-gözlem olduğunu belirtmiştir. James, özgüven kavramını “bireyin kendi hakkındaki hisleri ve başarıları hakkındaki düşünceleri” olarak tanımlamıştır (Pajares, 2002).

Davranışçı psikologların uyarıcı ve tepki gibi kavramları 1920-1940 yılları arasında ağırlığını koyduğu halde 1950’lerden sonra Abraham Maslow “öz” kavramına değinerek yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. 1960 ve 1970’lerde hümanist kuramların hareketliliği “öz” kavramlarının çalışılması için teşvik edici olmuş ancak belirli noktalarda başarısızlığa uğrayarak yetersiz kalmıştır. 1977’de Albert Bandura 1970-1980 yıllarında baskın olan bilişsel kuramlardan bağımsız olarak çalışarak “Öz-yeterlik: Davranışsal Değişimin Birleştiren Teorisine Doğru”

adlı yayını ile “öz” kavramını gündeme getirerek diğer kuramların eksiklerini kapatıcı nitelikte yararlı bir kaynak oluşturmuştur (Lewandowski, 2005).

2.4.1. Öz-Yeterlik İnancı Kavramı

Düşünce ve Davranışın Sosyal Temelleri’nde Albert Bandura; bireylerin düşünceleri, duyguları ve davranışları üzerinde kontrol ederek kullanmalarına olanak sağlayan bir benlik sistemine sahip olduklarını ileri sürmüştür. Bu sistem bilişsel ve duyuşsal yapıları sembolleştirme, model alarak öğrenme, alternatif stratejiler geliştirme, davranışı düzenleme ve kendini değerlendirmeyi barındırır. Ayrıca Bandura davranışın ve bireyin motivasyonu üzerinde kişilerin kendi hakkındaki inançlarının anahtar rol oynadığını ifade etmektedir (Pajares, 2002).

Bandura’ya göre insan çevresini de kendisini etkilediği gibi etkiler (Colin, vd. 2012). Bireyin gerçekleştirdiği eylemin sonuçları, başarı düzeyi ve çevreye etkisine ilişkin yargıları, daha sonraki davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Buna “karşılıklı belirleyicilik” denir ve bu ilkeye göre gelecekteki davranışlarımızın temeli;

a) Bireysel/psikolojik (bilişsel, duyuşsal, biyolojik) etmenler,

b) Davranışlar ve

c) Çevresel etkilerin etkileşiminden oluşur (Colin, vd. 2012, Özerkan, 2007, Pajares ve Schunk, 2001).

Sosyal Öğrenme Kuramında; öğrenilmiş olan bir şeyin davranışa dönüşmesi sürecini açıklayan en önemli kavram öz-yeterlik inancıdır (Aksoy, 2008).

Sosyal Öğrenme Kuramı’nda, bireylerin kapasitelerini etkili kullanabilmeleri için kendilerini bu alanda yeterli hissetmeleri gerektiği ifade edilmektedir (Çatışkan İşgüzen, 2014). Öz-yeterlik inancı da buna bağlı olarak kavramsallaştırılmış; bireylerin davranışları üzerinde etkisi olan bilişsel algılama faktörlerinden birisidir (Gözüm ve Aksayan, 1999).

Bandura (1986)'ya göre öz-yeterlik inancı; bireylerin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize ederek ve başarılı olarak yapma kapasitesine duyduğu inançtır. Ayrıca, öz-yeterlik inancının bireyin yetenekleriyle ilgili olmayıp sahip olduğu yeteneklerle ne yapabileceğine duyduğu inanç olduğunu belirtmiştir. Ona göre öz-yeterlik inancı çocuklukta başlar; yaşam süresi boyunca oluşumuna devam eder; ailevi, eğitimsel, diğer sosyal rollerde ve kültürlerarası yapılanmalarda insan adaptasyonuna yardımcı olur (Bandura, vd. 1995).

Bandura'nın öz-yeterlik inancı ile ilgili yaptığı çalışmalar ilgi görmüş birçok araştırmacı öz-yeterlik ile ilgili araştırma yapmaya başlamıştır. Aşağıda diğer araştırmacıların öz-yeterlik ile ilgili tanımlarına değinilmiştir.

Öz-yeterlik inancı, bireylerin belirli davranış ya da görevleri başarıyla tamamlamaya yönelik algıladıkları kapasitelerine ilişkin inançlarını temsil eder (Eachus & Cassidy, 2002).

Schunk & Meece (2005)'e göre öz-yeterlik inancı; insan davranışlarının çevreyle karşılıklı etkileşim içinde olmasını etkilemektedir. Ona göre bu inanç; bireylerin görev seçimi, çabaları, kararlılığı ve başarısını etkilemektedir.

Bir başka tanıma göre öz-yeterlik inancı; bireylerin gelecekte karşılaşabileceği zorlukların üstesinden gelmede ne kadar başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır (Gözüm ve Aksayan, 1999).

Aşkar ve Umay (2001)'e göre öz-yeterlik inancı, bireyin kendisi için amaç seçimi, karşılaştığı güçlükler karşısında ne kadar çaba göstereceği, çabasının süresi ve düzeyini; başarısızlık yaşarsa, bu başarısızlık karşısındaki tepkilerini etkilemektedir. Sonuç olarak da öz-yeterlik inancı kendini bir konuda yetkin gören kişinin, stres ve kaygı gibi duygusal tepkilerini etkilemektedir.

Öz-yeterlik inancının; doğru ya da yanlış yapma davranışlarını etkilediğini ve sorunlarla başa çıkmadaki ısrar düzeyi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedirler (Balcı, 2013).

Yeterlik inançlarında, öz-yeterlik ve sonuç beklentisi olmak üzere iki güdüleyici faktör bulunmaktadır. Öz-yeterlik, bireyin davranışlarını etkileyen bireysel yeterliliği ile ilgili inancı; sonuç beklentisi ise bireyin davranışlarından belirli sonuçlar doğacına ilişkin inancıdır (Bandura, 1986).

Kimi başarılarından sonraki olası başarısızlıklar çok büyük bir etkiye sahip olmamasına rağmen genelde başarı öz-yeterlik inancını artırırken; başarısızlık öz-yeterlik inancını azaltmaktadır (Schunk & Meece, 2005). Öz-yeterlik inancı yüksek olan insanlar karşılarına çıkan zor durumlardan kaçınmaktansa onlarla mücadele etmeyi tercih ederler. Amaçlarına odaklanırlar ve güçlü sorumluluk duygularını kaybetmezler. Başarısızlık karşısında çabalarını arttırır ve ne yapabilecekleri konusunda üst düzey bir gayret gösterirler. Aksilikler veya başarısızlık yaşadıktan sonra bile kendi yeterlikleriyle ilgili algıları çabucak toparlanır. Başarısızlıklarını; yetersiz çaba, eksik bilgi ve becerilere bağlarlar. Kendilerini sadece yetersiz çabalarından dolayı eleştirirler. Endişe verici durumlara kendilerine güvenerek yaklaşırlar ve alıştırmalar yaparak kötü durumlarda kontrolü ele alabilirler. Bu etkileyici bakış açısı uzun vadede bireye başarı getirir ve bu kişiler depresyon gibi hastalıklardan korunurlar (Bandura, 1994). Yüksek öz-yeterlik inancı, kişiyi zorlayan etkinlikleri veya görevleri uygulamaya yaklaşırken kişide huzur duygusunu oluşturmaya yardımcı olacaktır (Bandura, 1997).

Tam tersi olarak öz-yeterlik inancı düşük olan insanlar yani zorluklardan kaçınan ve onları kişisel tehdit olarak gören insanlar da vardır. Bunlar zayıf bir kararlılık ve isteksizlikle amaçlarına yönelirler. Zorluklarla karşı karşıya geldiklerinde; karşılaştıkları durumla ilgili engeller, kişisel yetersizlikler, kötü sonuçlar üzerinde dururlar ve başarıya odaklanmaktansa tüm olumsuz sonuçlara odaklanırlar. Kolaylıkla pes ederek, vazgeçerler. Aksilikler ve başarısızlıklar yaşadıktan sonra yeterliklerine ilişkin hisleri daha yavaş toparlanır. Kendi kabiliyetlerine olan inançlarını kolayca kaybettiklerinden yeterli performansı gösteremezler ve bu durum onlar için başarısızlık anlamına gelmez. Düşük öz-yeterlik inancına sahip olan kişiler stres ve depresyona yatkın ve sorun çözmede dar bir bakış açısına sahip kişilerdir (Bandura, 1994, 1997).

Öz-yeterlik inancı kavramı birçok alt unsur içeren ve koşullara göre uyum gösterebilen bir kavramdır. Benzer yeteneklere sahip olan iki birey öz-yeterlik inançları doğrultusunda farklı seviyede başarılar/başarısızlıklar gösterebilirler (Bostan, 2014).

Öz-yeterlik inancı, özgüven duygusundan farklı olarak yalnızca bir davranış ya da bir alanla ilgili de olabilir. Örneğin bir alanda yeterlik inancı yüksek olan bir kişi başka bir alanda daha düşük yeterlik inancına sahip olabilir(keman çalmakta futbol oynamaya göre daha düşük bir öz-yeterlik inancı gelişmiş olabilir). Yani öz-yeterlik inancı genel bir inançtan çok belirli alanlarda ve yapılan işe özgü olarak değişim göstermektedir (Pajares, 2002).

2.4.2. Öz-Yeterlik İnancını Etkileyen Faktörler

Birey günlük yaşantısında doğrudan yaşadığı veya yaşamadığı olayları ve eylemlerini değerlendirerek benzer eylemleri gerçekleştirme konusunda yeterlik algısı oluşturur ve ileride bu algıya uygun hareket etme eğilimi gösterir (Bandura, 1995).

Bireyin başarılarının öz-yeterlik inancına katkı sağlaması için, bu başarı içsel ve kontrol edilebilir nedenlere yüklenmeli, kendi yetenek ve çabasının sonucu olduğunu düşünülmelidir. Eğer birey başarısını şans veya çevresel faktörlere(sosyal destek gibi) bağlarsa, bu başarı öz-yeterlilik inancına olumlu bir katkı sağlamayabilir (Pintrich & Schunk, 2001, Akt. Özerkan, 2007).

Bandura (1997), bireyin öz-yeterlik inancını değerlendirmek için birbiriyle ilişkili dört kaynaktan söz etmektedir: gerçek deneyimler, dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve psikolojik durum.

1. Geçmişteki Deneyimler (Mastery Experiences): Birey için en etkili kaynak kendi deneyimleridir. Kişinin başarıyla sonuçlanan yaşantıları güçlü bir yeterlik inancı oluşumuna katkıda bulunur. Yani kişinin başarısı öz-yeterlik inancının artmasına katkıda bulunurken; başarısızlıklar öz-yeterlik inancını azaltır (Bandura, 1986).

2. Dolaylı Yaşantılar (Vicarious Experiences): Model alınan kişiler (ebeveynler, öğretmenler vb.) veya kişinin dolaylı yoldan kazandığı deneyimler yeterlik inancı oluşumunda ve güçlenmesinde etkili etmenlerdendir. Model alınan kişinin kendisine benzediğini düşünen birey, modelin başarı ya da başarısızlıklarından etkilenerek kendi performansı ve yeterlikleriyle ilgili bir öz-yeterlik inancı şekillendirir (Bandura, vd. 1995). Örneğin öğrenciler sınıfta parmak kaldırarak söz istemeyi her zaman doğrudan yaşantılarla öğrenmeyebilir. Ya da köpek tarafından ısırılan veya salıncaktan düşen çocuğu gören arkadaşı, köpek ve salıncağa karşı korku duyabilir. Bir şoför önündeki arabanın bir çukur veya kasise girdiğini görerek arabasına zarar vermemek için çukurdan uzaklaşıp, kasiste yavaşlayabilir (İnanç Yazgan, vd. 2007).

3. Sözel İkna (Verbal Persuasion): Bireye çevresinden gelen sözel mesajlar (başarabilirsin, üstesinden gelebilirsin, yapabilirsin v.b.) karşılaştıkları problemlerde yetersizliklerini düşünmek ve sadece buna odaklanmak yerine problemi çözmelerine ve başa çıkma becerilerinin gelişimine yardımcı olabilir, onlara çabalarını sürdürmek için gereken azmi verebilir. Gerçekçi teşvikler, deneyimin başarı ile sonuçlanmasına yardımcı olacak ve başarı karşısında öz-yeterlik inancının gelişmesine katkıda bulunacaktır. Gerçekçi olmayan teşvikler ise bireyin çabalamasına ve azmetmesine katkıda bulunsu bile başarısızlık durumunda öz-yeterlik inancını zedeleyecektir (Bandura, vd. 1995).

4. Psikolojik Durum (Physiological State): Bireyin fiziksel olduğu kadar ruhsal olarak da kendini iyi hissetmesi karşılaştığı durumlarla mücadele etme ve istenilen davranışı göstermelerinde etkili olacaktır (Bandura, vd. 1995).

Öz-yeterlik inancını etkileyen diğer faktörler ise kişinin yeteneklerini algılaması, toplumsal karşılaştırmalar, bireysel katılımı, uygun zamanlama ve algılanan önem olarak söylenebilir (Pajares & Schunk, 2001).

2.4.3. Öz-Yeterlik İnancını Harekete Geçiren Süreçler

Öz-yeterlik inancının bireyleri hayatlarının hemen hemen her yönünde (sağlık, eğitim, kişilerarası ilişkiler, politika, spor, çalışma hayatı vb.) etkilediği görülmektedir. Dolayısıyla öz-yeterlik inancının insan davranışlarını belirlemede çok güçlü bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz (Büyükduman, 2006). Öz-yeterlik

inancını harekete geçiren süreçler bilişsel, duygusal, güdüleyici ve seçim süreçleri olarak ayrılmakta ve aşağıda bu süreçlerden bahsedilmektedir.

1. Bilişsel Süreçler

Öz-yeterlik inancının etkisi bilişsel süreçlerde çeşitli şekillerde görülmektedir. İnsan davranışlarının çoğu amaca yöneliktir bu nedenle davranışın bir amaca yönelik olarak şekillendiğini söyleyebiliriz. Birey kendine bir hedef belirlerken de öz-yeterlik inancının etkisindedir. Güçlü bir öz-yeterlik algısı bireylerin daha zorlu amaçlar belirlemesini ve sorumluluklarına sıkı sıkı sarılmalarını sağlar (Bandura, vd. 1995).

Bireylerin becerilerine yönelik öz yeterlik inançları, geleceğe yönelik senaryolar şeklinde zihinlerinde şekillenir. Öz-yeterlik inancı yüksek olan bireyler başarılarını ve performanslarını destekleyen başarı senaryolarını gözünde canlandırır. Daha düşük yeterlik inancı olan bireyler ise başarısızlık senaryoları ya da işlerin yolunda gitmemesi halini daha sık düşünür ve sürekli bunların üzerinde dururlar. Öz-şüphecilikle savaşırken bir şeyleri başarmak da gittikçe zorlaşacaktır (Bandura, 1994).

2. Güdüleyici Süreçler

Yeterlik inancı, güdülenmenin düzenlemesinde anahtar rol oynamaktadır. Pek çok bireyin motivasyonu bilişsel süreçler sayesinde olarak oluşmaktadır. İnsanlar kendi kendilerini motive ederek ve ileriye dönük eylemleriyle ilgili öngöründe bulunarak ne yapabileceklerine ilişkin inançlarını şekillendirirler. Kendileri için amaçlar belirleyerek eylemlerini planlarlar (Bandura, vd. 1995).

Öz-yeterlik inancı güdülenme sürecine birkaç yoldan etkide bulunabilir. Bunlar; bireylerin ulaşacağı amaçları seçmesi, bu amaçlara ulaşabilmek için ne kadar çabalayacaklarını belirlemesi, zorluklar karşısında dayanacakları süre ve başarısızlıklara karşı gösterilen direncin derecesidir (Bandura, 1994).

3. Duygusal Süreçler

Bireylerin öz-yeterlik inancı motivasyon seviyelerinin yanı sıra riskli koşullarda ve problemlerle karşılaşıldığında ne kadar stres yaşadıklarıyla da bağlantılıdır (Bandura, 1994). Aynı çevresel stresörlere rağmen öz-yeterlik inancı yüksek olan bireyler bu stresörlerle baş edeceklerine inanıp soğukkanlılıkla mücadele ederken; düşük öz-yeterlik inancı olan bireyler stresörün etkisinin kontrol edilemeyeceğini düşünerek mücadele etmezler ve anksiyete bozukluğu öz-yeterlik inancı düşük olan insanlarda daha sık görülür (Bandura, vd.1995).

4. Seçim Süreci

Bir açıdan bakıldığında insanlar çevrelerinin ürünüdür. Aynı zamanda da bulundukları çevrenin üreticisi konumundadırlar. Öz yeterlik inancı, seçim süreciyle bireylerin içinde yer alacakları çevreyi seçmelerine ve etkinliklerini planlamalarına rehberlik etmektedir. Bu nedenle, öz-yeterlik inancı, kişilerin yer alacağı etkinlik çeşitleri ve çevreyi etkileyerek bireyin hayatını yönlendirmesine yardımcı olur (Bandura, 1995). Yani öz-yeterliği düşük olan insanlar bir görevle uğraşmaktan kaçınmaya meyillidir ve genellikle yeterli oldukları işleri üstlenirler (Bandura, 1986).

İnsanlar yaptıkları seçimlerle, ilgilerini, sosyal çevrelerini ve becerilerini de etkileyerek geliştirmektedir. Meslek seçimi, eş seçimi ve yaşanılacak çevreyi seçme de öz-yeterlik inançlarımızdan doğrudan etkilenen seçimlerdir (Büyükduman, 2006).

Sonuç olarak öz-yeterlik inancının bireyin kendi yeteneklerine ilişkin olumlu ya da olumsuz yargılarını, karşılaştığı problemlere etkili çözümler bulup bulamayacağını, ne tür hedefler belirleyeceğini ve bu hedeflere ulaşmada izleyeceği yolu, başarıya ulaşmak için çaba harcayıp harcamayacağını, başarı ya da başarısızlıklar durumunda sonucu kime ve neye mal edeceğini, performans, karar ve düşüncelerini önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir (Soysal, 2014).

2.4.4. Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Ebeveynlerde öz-yeterlilik inancı, davranışlar, güdülenme, yetenekler, faaliyet ve kontrol gibi etkenlerin bütünü ile ilişkili karmaşık bir yapıdır ve bu yapı etkili ebeveyn ilişkisi için, incelenmesi gereken bir konudur (Akt. Büyükduman, 2006). Ebeveynlik etkinliği kavramı, ebeveynlerin çeşitli ve zorlu görevleri yerine getirebilmelerinde algıladıkları inanç olarak tanımlanmıştır. Bu inanç, anne-babalık rolü için merkezi bir öneme sahiptir ve çocuğun başarısında olumlu bir ortam ve kişisel destek sağlamada etkili olabilir.

Kaner ve arkadaşlarının (2011), anne-babaların psikolojik sağlamlık algılarını araştırdıkları bir çalışmada, çocukların zihinsel yetersizliği, anne ya da baba olmaları ve yaşları göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmaya toplamda 524 anne-baba katılmıştır. Araştırma bulgularına göre yaşa bakılmaksızın cinsiyete göre erkeklerin kadınlara göre öz-yeterlik inancı ve psikolojik iyi olma hali gibi özelliklere daha çok sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Gizir (2007), psikolojik sağlamlıkla ilgili koruyucu faktörleri incelediği bir çalışmada öz-yeterlik inancının da bireysel koruyucu faktör olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Basım ve Çetin (2011), yetişkinler için psikolojik sağlamlık ölçeği geliştirmek amacıyla yürüttükleri bir çalışmada psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireylerin kişisel özellikleri incelendiğinde öz-yeterlik inancının da bunların arasında yer aldığını belirtmiştir.

Schwarzer & Warner (2013), öz yeterlik inancının zorluklarla karşılaşıldığında psikolojik sağlamlığa yardımcı olabileceğini ifade etmiştir. Yani bireyin öz yeterlik inancının, birey zor bir durumla karşılaştığında duygusal, motivasyonel ve davranışsal mekanizmaları aktive ederek psikolojik sağlamlığı destekleyebileceğini hatta bazı durumlarda psikolojik sağlamlığın bir ögesi olarak düşünülebileceğini ifade etmiştir.

Hamill (2003), öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlık üzerinde çok önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Çalışmasında savunma mekanizmaları ve öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlık üzerinde etkisini incelemiştir. Araştırma liseye devam

etmekte olan 43 öğrenci üzerinden yürütülmüş ve bu gruplar dört alandan seçilmiştir: psikolojik sağlamlığı yüksek ergenler, öz-yetkinliği yüksek ergenler, uyum sorunu yaşayan ergenler ve düşük yetkinliğe sahip ergenler. Araştırmanın sonunda öz-yeterlik ve savunma mekanizmalarının etkili kullanımı psikolojik sağlamlık ve öz-yetkinliği yüksek olan ergen gruplarında benzer bulunmuş; uyum sorunu yaşayan ve düşük yetkinliğe sahip ergen gruplarında bu oran diğer iki gruba göre beklenildiği üzere daha düşük bulunmuştur.

2.5. Benlik Saygısı Kavramı

Benlik saygısı kavramı Türkçe ve yabancı literatürde oldukça yoğun araştırılan bir kavramdır. Birey biriciktir ve bireyin kişiliğinin alt yapılarından biri olan benlik bireyi diğer bireylerden ayırır. Birey kendi başına bir değer olduğundan ve bireyler toplumu oluşturan temel birim olduğundan benlik saygısı kavramı önemli görülmektedir. Bu bölümde öncelikle benlik saygısının gelişiminde önemli bir yapı taşı olan benlik kavramı ve kuramsal görüşler incelenecek daha sonra benlik saygısına değinilecektir.

Benlik kavramını ayrıntılı olarak araştıran ilk psikolog William James'in öncülüğünde 1890'lı yıllardan beri benlik kavramı ile ilgili incelemeler önemli gelişmeler göstermekle birlikte; kavramın terminolojisi ve işlevsel tanımları üzerinde kesin bir kavram birliğine ulaşılamamıştır (Aktaş, 2014). James'e göre bilincin yapısı kişiye özgüdür. Düşüncelerin düşünen kişiden bağımsız olamayacağını ve bu düşüncelerin sahibinden başkasının zihninde asla sahibindeki gibi oluşamayacağını savunur. Ve benliği oluşturan şeyin "bizim bağlantılı olmalarını istediğimiz şekilde bağlantıları olan" düşünceler olduğunu belirtir. James düşünceleri benlikten ayırmanın mümkün olmaması nedeniyle benliği incelemenin insanı anlamak için önemli olduğunu vurgulamıştır. Deneysel psikologlar bu fikri benimsemeseler de James kendini davranışlar aracılığıyla ortaya koyan bu benliğe "ampirik benlik" diyerek; her birinin iç gözlem aracılığıyla incelenebilecek üç bölümden oluştuğunu öne sürer: maddesel, ruhsal ve sosyal benlik (Colin, vd. 2012). Maddesel benlik, bireyin fiziksel durumu, sahip oldukları ve çevresidir. Ruhsal benlik, duygular, bilinçlilik düzeyi arzu ve dürtüleri temsil etmektedir. Sosyal benlik ise çevrenin bireyle ilgili algı ve buna bağlı değerlendirmeleridir (Yavuzer, 2003)

Hümanist kuramın öncülerinden olan Rogers, kişiliğin oluşumunda benlik kavramına önem vermektedir. Sağlıklı bir benlik kavramı ona göre sabit bir kimlikten oluşmaz; insan benliği olasılıklara açık, akıcı, değişken bir varlıktır. Benlik, yaşantılardan ortaya çıktığı için insanın deneyimlerin benliğini şekillendirmesine izin vermesi hayati bir önem taşır. Rogers bu durumu şu sözlerle belirtmiştir: “Benlik ve kişilik, benlik yapısına uyması için önceden tasarlanmış deneyimden değil, spontan deneyimlerden doğar” (Colin, vd. 2012). Bir bireyin benlik kavramı onun kendisi ile ilgili düşünceleri, algıları, değerlendirmelerini içerir ve kendini nasıl gördüğünü anlatır ancak benlik kavramı her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Birey bir alanda kendini yetenekli gördüğü halde o alanda yeteneksiz ya da bir alanda yeteneksiz gördüğü halde o alanda yetenekli olabilir. Bu nedenle benlik kavramı bizim kendimizi nasıl gördüğümüzü ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2004). Sonuç olarak Rogers benlik kavramının bireyin varlığı ve tüm deneyimlerinin bilinçli olarak algılanan (her zaman doğru şekilde olmasa da) bütün yönleri olduğunu ifade etmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2004).

Benzer şekilde kişiliği hümanistik bir bakış açısıyla açıklayan, hümanistik kuramın kurucularından kabul edilen Maslow’un insan güdülenmesi ile ilgili kişilik kuramında da benlik bilinci yani benlik kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İnsan doğası sürekli mutluluk aramaktadır ve bunun için de bilinçli olarak birtakım seçimler yapar. Bireyin kendi kendine karar verme gücü benlik kavramından gelmektedir. Benlik kavramı sayesinde birey iyiye gitme, mutluluğa ulaşma, kendine gerçekleştirme yönünde kararlar vermektedir (Cüceloğlu, 2004). Birey, yetersizlik ihtiyaçları ve gelişim ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yaşamın amacını tanımlayan yoğun bir tatmine yol açan kendini gerçekleştirme ve kendini aşma basamağına geldiğinde benliğin ötesine geçme ihtiyacını hissederek başkalarının potansiyellerini yerine getirmesi için onlara yardım etmeye başlar. Maslow’a göre her bir insan potansiyelini keşfetmeli ve onu gerçekleştirecek deneyimleri aramalıdır çünkü “Bir insan ne olabileceyse, o olmalıdır” (Colin, vd. 2012).

Rosenberg’e göre benlik kavramı bireyin bir başka nesneymişçesine kendine ilişkin bütün duygu ve düşünceleridir. “Tıpkı belirsiz bir ses gibi... Sadece nerede olduğunu bildiğimiz ancak içinde ne olduğu bilinmeyen bir mekân gibi...” Benlik

kavramı; birkaç öz-değerlendirme sürecinin ana ürünü olarak da tanımlanabilir. Rosenberg'e göre benlik kavramı üç bölümden oluşur: mevcut (gerçek) benlik, istenen (ideal) benlik ve sosyal benlik (Rosenberg & Pearlin, 1978).

Plumber (2005)'a göre benlik kavramı; bireyin görünüşü, kişilik özellikleri, yetenekleri, ilgileri, amaçları, inançlarından oluşan ve bireylerin kendi içlerinde gelişen bir yapıdır (Akt. Yıldız, 2012).

Benlik kavramı, bireyin kendisine yönelik algılarının, bireysel atıflarının, geçmişteki yaşantılarının, gelecekle ilgili amaçlarının ve toplum içindeki rollerinin bireyin zihnindeki temsili ve zihnindeki “ben” olarak odaklaşmasıdır. Bireyin sahip olduğu benlik şemaları ve içerikleri, algılarını, bellek ve değerlendirmelerini etkileyen bir unsurdur. Her bireyin benlik kavramı kendine özgü şemalardan oluşur (Aydın, 1996).

Festinger'in sosyal karşılaştırma kuramı, başarının oluşumu, gelişimi, kendimizi ve çevremizi anlamlandırma sürecinde sosyal karşılaştırmaların etkisi, gelişimi ve bu sürede geliştirmiş olduğumuz tutum ve davranışların nedenlerini açıklamaktadır. Bu nedenle benlik kavramının açıklanmasında bu kuram da oldukça önemli görülmektedir (Buunk & Mussweiler, 2001).

Kişinin fiziksel, ruhsal, sosyal, duygusal bütün özellikleri, amaçladığı ve başarıları hakkındaki inançların toplamı benlik kavramını oluşturur. Yani benlik kavramı bireyin kendine yönelik algıları ve değerlendirmesine ilişkin görüşleri olarak tanımlanabilir (Kulaksızoğlu, 2006; Akt. Yıldız, 2012).

Teşneli (2007)'ye göre benlik kavramı, kişinin kendi kimliği, ilgileri, yetenekleri, sınırları, amaçları, değerleri v.b. gibi kendi hakkında algılayabildiği tüm görüşlerinin, duygu ve tutumlarının zihinsel tablosudur. Teşneli benlik kavramını bireyin kendisi ile ilgili inançlarını içeren “algıladığı benlik”, başkalarının onun hakkındaki düşüncelerine ilişkin inançları içeren “başkalarının gözündeki benlik” ve ulaşmak istediği nokta olan “ideal benlik” olarak açıklamıştır.

Yörükoğlu (1998)'e göre benlik, bireyi o kişi yapan, diğerlerinden ayıran tüm duygu, davranış, tutum, değerlerin bütünlüğü, bireyin kendini nasıl gördüğü ve nasıl değer biçtiğini anlatan bir kavramdır.

Davranış; değer yargıları, ilgiler, düşünceler, algılar, hayaller, yeme, uyuma, cinsellik, amaçlar hakkındaki görüşlerin egemenliği altındadır. İnsanın bütün yönleri kişiliğinin etkisi altındadır. Mosak, yaşam biçiminin yönelim kaynaklarını şu şekilde belirtmiştir:

1. Benlik kavramı (kişinin kim olduğu ile ilgili inançlar),
2. Benlik ideali (kişinin ne olması gerektiği ile ilgili inançlar),
3. Dünyanın ondan beklentileri hakkındaki görüşleri,
4. Vicdanı inançlar (Geçtan, 2010).

Kişinin kendini nasıl görüp nasıl değerlendirdiğini gösteren benlik kavramı, doğumdan itibaren yaşanılan tüm deneyimler ve bireyin sosyal çevresindeki tüm kişilerin etkisiyle yavaş yavaş oluşmaktadır (Baymur, 1978). Bu nedenle benliğin oluşumunda sadece kişinin kendisi değil çevresindeki bireyler ve ilişkilerin de etkisi söz konusudur. Birey kendi benliğini olumlu veya olumsuz olarak algılayabilir. Bu durumda bireyin benliğini algılama ve değerlendirme şekli, başkalarının kendi benliğini algılama ve değerlendirme biçimine bağlıdır (Aydın, 2010).

2.5.1. Benlik Kavramı ile İlgili Kuramsal Görüşler

Günümüzde benlik kavramı ile ilgili yapılan tanımların temelinde geçmişte öne sürülen kuramların ve bu kuramların ortaya çıkmasına ön ayak olan kuramcılarının görüşleri yer almaktadır.

Benlik kavramının ortaya çıkışı aslında Antik Yunan zamanlarında yaşayan Aristo'ya kadar dayanmaktadır. O zamanlardan günümüze farklı kuramlar ve çalışmalarda araştırma konusu olmuştur.

2.5.1.1. Sigismund Scholomo Freud’un Kuramı

Sigmund Freud kişilik yapısını önce topografik model (bilinçdışı, bilinçöncesi, bilinç) sonra yapısal model (id, ego, süperego) ile açıklamıştır. Kişilik gelişimini ise erken çocukluk yaşantılarının yetişkin kişiliğinin bilinçlenmesinde ciddi role sahip olduğunu vurgulayan genetik yaklaşım ile kişinin belirli düzeyde bir cinsel enerji ile dünyaya gelerek bu enerjinin, organizmanın içgüdüsel süreçlerinde yer alan psikoseksüel dönem boyunca gelişmesine bağlamaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Freud benliği, kişiliğin gerçeklik ilkesine göre hareket eden, içsel dürtüler ile dış dünya arasındaki dengeyi kuran, mantıklı ve gerçekçi düşünerek değerlendirme yapabilen bölümü olarak tanımlamaktadır (Bacanlı, 2002).

Benlik, ruhsal enerjinin kaynağı olan cinsellik ve saldırganlık dürtülerinin alt ve üst benlik arasında kalan ve ikisine aracılık eden bölümüdür. Benlik; bellek, karar verme, akıl yürütme, dil, düşünme gibi bilişsel süreçleri kapsar ve gerçek dünya ile alışverişe duyulan ihtiyaçtan kaynaklanır (Özyürek, 2005).

2.5.1.2. Alfred Adler’in Kuramı

Adler’e göre kişiliğin gelişimde sosyal belirleyiciler çok önemli bir yer almaktadır. Bireyin yalnızca toplumun içinde yer aldığı birey niteliğini kazanacağını ifade etmiştir (Colin, vd. 2012).

Adler bireysel psikoloji kuramını öne sürerek Freud’tan ayrılrsa da o da Freud gibi kişiliğin yaşamın ilk beş yılında şekillendiğini ileri sürmektedir. Ancak cinsellikle ilgili bütün davranışlar Adler’e göre üstünlük çabasının bir ifade şeklidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Adler, kişiliğin kendine özgü olmasına oldukça önem verir ve ona göre her birey tek ve kendine özgüdür. Yaşam biçiminin özellikleri ve farklılıkları ile bireyin davranışları diğer bireylerden ayrılır (Aydemir, 2014). Adler bireyin biricik olduğunu savunmakla birlikte bireyin kendini anlaması için dâhil olduğu sosyokültürel ilişkileri incelemesi gerektiğini vurgulamıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

2.5.1.3. Carl Gustav Jung'un Kuramı

Freud'un öğretileriyle yola çıkan ve daha sonra kendi kuramını ortaya koyan Jung'a göre kişilik yapısı birbiriyle etkileşim halinde olan bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak adlandırılan üç bilinçlilik düzeyinden oluşmuştur (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009; Geçtan, 2010).

Bilinç, farkında olduğumuz her türlü yaşantıyı barındıran; kişisel bilinçdışı, bilicinin biçimlendiricisi, geçmişte yaşanmış ve bastırılmış ya da zamanla unutulmuş deneyimleri saklayan ve kolektif bilinçdışı ise kişisel bilinçdışından çok daha derinlerde ortak evrimsel geçmişi barındıran ve bilince asla ulaşmamış bölümdür. Freud'un aksine Jung kişilik gelişiminin hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu ve bu sürecin evrimsel olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre kişiliği biçimlendiren etmenler sadece geçmiş yaşantılar değil aynı zamanda gelecekteki amaç ve beklentilerdir. Jung'a göre kişilik gelişiminde orta yaş dönemi çok önemlidir çünkü bu dönemde bireyin kişiliği tam bir bütün haline gelmiştir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

2.5.1.4. Gordon Willard Allport'un Kuramı

Gordon Allport çalışmalarını kişilik üzerine yoğunlaştırdığı için kişilik psikolojisinin kurucularından biri olarak tanınmaktadır. Allport kendi döneminde en çok ilgi gören kuramlar olan davranışçı ve psikanalitik yaklaşımı benimsememiştir. Davranışçı yaklaşım ona göre birey unsurunu göz önünde bulundurmaz; psikanalitik yaklaşım ise kişilik ve davranışı açıklarken geçmiş yaşantılara çok fazla önem vererek güdüsel süreçler ve şimdiki durumu dikkate almamaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Allport'un kuramında savunduğu temel inanç, her bireyin benzersiz olduğu ve bireyin kişiliğinin tamamı olmasa da büyük oranda insan ilişkileriyle şekillendiğidir. Allport kişilerin ayırt edici özelliklerini "proprium" olarak nitelendirir. Proprium, temel dürtüler, ihtiyaçlar ve arzuları etkileyen bir olgudur (Colin, vd. 2012). Proprium kavramı; fiziksel benlik duygusu, öz-kimlik duygusu, benlik saygısı duygusu, öz-uzanım duygusu, benlik imajı, rasyonel baş edicilik

benlik duygusu ve benlik arayışı olmak üzere yedi özellikten oluşmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009). Diğer davranışlar genellikle ebeveyn etkisiyle oluşmakta ve yetiştirilme tarzının bir sonucu olarak meydana gelmektedir (Colin, vd. 2012).

Ona göre kişilik yapısını oluşturan en temel birimler bireysel yatkınlıklar ve bireye mahsus özelliklerdir. İki birey hiçbir zaman tamamıyla birbirine benzemez ve iki bireyi birbirinden ayırmada kullanılan en geçerli birim ayırıcı özellik kavramıdır. Ayırıcı özellik kavramı; bireyin belli bir kişilik özelliğini ne kadar sergilediğine bağlı olarak bireyi sınıflandırmaya yardımcı bir boyuttur. Ayırıcı özelliğe göre kişilik özellikleri zaman içerisinde değişmez (sürekli) ve durumlara göre kararlılık göstermektedir (Cüceloğlu, 2004; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

2.5.1.5. Abraham Harold Maslow'un Kuramı

Maslow'a göre doğuştan getirdiğimiz, biyolojik temelli, belli bir derecede doğal, temel ve değiştirilemez ya da değişmez içsel bir doğamız vardır. Maslow, Freud'un bastırma, yansıtma, karşıt tepki geliştirme, mantıksallaştırma gibi savunma mekanizmalarını kabul ederken, kişilik yapısı ile ilgili spesifik kavramlar öne sürmeyi reddetmiştir (Cüceloğlu, 2004; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

Benzer şekilde içselleştirilmiş anne-baba ve toplum standartlarından oluşan vicdanın (Freud'un süperegosu) olduğunu kabul ederek bunun yanı sıra bir de insancıl bir vicdana sahip olduğumuzu belirtmiştir. Bu insancıl vicdan, kendi iç doğamıza karşı dürüst olmamızı; kendi güçlüklerimiz, çıkarlarımız ya da diğer nedenlerden dolayı onu reddetmememizi ister. Maslow'a göre sağlıklı kişilik gelişimindeki bir çocuk "gelişmeye, olgunlaşmaya, geçmişi bir kenara atmaya heveslidir. Bu yalnızca yeni becerileri uygulamaya yönelik bir heves olmaktan ziyade onu tekrarlamaktan alınan hazzı içermektedir. Bu nedenle Maslow çocuğun kişilik gelişiminde ebeveynlerin yardım istediğinde ona yardım etmesi ve yeni deneyimleri yaşaması için onu cesaretlendirmesi gerektiğini belirtir. Ancak çok fazla özgürlüğün ilgisizlik ve ihmal olacağını ve bunun ölçüsünün ayarlanması gerektiğini de vurgulamıştır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

2.5.1.6. Carl Ransom Rogers'ın Kuramı

Rogers, Birey Merkezli Yaklaşımı'nda benlik ve benlik kavramları arasında ayırım yapmıştır. Benlik, organizmik benliğe (bilinçli ve bilinçsiz, fizyolojik ve bilişsel kişinin bütünü) dayanırken; benlik kavramı bir algılama biçimidir. Benlik kavramı her zaman benlik ile tutarlı olmayabilir (Cüceloğlu, 2004).

Rogers'a göre bebekler temel bir benlik yapısı oluşturmaya başladıklarında kendini gerçekleştirme yönündeki eğilimleri de gelişmeye başlayacaktır çünkü gerçekleştirme eğilimlerinin bazıları benlik kavramını doyurmaya yöneliktir. Benlik kavramı; bireyin fiziksel ve ruhsal varlığı ile tüm deneyimlerinin bilinçli algılanan bütün yönleridir. Kısaca "Ben Kimim?" sorusunun yanıtıdır. Bu nedenle organizmik benlik (benlik) ile aynı şey değildir. Çünkü organizmik benliğin bazı yönleri bireyin farkındalığının ötesindedir. Organizmik benlik ile benlik kavramı arasında uyum sağlandığında kendini gerçekleştirme ve gerçekleştirme (yöneltme, düzeltme, kontrol etme potansiyeli) eğilimleri arasında herhangi bir sorun yaşanmayacaktır. Rogers'a göre benliğin gelişimi devamlıdır. Bu nedenle kendini gerçekleştirmenin hiçbir zaman tam anlamıyla olamayacağını bireyin hayatı boyunca devamlı gelişimine devam edeceğini savunmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009).

2.5.2. Benlik Kavramının Gelişimi

Bazı kişilik özellikleri genetik faktörlere dayanmaktadır. Benlik kavramı, yetiştirilen coğrafi faktörler, fiziksel yapı ve genetik faktörlerden etkilense de sosyo-kültürel yapılara daha büyük ölçüde bağlıdır. Bu nedenle benlik kavramının gelişimi anne ve babanın çocuğa yönelik sözel ve sözel olmayan tavırları ile oluşmaya başlar (Sayiner, Savaşan, Sözen ve Köknel 2007).

Yeni doğan bebek ne bir benlik yapısına ne de çevresindeki kişi veya nesneler hakkında bilgi ve kavramlara sahiptir. Bebekler doğduklarında tam bir bağımlılık içindedirler. Bu bağımlı benlik kavramı ebeveynleri tarafından yüreklendirilir ve desteklenir. Daha sonra bebek geliştikçe deneyim alanı genişlemeye başlar ve kendini ayrı bir varlık olarak algılar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009). Çocuk neyin tadının güzel olduğunu, hangi tatlardan hoşlanmadığını, hangi deneyimleri sevip

hangilerini sevmediğini hissederek yavaş yavaş benlik kavramını oluşturmaya başlar (Feist & Feist, 2006). Bunun sonucunda kendine ait bir “ben” kavramı gelişmeye başlar; büyüdükçe bu “ben” kavramının içerisinde “ben kavramı” yani çevresindeki bireyler, nesneler ve kavramlar karşısındaki “ben” durumu da belirginleşir (Aktaş, 2014).

Yörükoğlu (1984)’e göre bireyler doğuştan getirdikleri mizaç gibi özelliklerin yanı sıra bulundukları kültürdeki deneyimleri ve toplumsal rolleri de öğrenmeye başlar. Böylelikle bir tek “ben” değil birçok “benlerden” oluşan bir “benlik kavramı” geliştirirler. Çocukluktan ergenliğe geçiş döneminde bireyin benlik kavramı giderek daha karmaşık, soyut ve psikolojik hale gelmektedir. Çocukların benlik kavramına göre ergenlerin benlik kavramı daha ayırt edici ve iyi düzenlenmiştir. Örneğin bir çocuk; “Utaniyorum”, “Yaramaz değilim” şeklinde kendini tanımlarken ergenlik dönemindeki bir birey kendini “Yeni ortamlara girdiğimde ve yeni insanlarla tanıştığımda daha çekimser hissediyorum” veya “Ailemle akşamları eve geç gelmem konusunda tartıştığımızda evi terk edecek kadar öfkeleniyorum” şeklinde kendini ifade edebilir. Bu dönemde ergen artık gerçek benliği, ideal benliği, korktuğu benliği ya da sahte benliği arasında bir ayırım yapabilmekte ve buna uygun olarak sahte benliğini ya da gerçek benliğini istediğinde ortaya çıkarabilmektedir (Steinberg, 2007).

Yetişkinlikte ise benlik kavramında köklü değişiklikler olmaktadır. Yetişkin birey kendini artık bir çocuk gibi öğrenici ya da benlikle ilgili farkındalığı yeni kuvvetlenen bir ergen olarak değil, daha üretici ve yaratıcı olarak görmeye başlar. Yani yetişkinin benlik kavramı özdenetimli bir kişiliğe uygun bir benlik kavramı haline gelmiştir (Onur, 2008).

2.5.3. Benlik Saygısı

Benlik saygısı genellikle benlik kavramı içerisinde kavramsallaştırılmış; benlik kavramının en önemli parçalarından biri olarak görülmektedir. Benlik saygısına araştırmacıların bu kadar ilgili olması, yüksek benlik saygısının bireysel ve sosyal anlamda olumlu sonuçlarının görülmesine bağlanmaktadır (Cast & Burke, 2002).

Benlik saygısı bireyin kendini olduğundan daha aşağılarda ya da üstün görmeden kendisinden memnun, kendini yeterince değerli, beğenilmeye ve sevmeye değer bulma ve kendini olduğu gibi kabul etme durumu olarak ifade edilmektedir (Yörükoğlu, 1998). Benlik saygısı bunun yanı sıra kişinin kendine karşı hissettiği sevgi, saygı ve güven duygularını da barındırır (Çuhadaroglu, 1986).

Rosenberg'e göre benlik saygısı bireyin kendine karşı oluşturduğu pozitif veya negatif tutumlardır. Bu durumda bireyin kendini değerlendirmesi olumlu ise yüksek benlik saygısına, olumsuz ise düşük benlik saygısına sahip olacaktır. Benlik saygısının yüksek olması kişinin kendini beğenmesi demek değildir. Yüksek benlik saygısına sahip olan bireyler kendilerinin değerli olduğunu hissederken; düşük benlik saygısına sahip olan bireyler kendilerini daha değersiz hisseder; kendilerinden memnun değildirler (Rosenberg, 1965).

Benlik saygısı, bireyin davranışlarının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayan, kendi benliğine yönelik sürekliliği olan değerlendirmedir (Coopersmith, 1967). Bireyin kendi değer yargılarının kendi tutumları yoluyla kendisine ifade etmesidir (Kowalski & Westen, 2011). Benlik saygısı düzeyini, bireyin kendini yetenekli, olumlu, başarılı, önemli, değerli bulduğu durumlar ve kendine yönelik olumsuz tutumları belirlemektedir. Ayrıca bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve akademik alanlarda yaşamını etkileyen ve bu nedenle de önemli bulunan bir kavramdır (Coopersmith, 1967).

Pope & Mchale (1988)'e göre benlik saygısı; benlik kavramının bir değerlendirmesidir. Bednar & Wells (1988)'e göre benlik algısı üzerinde şekillenen bireysel değer sürekliliği; Cohen (1968)'e göre, bireyin gerçek ve ideal benliği arasındaki farkın çok olmaması ve bunların uyumlu olması; McKay & Fanning (1992)'e göre ise bireyin kendini öğrenme, bilişsel programlama ve inanç durumuna dayalı olarak yaptığı değerlendirmedir (Akt. Arıcak, 1999).

Yavuzer (2014)'e göre benlik saygısı bireyin ne olduğu(gerçek ben) ile ne olmak istediği (ideal ben) arasındaki farkı gösterir. Bireyin kendine yönelik olumlu ve olumsuz tutumları benlik saygısıyla açıklanmaktadır.

Bireyin kendisi ve diğer bireyler olmak üzere iki farklı kaynaktan etkilenen benlik saygısı, diğer bireylerin daha az değer verdiğini hissettiği durumlarda veya kendi kendini başarısız hissettiği durumlarda azalabilir; başkaları tarafından değerli ve önemli görüldüğü ya da kendini yetenekli gördüğü durumlarda yükselebilir (Ünüvar, 2012).

Benlik saygısı yüksek bireylerin, düşük olanlara göre daha samimi, cana yakın, daha iyi ilişkiler kurabilen insanlar olarak görülerek diğer insanlar üzerinde daha iyi izlenim bıraktıkları iddia edilir. Ancak birçok araştırma bu inancı destekleyecek bir kanıt bulamamıştır. Narsisist bireyler de ilk tanışmada oldukça cezp edici görünmelerine rağmen eninde sonunda insanları kendilerinden uzaklaştırırlar. Bu nedenle benlik saygısı, sosyal ilişkilerin süreci veya kalitesi hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir (Baumeister, Campbell, Krueger & Vohs, 2003).

Mruk'a göre ise benlik saygısı en az üç ögeyi içermelidir:

1. Yeterlik ve değerlilik (bu iki yapının etkileşimi benlik saygısını oluşturur).
2. Benlik saygısı bireyin bu hayattaki tüm deneyimlerinden etkilenir.
3. Benlik saygısı zamana, duruma, koşullara göre değişiklik gösteren, göreceli, değişime açık, düzensiz, durağan bir değişkendir (Aydoğan, 2008).

Kişinin benlik saygısı uzunca bir süre sabit kalabilir ya da deneyim alanlarına göre değişimler gösterebilir. Örneğin bir birey kendini bir öğrenci olarak çok değerli, bir tenis oyuncusu olarak orta derecede değerli ve bir müzisyen olarak oldukça değersiz hissedebilir. Bunun nedeni benlik saygısı düzeyinin çeşitli alanlarda algılanan yetenekleri bireyin öznel olarak değerlendirmesidir (Aksaray, 2003).

Benlik saygısının düşmesi veya yükselmesi genellikle güçlü duygusal reaksiyonları beraberinde getirir. Dahası bu duygusal dalgalanmalar sıklıkla ve tesadüfi olarak bireyi başarı ve başarısızlığa sürükler (Baumeister, vd. 2003).

2.5.4. Benlik Saygısının Gelişimi

Benlik kavramını geliştirmeye başlayan bebek kendine ait duygu, düşünce ve davranış sistemini de geliştirerek zaman içerisinde kendi hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunmaya başlar. Kendini; bedeni, cinsiyeti, ailesi, istekleri, sahip olduğu eşyalar ve varoluşu üzerinden tanıyıp, tanımlamaya başlar (Aksaray, 2003). Bunun sonucunda benlik saygısı oluşur. Benlik saygısının gelişmesi, anne veya bakımı üstlenen kişinin, bebeğe gösterdiği ilgi, destek ve aralarındaki ilişkiye bağlıdır (Özkan, 1994). Bu dönemlerde anne ve çocuk ilişkisinin yanı sıra yakın çevredeki tüm yaşantılar da çocuğun benlik saygısını etkiler (Palti, 2012). Çocuk kendi yaşantıları doğrultusunda kimliğini oluşturdukça, benlik saygısının gelişimi ruhsal yapıya bağımlı hale gelir (Özkan, 1994).

Bu dönemde benlik saygısı düşük olan bir çocuk, kendisine yönelik olumsuz düşüncelerini onaylatacak şekilde, insanların davranışlarını yanlış yorumlamaya başlayabilir. Benlik saygısını sürdürebilmek için ise dışa bağımlı olursa, baş edemeyeceği zorluklarla karşılaşabilir (Plummer, 2011).

Yüksek benlik saygısı olan çocuk ise; güçlü yönlerini bilerek kendini bu konuda iyi hisseder. Zayıf olduğu yönlerde ise kendini geliştirmeye çalışır. Daha yaratıcıdır, daha az bağımlıdır, daha araştırmacı bir yapısı vardır (Pope & McHale, 1988).

Bütün büyük krizler benlik saygısını kuvvetlendirir. Ergenlik dönemi benlik saygısı açısından riskli bir dönem olarak görülmektedir (Palti, 2012). Kazanılan kimlik duygusunun gelişimi bireyin kendini değerli hissetmesi ve kendine saygı duymasına bağlıdır (Çuhadaroglu, 1986). Ergenlik döneminde bireyin kendi hakkındaki değerlendirmelerin dışarıdan geleceği inancı yerini kendinden geleceği inancına bırakır (Özkan, 1994). Kendinin nasıl bir birey olduğu, nasıl görüldüğü, kendiyle ilgili neler hissettiği ergeni en çok düşündüren sorulardır (Çağlar, 1993).

Araştırmacılara göre ergenlik döneminde görülen davranış bozuklukları; aslında benlik saygısındaki düşüşe karşı bir tepkidir (Nalbant, 1993). Ergenlik döneminde birey için beden imgesi önemli olduğundan aşırı uzun olma, aşırı kısa

olma, kilo problemleri ya da vücudun herhangi bir bölgesindeki (özellikle yüz) akne benlik saygısını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumda bireyin yaşadığı çekingenlik, tedirginlik duygularından dolayı birey yalnız kalmak isteyebilir; içedönüklük yaşayabilir (Erten Kaya, 2011).

Geç ergenlik benlik saygısının pekiştiği dönemdir. Bu dönemden sonra bireyin ihtiyaçları doğrultusunda, yetenekleri ile pekişen başarılar her dönemde benlik saygısının artmasını sağlar (Özkan, 1994). Yani ergenlik dönemindeki benlik saygısı bireyin yetişkinlik evresine de yön verir (Palti, 2012). Benlik saygısı hayat boyu sürer (Çuhadaroglu, 1986).

Sonuç olarak bireyin gelişimi olumlu yönde ilerledikçe benlik saygısı kaynağı ve gelişme yolları da buna bağlı olarak ilerler. Bireyin hayatı boyunca varlığını sürdüren benlik saygısı, bireyin kendini tanıması, kendi yeteneklerini ve güçlerini bilerek benimsemesi ile kendisine karşı hissettiği saygı, güven ve sevgiden oluşur (Geçtan, 2010).

2.5.5. Yüksek veya Düşük Benlik Saygısına Sahip Bireylerin Kişilik Özellikleri

Öz-kontrol mekanizmasını da içine alan benlik saygısı çok boyutlu bir yapıdır (Franzoi, 2008). Benlik saygısına katkıda bulunan faktörlerin yeterince karşılanmaması düşük benlik saygısına; yeteri kadar karşılanması ise yüksek benlik saygısına neden olabilir (Pope & McHale, 1988).

Yüksek benlik saygısı her ne kadar olumlu görünse de; benlik saygısı sağlıklı ya da sağlıklı oluşabilir. Sağlıklı bir benlik saygısında birey kendinin değerli olduğuna ilişkin duyguları ve duygularına yönelik geribildirimleri arar. Sağlıksız benlik saygısı bireyin benliğinin narsisistik yönünü ifade etmektedir. Örneğin; birey üstün olmasa bile gerçekçi olmayan düşünceler sayesinde gerçeği inkâr ederek sahte bir benlik saygısı oluşturabilir (Taysi, 2000).

Johari Penceresi bilişsel psikolojide Joseph Luft & Harry Ingram'ın 1955'te öne sürdüğü, insanların ilişkilerinde ve iletişimlerinde birbirlerini daha iyi anlamaları için kullanılan bir araçtır. Bu araç sayesinde kapalı bir kutu olan insanın benlik

saygısı ve kişilik özellikleriyle ilgili birçok fikir yürütülebilmektedir. Bu pencere aşağıda açıklandığı gibi dört bölümden oluşmaktadır:

Tablo 2. Johari Penceresi (Koç ve Gün, 2011)

	Bireyin Bildiği	Bireyin Bilmediği
Başkalarının Bildiği	AÇIK ALAN	KÖR ALAN
Başkalarının Bilmediği	SAKLI ALAN	KARANLIK ALAN

“Açık Alan” bölümü bireyin ve diğer bireylerin kendisi hakkında bildikleri alanı temsil etmektedir. Bu alanda diğer insanlardan saklayamadığımız bilgiler (adımız, işimiz gibi) yer almaktadır. Bazen de duygularımız, ihtiyaçlarımız, isteklerimiz, arzularımız bu alana dâhil olur. “Saklı Alan” bireyin kendi hakkında bildiği, farkında olduğu ancak diğer insanların onun hakkındaki bu bilgilere ulaşamadığı alandır. Kendimize sakladığımız ve paylaşmak istemediğimiz arzularımız, hayallerimiz ve tutkularımızın yer aldığı bölümdür. “Kör Alan” bölümü bireyin kendisi hakkında farkında olmadığı ancak diğer bireylerin onun hakkında bildikleri alanı temsil eder. Örnekleme gerekirse, kıskanma duygusunu yoğun olarak yaşayan bir insanın kendisi dışındaki insanlar onun bu durumunun farkında ise bu alanda yer alır. Bu alan bizim kendimiz hakkında kabul etmek istemediklerimizi de barındırır. “Karanlık Alan” ise bireyin kendi hakkında farkında olmadığı ve diğer bireylerin de onun hakkında bilmediklerini içeren kısımdır. Kimsenin nereden geldiğini anlamadığı davranış ve motivasyonun kaynağı bu alanda yer almaktadır. Kısacası “Karanlık Alan” kimsenin farkında olmadığı ve varlığından bile haberimizin olmadığı bilgileri içermektedir.

Sonuç olarak, yüksek benlik saygısına sahip bireylerde “Karanlık ve Saklı Alanlar” daralmış “Açık Alan” olabildiğince genişlemiştir. Ancak düşük benlik saygısına sahip bireyler, duygularını, düşüncelerini, ihtiyaçlarını saklamaya çalıştıkları için “Saklı Alanı” genişleterek sosyal çevrelerinden izole olurlar. Ayrıca “Karanlık Alanları” da geniş bir yer kaplamıştır. Bu nedenle, kendilerine yönelik eleştirileri reddederek ve devamlı savunma mekanizmalarını kullanarak, davranışlarının nedenlerini açıklamaya çalışırlar (Koç ve Gün, 2011).

Düşük benlik saygısı olan birey, yetersizlik, değersizlik, güçsüzlük duygularını içselleştirir (Toker, Tiryaki, Özçürümez ve İskender, 2011). Yeteneklerinden şüphe duyar ve kendisi hakkındaki görüşleri başka insanların fikirlerinden kolaylıkla etkilenir. Böylece gerçekçi olmayan beklentiler içine girerek istediğine ulaşamadığında kendini acımazca eleştirir (Temel ve Aksoy, 2010). Ayrıca hedef belirleme ve problem çözmede oldukça sorun yaşar (Plumber, 2011).

Benlik saygısı yüksek olan birey ise kendini olduğu gibi kabul eder. Kendisi ve yetenekleri hakkında daha gerçekçi bir yaklaşıma sahiptir. Sorunlarla başa çıkmada kendine daha çok güvenir. Deneyimleri olumsuz yönde ilerlese bile hatalarını kabul ederek daha iyisini yapmaya motive olur (Yavuzer, 2003).

Yüksek benlik saygısı bireyi, beklenti ve tutumları doğrultusunda yaratıcı ve bağımsız olmaya yöneltir. Bunun yanı sıra sosyal ilişkilerinde ve toplumda atılgan, gayretli bireyler olarak tanınırlar (Palti, 2012). Bu bireylerin fiziksel sağlıkları, sosyal ilişkileri daha iyidir ve bağımsızlık duygusuna önem verirler. Kendi hayatlarının kontrolünü elinde tutmaya çalışır ve problemleriyle baş etmeyi tercih ederler (Günday, 2010).

Yapılan araştırmalara göre yüksek benlik saygısı, strese karşı koruyucu bir faktör görevi görür (Yalın, 2001). Ayrıca benlik saygısı yüksek olan bireyler daha az tükenmişlik yaşamakta ve baş etme becerilerini daha etkili olarak kullanabilmektedir (Randle, 2001).

2.5.6. Benlik Saygısı Gelişimini Etkileyen Faktörler

Benlik saygısının gelişmesi için, sosyal karşılaştırmalar ve değerlendirmeler önemli bir kaynaktır. Birey kendi değerini anlamak amacıyla kendini yaşıtlarının durumu ile karşılaştırır. Yapılan araştırmalar, bu tür karşılaştırmaların altı, yedi yaşlarından başladığı ve ergenlik dönemi boyunca devam ettiği; bunun gelişimsel bir olay olduğunu göstermiştir (Sevinç, 2003).

Coopersmith (1967), benlik saygısının gelişimine katkıda bulunan 4 temel etkenden bahsetmiştir:

1. Bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan insanlardan gördüğü kabul, ilgi ve saygılı davranışların miktarı,
2. Bireyin statüsü ve başarıları,
3. Bireyin kendi için koyduğu amaçlar ve başkalarının onun için koyduğu amaçlara ulaşması,
4. Bireyin başka insanlar tarafından ona karşı yapılan değerlendirmelere nasıl karşılık verdiği.

Adler (2005)'e göre benlik saygısı aşağılık duygularından üstünlük duygularına geçiştir. Bireyin sahip olduğu hastalıklar, aile durumları, doğum sırası, sosyal ilişkilerdeki konum benlik saygısının gelişiminde oldukça etkilidir.

Benlik saygısı gelişimi çocukluk dönemlerinde başladığı için öncelikle ebeveynlerin çocukları hakkında daha duyarlı olmaları gerekmektedir. Eğer aile çocuğuna stabil, güvenli, destekleyici bir çevre oluşturmazsa; ihmalkar, reddedici, baskıcı, eleştirel, uyumsuz davranırsa çocuk, çocukluktan çıkar. Bunun yerine çocuk kendini kötü, çirkin, kabul edilmeyen olarak görür (Frank, 1996).

İlerleyen dönemlerde çocuğun daha sorumluluk sahibi, uyumlu, güçlü bir birey olması için yetişkinlerin kendine daha pozitif bir bakış açısıyla yaklaşarak, çocuklar için uygun bir rol modeli olmaları gerekmektedir (Collins, Brown & Newman, 1987).

Ergenlik döneminde benlik saygısının sağlık gelişimi için yapılan araştırmalara göre ebeveynlerin eğitim düzeyi önemli bulunmuştur (Gürel, 2007). Bunun dışında ebeveynlerin ergen bireyle kurduğu iletişim şekli de benlik saygısının gelişimini etkilemektedir. Origlia ve Ouillion'e göre bazı ebeveynler çocuklarının yaptığı şeyleri değersiz bularak; kendileriyle karşılaştırırlar. Böylece onların yeteneksiz ya da az gelişmiş olduğunu düşünürler. Bunun yanı sıra bazı ebeveynler ergenin uyum eksikliğini fiziksel büyümesi ile ilişkilendirerek, çocuklarının öz-gurur ve öz-severliğini derinden yaralamaktadırlar. Ayrıca bazı aileler ergen çocuğun ekonomik bağımlılığını sürekli hatırlatarak ergende yetersizlik duyguları yaratmaktadırlar (Çankaya, 2007).

Zengin' e göre benlik saygısının geliştirilebilmesi için;

1. Bireyin sağlığına dikkat etmesi, spor yapması, sağlıklı beslenmeye çalışması,
2. Bireyin fiziksel, duygusal ve ruhsal anlamda olumlu yönlerini değerlendirmeyi öğrenmesi,
3. Kendisini başka bireylerle kıyaslamamayı öğrenmesi,
4. Başarıları için kendini ödüllendirmesi,
5. Kendine daha gerçekçi hedefler belirlemeyi öğrenmesi,
6. Mükemmeliyetçilik duygusundan uzaklaşması,
7. Geçmişteki olumsuz deneyimlerinin etkisinden uzaklaşmayı öğrenmesi,
8. Başarıyı hayal etmesi,
9. Bireyin sosyal destek sistemini oluşturması önerilebilir (Zengin, 2011).

Diğer insanların bireye saygı duyması, duygusal etkileşimler kişinin kendine saygı duyma düzeyini artırır. Bu sayede neyin sevebilir ve değerli olduğunu ortaya koyarak kendi bilişsel egemenliğini sağlar (Yörükoğlu, 1998).

Bütün bunların yanı sıra benlik saygısı genetik faktörlerden (Toshimitsu, Ando & Ono, 2007; Raevuori, Dick, Rahkonen Keski, Pulkinen, Rose, Rissanen, vd. 2007), cinsiyet durumundan, sosyo-ekonomik düzeyden, ebeveynlerin öz ve sağ olmaları ya da ebeveynlerin birlikte/ayrı olmalarından, kardeş sayısından (Günday, 2010), anne babanın beklentileri-tutarlılığından ve ebeveyn stilinden, doğum sırasından ve ebeveynlerin model olmasından, kültürel durumlardan, etnik gruplardan, sosyal statüden etkilenebilir (Mruk, 2006).

2.5.7. Benlik Saygısı ve Psikolojik Sağlamlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Daha önceki araştırmalar incelendiğinde psikolojik sağlamlığın benlik saygısıyla ilişki olduğu hatta benlik saygısının psikolojik sağlamlığın içinde yer alan bir faktör olduğu görülmüştür (Kumpfer, 1999; Mandlco & Peery, 2000; Ferguson & Lynskey, 1996). Benlik saygısı ve psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan birçok araştırma olmakla birlikte bu araştırmada bunlardan bazılarına değinilmiştir.

Gizir yaptığı araştırmada, koruyucu faktörleri ailesel çevresel ve bireysel olarak sınıflandırmıştır. Benlik saygısını da psikolojik sağlamlığın bireysel koruyucu faktörleri arasında göstermiştir (Gizir, 2007). Benzer şekilde ruh sağlığının korunması ile ilgili yapılan bir çalışmada psikolojik sağlamlığın önemi vurgulanırken; yüksek benlik saygısı psikolojik sağlamlığın bireysel koruyucu faktörleri arasında gösterilmektedir (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009). Kumpfer ise yaptığı araştırmada yüksek benlik saygısının psikolojik sağlamlıkla ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Kumpfer, 1999).

Dumont & Provost 297 öğrenciyle yürüttükleri bir araştırmada psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireylerin daha düşük olan bireylerden(daha kolay incinen bireyler) daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını tespit etmişlerdir (Dumont & Provost, 1998).

Sameroff & Seifer'in yaptığı araştırmaya göre de psikolojik sağlamlıkla benlik saygısı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçlarında psikolojik

olarak sağlam olan bireylerin yüksek benlik saygısına sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Sameroff & Seifer, 1990).

Güloğlu & Kararımak (2010)'ın niversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada benlik saygısı ile psikolojik sağamlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kararımak & Siviş Çetinkaya'nın (2011), 1999 depremini yaşıyan 363 kişıyle yaptığı; benlik saygısı ve denetim odağının psikolojik sağamlık üzerinde etkisinin araştırıldığı bir çalışmada içsel denetim odağının ve benlik saygısının bilişsel etkenler olarak duygular üzerinde etkisi olduğu ve ayrıca bu kavramların psikolojik sağamlıkla ilişki olduğu sonucu edinilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre yüksek benlik saygısı psikolojik sağamlığın da artacağını yordamaktadır.

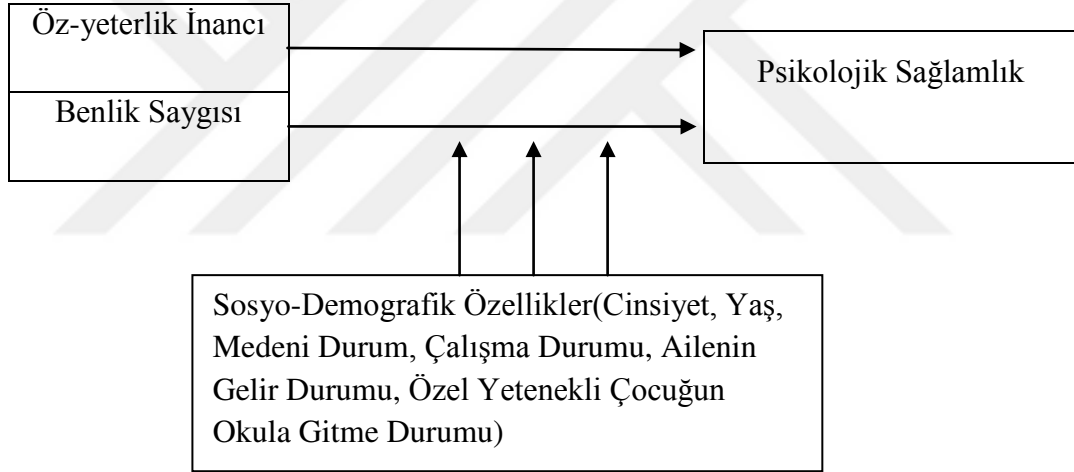
3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. İlişkisel tarama modeli iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (İslamoğlu ve Alınacak, 2014). Araştırmada bağımsız değişkenler öz-yeterlik inancı ve benlik saygısıdır. Bağımlı değişken ise psikolojik sağlamlıktır. Psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülen sosyo-demografik özellikler ise ara değişkenler olarak düşünülmüştür.

Şekil 2. Araştırmanın Modeli

3.2. Evren ve Örneklem Grubu

Araştırma'nın evreni İstanbul'da yaşayan özel yetenekli bireylerin ebeveynlerinden oluşmaktadır. Örneklem grubu ise basit seçkisiz (rassal) örnekleme yöntemiyle, 2014-2015 ve 2015-2016 eğitim-öğretim yıllarında Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi ve Bahçelievler İTO Bilim ve Sanat Merkezi'nde zekâ testleri yoluyla (WISC-R, Stanford Binet, Leither Uluslararası Performans Ölçeği, WNV) "Özel Yetenekli Birey" tanısı almış öğrencilerin anne-babalarından oluşmaktadır.

3.3. Uygulanan Yöntem

Araştırmada benlik saygısı ve öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini incelemek için Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Cinsiyet, çalışma durumu, özel yetenekli çocuğun okula gitme durumu değişkenlerinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek için Bağımsız Gruplar t-Testi kullanılmıştır.

Medeni durum değişkeninin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek için Mann-Whitney U Testi (grup varyanslarında normallik ve homojenlik varsayımı sağlanamadığı için) kullanılmıştır.

Yaş değişkeninin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, psikolojik sağlamlık durumunu belirlemek amacıyla Gürgen (2006) tarafından geliştirilen “Yılmazlık Ölçeği”, benlik saygısı düzeylerini belirlemek amacıyla Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ve Çuhadaroglu (1986) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği”, öz-yeterlik inancı düzeyini belirlemek amacıyla Cavkaytar, Aksoy ve Ardıç (2014) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Psikolojik sağlamlık, benlik saygısı ve öz-yeterlik inancı ile ilişkisi olabileceği düşünülen, sosyo-demografik özellikleri tespit etmeye yönelik hazırlanmış olan kişisel bilgi formu, literatür araştırması yoluyla konuya paralel yapılmış olan çalışmaların incelenmesi sonucu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu ve özel yetenekli çocuğun okula gitme durumu sorgulanarak katılımcılar hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

3.4.2. Yılmazlık Ölçeği (YÖ)

Gürgen (2006) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik geliştirilmiş olan ölçeğin geçerliği ölçüt geçerliği ve faktör analizi yoluyla; güvenirlik çalışması ise test tekrar test güvenirliği ve cronbach alfa güvenirlik katsayısı ile sağlanmıştır.

1. YÖ Geçerlik Çalışması

Ölçeğin geçerlilik çalışması faktör analizi ve ölçüt bağımlı geçerlik yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırmacı eş zaman geçerliği için yılmazlıkla ilişkisi olduğu düşünülen pozitif ve negatif öğeleri uzmanlar yardımıyla belirlemiştir. Yılmazlık ile pozitif yönde ilişkileri olduğu düşünülen “öğrenilmiş güçlülük”, “içten kontrol odaklılık”, “umutluluk” ve “problem çözme becerileri”dir. Negatif yönde ilişkisi olduğu düşünülenler ise “öğrenilmiş güçsüzlük”, “dıştan kontrol odaklılık”, “umutsuzluk”, “problem çözme becerilerinde yetersizlik” dir. Bu öğelerin ölçülebilmesi için yine uzmanlar yardımıyla seçilen dört ölçek kullanılmıştır:

1. Rosenbaum’un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖG)
2. Kontrol Odağı Ölçeği (KÖ)
3. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BÖ)
4. Problem Çözme Envanteri (PE)

Belirlenen ölçekler eş zaman geçerliğini tespit etmek amacıyla 112 üniversite öğrencisine uygulanmıştır (Gürgen, 2006). Analiz sonuçları aşağıda gösterilen tablodaki gibidir:

Tablo 3. Yılmazlık Ölçeği Geçerlik Analizi (Ölçeklerin Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları) (Gürkan, 2006)

	Y.Ö	RÖ	KÖ	BÖ	PE		$\bar{x}$	ss
YÖ	--					YÖ	185.54	31.46
RÖG	0.763	--	-0.513	-0.609	-0.765	RÖG	124.15	19.73
KÖ	-0.437			--		KÖ	112.33	23.64
BÖ	-0.670		0.457			BÖ	4.21	4.63
PE	-0.788		0.526	0.709	--	PE	90.20	24.45

Uygulama sonucunda YÖ ile RÖG arasında pozitif, diğer ölçekler arasında negatif ilişki bulunmuştur.

2. YÖ'nün Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirliğini sınamak amacıyla test tekrar test ve cronbach alfa güvenirliği çalışması yapılmıştır. Buna göre test tekrar test puanları arasındaki korelasyon 0,89; cronbach alfa değerleri ise test tekrar test güvenirliği için yapılan iki çalışmada da hesaplanmış ve sırasıyla 0,78 ile 0,87 olarak tespit edilmiştir.

YÖ'de alınabilecek en yüksek puan 250, en düşük puan ise 50'dir. Puanın artması yılmazlık özelliğini yüksek olduğunu, azalması ise yılmazlık özelliğinin düşük olduğunu ifade etmektedir. YÖ, 5'li Likert Tipi ölçek olup olumlu ve olumsuz ifadelerle göre analizlerde ters puanlamadan da yararlanılmıştır (Gürkan, 2006).

3.4.3. Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği (EÖ)

EÖ, Guimond, Moore, Aier, Maxon & Diken (2005) tarafından geliştirilen Parental Self Efficacy Instrument for Children with Disabilities Ölçeği'nin güncellenerek Türkçeye uyarlanması amacıyla Cavkaytar, Aksoy ve Ardic (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği, güvenirlik çalışmasında ise test tekrar test ve cronbach alfa güvenirliğine bakılmıştır.

1. EÖ'nün Geçerlik Çalışması

Yapı geçerliğini incelerken faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre 17 maddelik ölçeğin KMO değerinin 0,95 olduğu tespit edilmiştir. Barlett Testi ise [$\chi^2=3070,93$ sd=136 $p<0,001$] olarak tespit edilerek anlamlı düzeyde bulunmuştur. Daha sonra açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve toplam varyansın %66,682'ini açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Bu da sosyal bilimlerde ölçeğin tek boyutlu olması için toplam varyansın %30'u geçmesi yönüyle ölçeğin tek boyutlu olduğunu açıklamaktadır.

2. EÖ'nün Güvenirlik Çalışması

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında yararlanılan test tekrar test güvenirliliği sonucunda $r=0,79$ $p<0,001$ bulunmuş ve iç tutarlığın tespit edilmesi amacıyla yapılan cronbach alfa katsayısı ise 0,95 olarak tespit edilmiştir.

3.4.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RÖ)

Morris Rosenberg tarafından ergenlere yönelik benlik saygısını ölçme amacıyla 1965 yılında geliştirilmiştir. Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. 63 maddeden oluşan ölçeğin 12 alt ölçeği (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilişkisi, babayla ilişki ve psişik izolasyon) bulunmaktadır. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliğinden elde edilen katsayılar sırasıyla 0,46 ve 0,89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik çalışması ise Pearson Momentler Çarpımı Tekniği ile 0,71 olarak bulunmuştur. Rosenberg istenildiği takdirde alt ölçeklerin araştırmalarda ayrı ayrı kullanılabileceğini belirttiği için bu araştırmada 10 maddeden oluşan ve 4'lü Likert türü benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin kendi içerisinde değerlendirmesinde katılımcılar en yüksek 6, en düşük 0 puan almaktadır. Buna göre ölçekten alınan puanın yükselmesi benlik saygısının düşmesini ifade etmektedir (Otacıoğlu Gürşen, 2009).

3.5. Veri Toplama İşlemi

Araştırma verileri 2014-2015 2015-2016 eğitimöğretim yıllarında toplanmıştır. Veri toplama işleminde öncelikle, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden çalışma için onay alınmıştır. Veliler uygulama öncesinde araştırmanın amacı konusunda bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Araştırma verileri Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde WISC-R, Stanford-Binet Testleri ve Leither Uluslararası Performans Ölçeği'nden 130 ve üstü IQ puanı alan özel yetenekli öğrencilerin anne ve babaları ile Bahçelievler İTO Bilim ve Sanat Merkezi'nde WNV ve WISC-R testlerine göre özel yetenekli birey tanısı alan öğrencilerin anne babalarından edinilmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Toplam 248 adet veri, araştırma kapsamında değişkenler açısından veri setinin dağılımına göre incelenmiş ve 48 verinin işleme alınmaya uygun olmadığı görülmüştür. Geriye kalan 200 veri üzerinden işlem yapılmıştır.

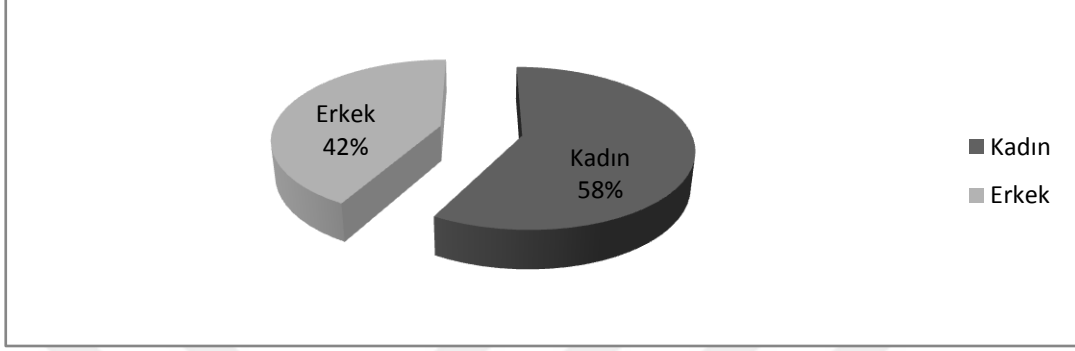
Araştırmanın temel amaçları hipotezlerde bulunan benlik saygısı ve öz-yeterlik inançlarının psikolojik sağlamlık ile ilişkisi ve etkisini incelemek amacıyla korelasyon ve regrasyon analizi yapılmasına; cinsiyet, çalışma durumu ve özel yetenekli çocuğun okula gitme durumu değişkenlerinin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi; medeni durum değişkeninin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi (grup varyanslarında normallik ve homojenlik varsayımı sağlanamadığı için); yaş değişkeninin psikolojik sağlamlık üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmasına karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında “Kişisel Bilgi Formu”, “Yılmazlık Ölçeği”, “Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği” ve “Benlik Saygısı Ölçeği” nden edinilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler SPSS 20,0 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir.

4. BÖLÜM

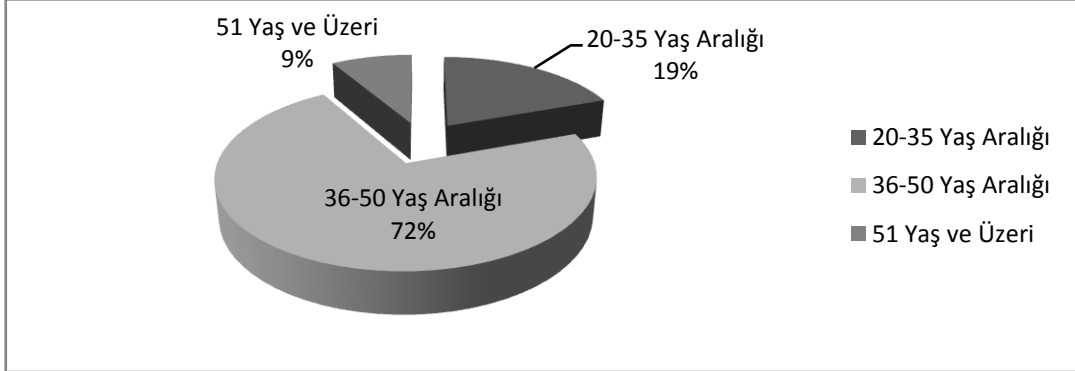
BULGULAR

Grafik 1. Cinsiyet Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri

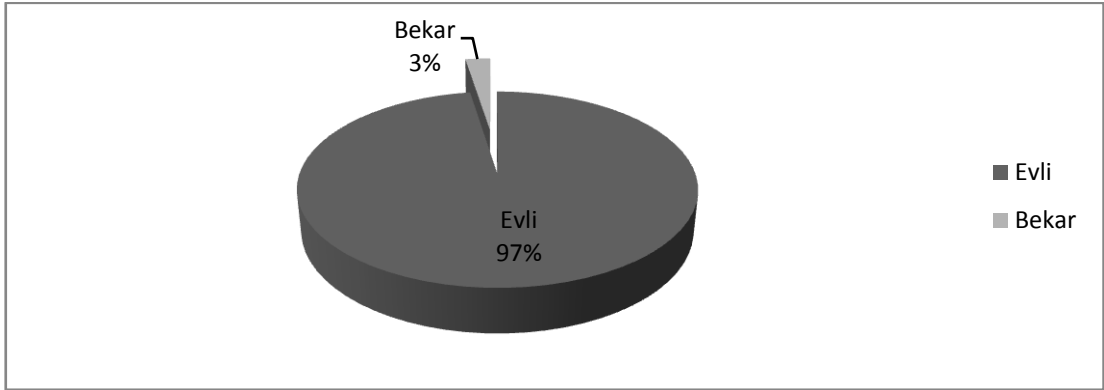
Örnekleme grubunun cinsiyete göre dağılımı yukarıdaki gibidir. Örnekleme grubundaki toplamda 200 katılımcının 116'sı (%58) kadınlardan; 84'ü (%42) erkeklerden oluşmaktadır.

Grafik 2. Yaş Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri

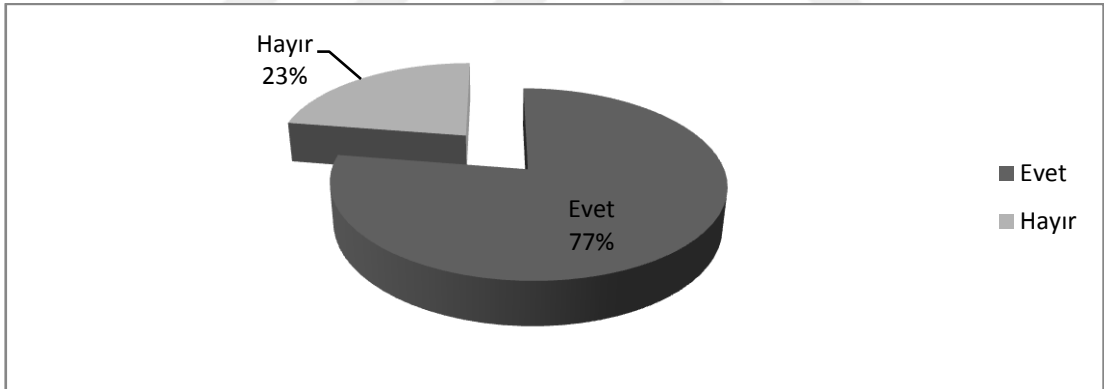
Örnekleme grubunun yaşa göre dağılımı yukarıdaki gibidir. Örnekleme grubundaki 200 katılımcının 39'u (%19,5) 20-35 yaş aralığında olan bireylerden; 144'ü (%72) 36-50 yaş aralığında olan bireylerden; 17'si (%8,5) ise 51 yaş ve üzerindeki yaş aralığında olan bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 3. Medeni Durum Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri

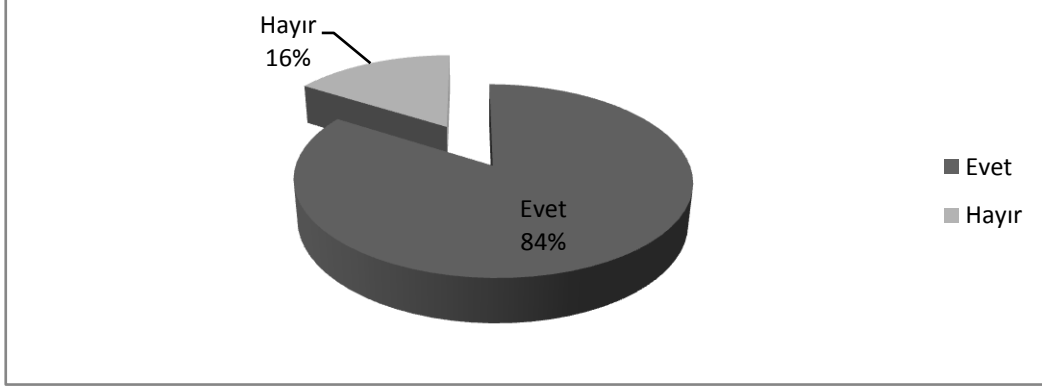
Örneklem grubunun medeni duruma göre dağılımı yukarıdaki gibidir. Örneklem grubundaki 200 katılımcının 195'i (%97,5) evli bireylerden; 5'i (%2,5) ise bekâr bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 4. Çalışma Durumu Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri

Örneklem grubunun çalışma durumuna göre dağılımı yukarıdaki gibidir. Örneklem grubundaki 200 katılımcının 155'i (%77,5) çalışan bireyler; 45'i (%22,5) çalışmayan bireylerden oluşmaktadır.

Grafik 5. Özel Yetenekli Çocukların Okula Gitme Durumu Değişkeni İçin Yüzdelik Değerleri

Örneklem grubunun özel yetenekli çocuğun okula gitme durumuna göre dağılımı yukarıdaki gibidir. Örneklem grubundaki 200 katılımcının 168'inin (%84) özel yetenekli çocuğu okula gitmekte; 32'sinin (%16) özel yetenekli çocuğu okula gitmemektedir.

Tablo 4. Öz-Yeterlik İnancı Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları

Gruplar	<i>f</i>	En Küçük	En Büyük	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Çarpıklık	Basıklık
EÖ	200	1,00	7,00	5,756	1,247	-2,127	4,657

Örneklem grubunu oluşturan bireylerin EÖ puanlarının ortalaması $\bar{x}=5,756$ standart sapması $ss=1,247$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5. Psikolojik Sağlamlık Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları

Gruplar	f	En Küçük	En Büyük	$\bar{x}$	ss	Çarpıklık	Basıklık
YÖ	200	126,00	247,00	197,013	25,798	-0,335	-0,454

Örneklem grubunu oluşturan bireylerin YÖ puanlarının ortalaması $\bar{x}=197,013$ standart sapması $ss=25,798$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6. Benlik Saygısı Puanı İçin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları

Gruplar	f	En Küçük	En Büyük	$\bar{x}$	ss	Çarpıklık	Basıklık
RÖ	200	1,20	2,90	2,358	0,270	-0,779	1,931

Tablo 6’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan bireylerin RÖ puanlarının ortalaması $\bar{x}=2,358$ standart sapması $ss=0,270$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 7. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistiksel Verilerin Bulguları

Gruplar	N		Frekans	Yüzde	En Küçük	En Büyük	$\bar{x}$	s.s.
Cinsiyet	200	Kadın	116	58,0	1,00	2,00	1,420	0,494
		Erkek	84	42,0				
Yaş	200	26-35 Yaş	39	19,5	1,00	3,00	1,890	0,518
		36-50 Yaş	144	72,0				
		51 ve üst	17	8,5				
Medeni Durum	200	Evli	195	97,5	1,00	2,00	1,025	0,156
		Bekâr	5	2,5				
Çalışma Durumu	200	Evet	155	77,5	1,00	2,00	1,225	0,418
		Hayır	45	22,5				
Okula Gitme Durumu	200	Evet	168	84,0	1,00	2,00	1,160	0,367
		Hayır	32	16,0				

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırmaya 200 kişi katılmıştır. Katılımcıların cinsiyet durumu ortalaması $\bar{x} = 1,420$ ve standart sapması $ss = 0,494$; yaş ortalaması $\bar{x} = 1,890$ ve standart sapması $ss = 0,518$; medeni durum ortalaması $\bar{x} = 1,025$ ve standart sapması $ss = 0,156$; çalışma durumu ortalaması $\bar{x} = 1,225$ ve standart sapması $ss = 0,418$; çocuğun okula gitme durumunun ortalaması ise $\bar{x} = 1,160$ ve standart sapması $ss = 0,367$ ’dir.

4.1. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanları ile EÖ Puanlarının Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Korelasyon Analizi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeyleri ile ebeveyn öz-yeterlik inancı düzeyleri arasındaki korelasyona ilişkin bulgular Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Psikolojik Sağlamlık ve Ebeveyn Öz-yeterlik İnancı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık	N	Pearson Korelasyonu (r)	p
Öz-Yeterlik	200	0,230**	0,001

Tablo 8’de görüldüğü gibi; YÖ ile EÖ düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon (r) analizi sonucunda, EÖ ile YÖ arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,230$; $**p<0,01$).

4.2. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanları ile RÖ Puanlarının Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Korelasyon Analizi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeyleri ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki korelasyona ilişkin bulgular Tablo 9’da yer almaktadır. İki değişken arasındaki ilişkinin varlığını bulmak amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 9. Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Saygısı Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık	N	Pearson Korelasyonu (r)	p
Benlik Saygısı	200	0,199*	0,007

Tablo 9’da görüldüğü gibi YÖ ile RÖ düzeyleri arasında pozitif yönde, çok zayıf ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($r=0,199$; $*p<0,05$).

4.3. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin cinsiyet değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermeyeceğini tespit etmek amacıyla Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmıştır. Bu test uygulanmadan önce normallik ve homojenlik koşulları incelenmiştir.

Tablo 10. Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Cinsiyet Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık		N	$\bar{x}$	Levene p	t	Sd	p
Cinsiyet	Kadın	116	201,194	0,113	2,737	198	0,007
	Erkek	84	191,239				

Tablo 10’da görülen verileri öncelikle normallik ve homojenliği test etmek için incelediğimizde hipotezler; “H₀ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşittir.” “H₁ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşit değildir.” şeklinde oluşturulur. Levene Testi sonuçlarını incelediğimizde H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Yani grupların varyansları arasında farklılık yoktur. Bu durumda varyansların eşit kabul edildiği değerlere bakılarak yeni hipotezler oluşturulur. “H₀ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları kadın ve erkek olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.” “H₁ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları kadın ve erkek olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir.” şeklinde oluşturulur. Tablo 10’daki değerler incelendiğinde H₀ hipotezi reddedilir (p<0,05). Yani kadın ve erkeklerin psikolojik sağlamlık puanları eşit değildir. İki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ve bu farklılığın kadınların lehine olduğu tespit edilmiştir ($\bar{x}$ =201,194). Hipotezde öngörülen farklılaşma sağlanmıştır.

4.4. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin çalışma durumu değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermeyeceğini tespit etmek amacıyla Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmıştır. Bu test uygulanmadan önce normallik ve homojenlik koşulları incelenmiştir.

Tablo 11. Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Çalışma Durumu Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık		N	$\bar{x}$	Levene p	t	Sd	p
Çalışma Durumu	Evet	155	196,223	0,144	-0,803	198	0,423
	Hayır	45	199,733				

Tablo 11’de görülen verileri öncelikle normallik ve homojenliği test etmek için incelediğimizde hipotezler; “H₀ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşittir.” “H₁ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşit değildir.” Levene Testi sonuçlarını H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Yani grupların varyansları arasında farklılık yoktur. Bu durumda varyansların eşit kabul edildiği değerlere bakılarak yeni hipotezler oluşturulur. “H₀ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları çalışma ve çalışmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.” “H₁ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları çalışma ve çalışmama durumuna göre anlamlı bir gösterir.” şeklinde oluşturulur. Tablo 11’de değerlere bakıldığında H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Yani çalışan ve çalışmayan bireylerin psikolojik sağlamlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Hipotezde öngörülen farklılaşma sağlanmamıştır.

4.5. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Özel Yetenekli Çocukların Okula Gitme Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t-Testi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlık puanlarının özel yetenekli çocukların okula gitme durumu değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermeyeceğini tespit etmek amacıyla Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmıştır. Bu test uygulanmadan önce normallik ve homojenlik koşulları incelenmiştir.

Tablo 12. Psikolojik Sağlık Puanları ile Özel Yetenekli Çocuğun Okula Gitme Durumu Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlık		N	$\bar{x}$	Levene p	t	Sd	p
Ö.Y.Ç Okul Durumu	Evet	168	197,858	0,817	1,062	198	0,290
	Hayır	32	192,575				

Tablo 12’de görülen verileri öncelikle normallik ve homojenliği test etmek için incelediğimizde hipotezler; “H₀ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşittir.” “H₁ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşit değildir.” Levene Testi sonuçlarını incelediğimizde H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Yani grupların varyansları arasında farklılık yoktur. Bu durumda varyansların eşit kabul edildiği değerlere bakılarak yeni hipotezler oluşturulur. “H₀ Hipotezi: Psikolojik sağlık puanları özel yetenekli çocuğun okula gitme ve gitmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.” “H₁ Hipotezi: Psikolojik sağlık puanları özel yetenekli çocuğun okula gitme ve gitmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir.” şeklinde oluşturulur. Tablo 12’deki değerlere bakıldığında H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Yani özel yetenekli çocuğun okula gitme ve gitmeme durumuna göre ebeveynlerin psikolojik sağlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Hipotezde öngörülen farklılaşma sağlanmamıştır.

4.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Medeni Durum Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann-Whitney U Testi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin medeni durum değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermeyeceğini tespit etmek amacıyla Mann-Whitney U uygulanmıştır. Bu test uygulanmadan önce normallik ve homojenlik koşulları incelenmiştir. Bu koşullar sağlanamadığı için bağımsız gruplar t-testinin non-parametrik karşılığı olan mann-whitney u testi uygulanmıştır.

Tablo 13. Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Medeni Durum Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık		N	Z	p
Medeni Durum	Evli	195	-0,458	0,647
	Bekâr	5		

Tablo 13'te görülen verileri öncelikle normallik ve homojenliği test etmek için incelediğimizde hipotezler; “H₀ Hipotezi: Varyanslar birbirine eşittir.” “H₁: Varyanslar birbirine eşit değildir.” şeklinde oluşturulur. Büyük gruplarda gözlemlenen Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçlarına göre gruplardan biri normal dağılım göstermediğinden H₀ Hipotezi reddedilir (p<0,05). Bu nedenle Bağımsız Gruplar t-Testinin non-parametrik karşılığı olan Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. Verileri hipotez olarak inceleyecek olursak; “H₀ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları evli ve bekâr olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermez.” “H₁ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları evli veya bekâr olma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir.” şeklinde oluşturulur. Yapılan analiz sonucunda H₀ hipotezi kabul edilir (p>0,05). Buna göre araştırmaya katılan bireylerin evli veya bekâr olmaları durumuna göre psikolojik sağlamlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

4.7. Araştırmaya Katılan Bireylerin YÖ Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeylerinin yaş değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermeyeceğini tespit etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bu test uygulanmadan önce normallik ve homojenlik koşulları incelenmiştir.

Tablo 14. Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Yaş Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Psikolojik Sağlamlık		N	$\bar{x}$	Levene p	F	p
Yaş	20-35	17	200,548	0,165	0,692	0,502
	36-50	144	196,639			
	51 ve üzeri	39	192,066			

Tablo 14’te görülen verileri öncelikle normallik ve homojenliği test etmek için incelediğimizde hipotezler; “ H_0 Hipotezi: Varyanslar homojendir.” “ H_1 Hipotezi: Varyanslar homojen değildir.” Levene Testi sonuçlarını incelediğimizde H_0 hipotezi kabul edilir ($p>0,05$). Yani grupların varyansları homojendir. Bu durumda ANOVA testine geçilebilir. ANOVA testi için hipotez oluşturacak olursak; “ H_0 Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermez.” “ H_1 Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları yaş gruplarına göre en az bir grupta anlamlı farklılık gösterir.” şeklinde oluşturulur. Tablo 14’te değerler incelendiğinde H_0 hipotezi kabul edilir ($p>0,05$). Yani yaş gruplarına göre psikolojik sağlamlık puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

4.8. Araştırmaya Katılan Bireylerin EÖ ve RÖ Puanlarının YÖ Puanları Üzerinde Etkisi Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Bulguları

Katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeyleri ile ebeveyn öz-yeterlik inançlarına ilişkin bulgular Tablo 16’da verilmiştir. EÖ’nün YÖ üzerinde etkisi olup olmadığını belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 15. Psikolojik Sağlamlık ile Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Benlik Saygısı Değerlerine Yönelik Bulgular

Psk. Sağlamlık	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	sd	p	t	sh	B	β	Tolerans	Varyans Enflasyon Faktörü
EÖ	0,464	0,215	0,207	9,470	199	0,000	3,227	1,409	4,546	0,220	0,997	1,003
RÖ							2,747	6,506	17,869	0,187		

Tablo 15’te regresyon analizine geçmeden önce ANOVA tablosu incelenmiştir (p>0,05). Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılması için iki bağımsız değişken arasında yüksek bir bağlantı olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bunun için ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiş ve bu ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Tolerans ve Varyans Enflasyon Faktörü değerlerine bakılmış ve bu değerlerin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi için uygun olduğu görülmüştür. Buna göre Tablo 15’te görülen verileri hipotezler şeklinde inceleyecek olursak; “H₀ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları ile ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi yoktur.” “ H₁ Hipotezi: Psikolojik sağlamlık puanları ile ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi vardır.” şeklinde oluşturulur. Tablo 15’te ebeveyn öz-yeterlik ve benlik saygısına ilişkin değerler incelendiğinde H₀ hipotezi reddedilir (p<0,05). Bu durumda psikolojik sağlamlık puanları ile ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir nedensellik ilişkisinin var olduğu söylenebilir.

B katsayısı incelendiğinde her iki değişken için de pozitif olduğu görüldüğünden psikolojik sağlamlık puanları ile ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu; psikolojik sağlamlık düzeyi arttıkça ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısının da artacağı bilgisini vermektedir. Ayrıca RÖ puanları sabit tutulduğunda EÖ puanlarının psikolojik sağlamlık üzerinde ortalama olarak 4,546 birimlik artış yaratacağı görülmektedir. t=3,227, p<0,05 olduğundan katsayı istatistiksel açıdan anlamlı görülmektedir. Benzer şekilde EÖ puanları sabit tutulduğunda RÖ puanlarının psikolojik sağlamlık üzerinde ortalama olarak 17,869 birimlik artış yaratacağı görülmektedir. t=2,747 p<0,05 olduğundan katsayı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Ayrıca β değeri incelendiğinde benlik saygısı puanları sabit tutulduğunda ebeveyn öz-yeterlik inancı puanları psikolojik sağlamlık puanları üzerinde 0,220 ss değişiklik oluşturacağını göstermektedir ($\beta=0,220$) Bunun yanı sıra öz-yeterlik inancı puanları sabit tutulduğunda benlik saygısı puanları psikolojik sağlamlık puanları üzerinde 0,187 ss değişikli oluşturacağını göstermektedir ($\beta=0,187$).

R² değeri incelendiğinde ise psikolojik sağlamlığın %21’nin ebeveyn öz-yeterlik inancı ve benlik saygısı ile anlamlı olarak açıklandığı görülmektedir.

Düzeltilmiş R^2 değeri, modelin örneklem yerine evrenden üretilmiş olması durumunda toplam varyansın %20'sini açıklayacağını göstermektedir. Hipotezde öngörülen farklılaşma sağlanmıştır.

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmanın amacı “özel yetenekli birey” tanısı almış bireylerin ebeveynlerinin psikolojik sağlamlıklarını benlik sayısı, öz-yeterlik inancı ve ara değişkenler olarak görülen sosyo-demografik değişkenler açısından incelemektir.

5.1.1. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum, Çalışma Durumu ve Özel Yetenekli Çocuğun Okula Gitme Durumuna İlişkin Bulguların Yorumlanması

Örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin YÖ puanları, yaş değişkenine göre incelendiğinde gruplardaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Örneklem grubundaki ebeveynlerin YÖ puanları, cinsiyet değişkenine göre kadınların lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Bu durumda yapılan bu çalışmada özel yetenekli çocuğu olan annelerin psikolojik sağlamlıklarının babalardan daha yüksek olduğu söylenebilir.

Örneklem grubundaki ebeveynlerin YÖ puanları, medeni durum değişkenine incelendiğinde gruplardaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin evli ya da bekar olmalarının psikolojik sağlamlık puanları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir.

Ebeveynlerin YÖ puanları, çalışma durumu değişkenine göre incelendiğinde gruplardaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Bu bulguya göre özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik sağlamlıkları çalışmaları ya da çalışmamaları durumunda anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Benzer şekilde örneklem grubundaki bireylerin YÖ puanları, özel yetenekli çocuklarının okula gitme durumuna göre incelendiğinde gruplardaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Buna göre özel yetenekli çocuğun okula gitmesi ya da gitmemesi durumunun anne-babaların psikolojik sağlamlıkları üzerinde anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir.

5.1.2. Psikolojik Sağlamlık ile Benlik Saygısı ve Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancının Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Yorumlanması

Psikolojik sağlamlıkları ile benlik saygısının arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan analizlerin sonucunda, YÖ puanları ile RÖ puanları arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre benlik saygısının artmasının psikolojik sağlamlığı da olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Psikolojik sağlamlık ile ebeveyn öz-yeterlik inancı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonucunda ise, YÖ puanları ile EÖ puanları arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre ebeveyn öz-yeterlik inancının artmasının psikolojik sağlamlığı olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

5.1.3. Ebeveyn Öz-Yeterlik İnancı ve Benlik Saygısının Psikolojik Sağlamlık Üzerinde Etkisine İlişkin Bulguların Yorumlanması

Benlik saygısının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda benlik saygısı ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Buna göre benlik saygısının, psikolojik sağlamlık üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Ebeveyn öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan analiz sonucunda ebeveyn öz-yeterlik inancı ile psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir. Buna göre ebeveyn öz-yeterlik inancının bireylerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

5.2. Tartışma

Bu bölümde özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik sağlamlıkları, benlik saygısı ve öz-yeterlik inancına ilişkin elde edilen bulguların mevcut kuramsal literatür desteğiyle tartışılmasına ve değerlendirilmesine yer verilmiştir.

5.2.1. Psikolojik Sağlamlığa Etki Gücü Açısından, Benlik Saygısının İncelenmesi

Psikolojik sağlamlık ile benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra benlik saygısı değişkeninin psikolojik sağlamlığı açıklamada etkili olduğu ve bu etkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu da tespit edilmiştir.

Birçok araştırma bulgusu bize psikolojik sağlamlık ile benlik saygısının arasındaki ilişkinin pozitif yönde ve anlamlı olduğunu göstermektedir(Dumont & Provost, 1998; Finn & Rock, 1997; Kamya, 2000; Rutter, 1987; Arastaman ve Balci, 2013). Yine psikolojik sağlamlık literatürü incelendiğinde, riskli durumlarla karşılaşan ve bunların üstesinden gelerek hayatta kalan bireylerde yüksek benlik saygısının bir kişilik özelliği olarak görülmektedir(Snape Jindal & Miller, 2008; Masten, vd. 2002).

Dumont & Provost (1998) tarafından yapılan araştırmada; ergenler “sağlam”, “incinebilir”, “uyumlu” olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre “sağlam” ve “uyumlu” olan ergenlerin benlik saygıları, “incinebilir” olan ergen grubundan daha yüksek olarak bulunmuştur.

Finn & Rock (1997) ise akademik başarı ve okulu terk etmenin psikolojik sağlamlık ile ilişkisinin incelendiği bir araştırma; psikolojik sağlamlığı yüksek çocukların benlik saygılarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Kamya (2000)’nın yaptığı araştırmada sosyal hizmetler bölümünde okumaya devam eden öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile benlik saygısı ve psikolojik iyi oluşun arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda psikolojik sağlamlığı açıklamada psikolojik iyi oluş ve benlik saygısının güçlü bir etkisi olduğu görülmüştür.

Snape Jindal & Miller (2008) yaptığı araştırmada ikinci kademedeki okuyan öğrenciler ve yetişkinler için psikolojik sağlamlık ve benlik saygısı teorilerinde güvenli bağlanmanın önemini vurgulamıştır. Onların yaptığı araştırmanın sonucunda benlik saygısı psikolojik sağlamlığın hem koruyucu faktörü hem de önemli bir çıktısı olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak ikinci kademeye devam eden yüksek benlik saygısına sahip olan öğrencilerin zorluklarla yüzleştiklerinde psikolojik sağlamlıklarının arttığı ve benzer şekilde bu tür mücadeleler karşısında psikolojik

sağlamlığı yüksek olan öğrencilerin daha yüksek benlik saygısına ulaştığı görülmüştür.

Eryılmaz (2012)'ın üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimserlik ve kontrol odağının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini incelediği araştırmada; psikolojik sağlamlıkla yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimserlik, kontrol odağı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuş ve bu değişkenlerin psikolojik sağlamlığı yordamada anlamlı katkılarının olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin benlik saygısı ne kadar yükselirse psikolojik olarak sağlam olabilecekleri düşünülmekte ve diğer araştırmaların da bu fikri desteklediği görülmektedir.

5.2.2. Psikolojik Sağlamlığa Etki Gücü Açısından Öz-Yeterlik İnancının İncelenmesi

Yapılan analizler sonucunda öz-yeterlik inancı ve psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra öz-yeterlik inancı değişkeninin psikolojik sağlamlığı açıklamada etkili olduğu ve bu etkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmalar öz-yeterlik inancı ile psikolojik sağlamlık arasında güçlü bir ilişki olduğu hatta bu yeterlik inancının psikolojik sağlamlığın bireysel koruyucu faktörleri arasında yer aldığını göstermektedir (Hamill, 2003; Gizir, 2007; Cavazos Jr., Johnson, Fielding, Cavazos, Castro & Vela, 2010; Kaner vd., 2011; Basım ve Çetin, 2011; Arastaman ve Balcı, 2013; Pidgeon & Keye, 2013; Sagone & De Caroli, 2013; Schwarzer & Warner, 2013; Garza, Bain & Kupczynski, 2014).

Arastaman ve Balcı (2013)'nın lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını okul iklimi, öğretmen tutum ve davranışları, aile ve arkadaş desteği gibi faktörlere ilişkin algılarını inceleyen araştırmada, cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı ve devamsızlık gibi değişkenler incelenmiştir. Yapılan ankette yer alan dört faktörün (kararlılık, girişimcilik ve iletişim, öz-yeterlik ve umut, sorun çözme becerileri) puanlarının analizinde öğrencilerin bir sorunla karşılaştıklarında o sorunun

üstesinden gelmede kararlılık, girişimcilik ve iletişim kurma algılarının, öz-yeterlik ve sorun çözme becerilerine yönelik algılarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin bu iki alandaki algılarının düşük olmasının nedeni okulların ve öğretmenlerin öğrencileri kendi yeterliklerine inanmaları için yetiştirmede yetersiz kaldıkları yönündedir. Bu nedenle öğrencilerin akademik bilgiler dışında duyuşsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik öneriler sunulmuştur.

Garza, Bain & Kupczynski (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmada üniversitede okumaya devam eden İspanyol öğrencilerinin psikolojik sağlık, öz-yeterlik inancı ve kararlılık gibi başarı faktörlerinin okul başarısı ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çeşitli değişkenler açısından incelendiğinde (okuldaki ilk yıl, anne-babanın üniversite mezunu olması gibi) öğrencilerin psikolojik sağlık, öz-yeterlik inancı ve kararlılıkları gibi başarı faktörlerinin istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Pidgeon & Keye (2013) üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inancı ve farkındalıklarının psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkisini incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda farkındalık ve öz-yeterlik inançlarının psikolojik sağlamlık durumunu yüksek düzeyde açıklamıştır. Araştırma sonuçlarının daha önce benzer çalışmalar yapan araştırmacıların bulgularıyla paralel olduğu görülmektedir. Lightsey Jr. (2006) yaptığı araştırmanın sonucunda; öz-yeterlik inancının psikolojik sağlamlığın düzeyini belirlemede merkezi bir rol oynadığını öne sürmüştür.

Sonuç olarak; özel yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin öz-yeterlik inancı ne kadar yükselirse psikolojik olarak sağlamlıklarının da artacağı düşünülmekte ve diğer araştırmaların da bu bulguları desteklediği görülmektedir.

5.2.3. Psikolojik Sağlamlığın Cinsiyet Üzerindeki Farklılığının İncelenmesi

Yapılan analizler doğrultusunda psikolojik sağlamlık puanları cinsiyete göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Bu farklılığın kadınların lehine olduğu tespit edilmiştir.

Birçok araştırma bulgusu da psikolojik sağlamlık puanlarının cinsiyete göre değişiklik gösterdiğini desteklemektedir (Benard, 1991; Werner, 1989; Garnezy, 1993, Grotberg, 1995; Özcan, 2005; Terzi, 2008; Aydın, 2010; Onat, 2010; Kurt, 2013).

Onat (2010)'ın demokratik ve otoriter olarak algılanan ebeveyn tutumlarının 9. Sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyine etkisi üzerinde yaptığı araştırmada California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği'nin lise versiyonu uygulanmıştır. Ölçeğin tüm alt ölçekleri ve toplam puanında kız öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.

Anne-babası boşanmış olan ve liseye devam eden öğrencilerin benlik saygısı, stresle başa çıkma, psikolojik sağlamlık ve psikolojik belirtilerin incelendiği araştırmanın bulgularına göre anne-babası boşanmış olan lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının cinsiyete göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin psikolojik sağlamlık puan ortalamaları erkek öğrencilerinkine göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bulguları doğrultusunda ebeveynleri boşanmış ve liseye devam eden kız öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu söylenebilmektedir (Kurt, 2013).

Sağlam (2012)'ın 15-18 yaşları arasında lösemi tanısı almış ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerini incelediği araştırmanın bulguları ölçekteki faktör sonuçları incelendiğinde, kız hastaların psikolojik sağlamlık ortalamalarının erkek hastalardan daha yüksek olduğunu görülmektedir.

Oktan (2008); üniversite sınavlarına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının cinsiyet, ÖSS sınavına kaçınıcı kez girdiği, problem çözme becerileri ve yaşam doyumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelediği araştırmada, kız ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin erkek ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Werner (1989); yüksek risk altındaki çocukları doğumlarından 32 yaşlarına kadar takip etmiştir. Bu araştırma bulgularına göre kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha güvenli ilişki kurduğu, daha yüksek benlik saygısına sahip

olduğu, özgüvenlerinin daha yüksek olduğu, problem çözmede daha başarılı oldukları, empati ve özerkliklerinin daha gelişmiş olduğu tespit edilmiştir.

Genetik bir faktör olan cinsiyet, psikolojik sağlamlıkla ilişki görülmektedir. Kız çocuklarının risk altında olması onlarda psikolojik sağlamlığın gelişmesine yol açtığı düşünülmektedir (Kumpfer, 1999). Bu araştırmanın bulguları da yukarıda bahsedilen araştırmanın bulgularını ve cinsiyet faktörünün önemli bir faktör olduğunu; kadın-erkek olma durumuna göre psikolojik sağlamlığın değişebileceği düşüncesini desteklemektedir.

5.3. Öneriler

Araştırma öz-yeterlik inancı, benlik saygısı ve sosyo-demografik değişkenlerin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Benlik saygısı ve öz-yeterlik inancının sosyo-kültürel yapılardan etkilenebileceği göz önünde bulundurulduğunda İstanbul Avrupa yakasında yürütölen bu çalışmanın Türkiye'nin farklı bölgelerinde de gerçekleştirilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Özel yetenekli bireylerin anne ve babalarıyla yürütölen bu araştırmanın farklı yetersizlik gruplarıyla da tekrarlanmasının özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin ebeveynlerinin psikolojik sağlamlıklarının farklı yetersizlik türlerindeki seyrinin takibi açısından faydalı olacaktır.

Psikolojik sağlamlık hayatta karşılaşılan zorluklar ve bu zorluklarla yüzleşerek üstesinden gelmeyi hatta bu zorlukları aştığında daha da güçlü bir hale gelmeyi sağlayan, insanın sahip olduğu bir yeterlik olarak tanımlanmaktadır (Grotberg, 1995). Bu kavram bireysel psikolojik bir özellik olarak görölmekte ve mücadele, problem çözme gibi birçok beceriyi de kapsamaktadır (Masten, 1994). Bu özellikler ve ölkemizin şartları göz önünde bulundurulduğunda risk faktörleriyle ve olumsuz şartlarla karşılaşılmaması (iş kazaları, doğal afetler, ekonomik olumsuzluklar gibi travmatik yaşantılar) nedeniyle bireylerde psikolojik sağlamlığın artırılması önemli görölmektedir. Bu nedenle psikolojik sağlamlık kavramının sadece betimsel olarak değil deneysel olarak da araştırılması ve sağlamlığı artıracak eğitsel modellerin farklı gruplarda çalışılmasının da yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma betimsel ve kesitsel olarak yapılmıştır. Araştırmaya benzer çalışmaların daha yüksek örneklem gruplarıyla yapılması daha sağlıklı sonuçların alınması ve genellenebilirliğinin artması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Psikolojik sağlamlığı arttırmak ayrıca travma ve diğer risk faktörlerinin anlaşılması amacıyla krize müdahale, travmaya müdahale gibi psiko-sosyal müdahale çalışmalarının artırılması, sağlık ve eğitim sektörü alanlarında çalışanlar için hizmetiçi eğitimlerin yoğunlaştırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2005). *İnsan doğasını anlamak* (D. Başkaya, Çev.). İzmir: İlyas Yayınları. (Orijinal ilk baskı, 1927).
- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar: aileleri ve sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Aksaray, S. (2003). *Ergenlerde benlik saygısı geliştirmede beceri eğitimi ve aktivite merkezli programların etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Aksoy, V. (2008). *Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aktaş, İ. (2014). *Farklı branşlarda spor yapan ve spor yapmayan bireylerin benlik saygısı ve risk alma düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (2013). *Intellectual functioning*. <http://aaidd.org>. Erişim tarihi: 08 Aralık 2014.
- American Heritage Dictionary (2014). *Intelligence*. <https://www.ahdictionary.com>. Erişim tarihi: 08 Aralık 2014.
- Arastaman, G. ve Balcı, A. (2013). Lise öğrencilerinin yılmazlık algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 915-928.
- Arıcak, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Arslan, A. (2007). *Felsefeye giriş* (9. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

- Ataman, A. (2009). Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklar. A. Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (1. Baskı), Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aşkar, P. ve Umay, A. (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-8.
- Aydemir, S. (2014). *Hemşirelerde benlik ve benlik saygısı. Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 41-47.
- Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Aydoğan, D. (2008). *Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı ve öz-yeterlilik ile açıklanabilirliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme* (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Balcı, K. (2013). *Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlık başarıları, bilgisayar öz-yeterlik ve bilgi okuryazarlık öz-yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Bandura, A. (1986). Self-Efficacy beliefs in human functioning. *Journal of Social Foundations of Thought and Action*. <http://www.uky.edu>. Erişim tarihi: 24 Nisan 2015.
- Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*. 4, 71-81. <http://www.uky.edu>. Erişim tarihi: 07 Mayıs 2015.

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. U.K: Worth Publishing Ltd.
- Bandura, A., Elder Jr, G. H., Flammer, A., Schneewind, K. A., Oettingen, G., Mittag, W., et al. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. A. Bandura (Ed.) <http://www.researchgate.net>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2015.
- Banyard, V. L. (1997). The impact of childhood sexual abuse and family functioning on four dimensions of women's later parenting. *Child abuse & neglect*, 21(11), 1095-1107.
- Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Baumeister, R. F., Campbell, D. J., Krueger, I. J. & Vohs, D. K. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness or healthier lifestyles?. *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1). <http://citeseerx.ist.psu.edu>. Erişim tarihi: 18 Ekim 2015.
- Baymur, F. (1978). *Genel psikoloji* (4. Baskı). İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.
- Bayraklı, H. (2010). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Benard, B. (1991). *Fostering resiliency in kids: protective factors in the family, school and community*. Oregon, Portland: Western Regional Center for Drug-Free Schools and Communities, Northwest Regional Educational Laboratory.
- Bilgiç, N., Taştan, A., Kurukaya, G., Kaya, K., Avanoğlu, O. ve Topal, T. (2013). Özel yetenekli bireylerin eğitimi strateji ve uygulama kılavuzu. *T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. <http://orgm.meb.gov.tr>. Erişim tarihi 05 Kasım 2014.

- Binet, A. (1905). New methods for the diagnosis of the intellectual level of subnormals (C. D. Green, Çev.). *Classics in the History of Psychology*. Toronto: York University.
- Block, J. & Kremen, A. M. (1996). IQ and ego resiliency: conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349-361.
- Busse, T. V., Dahme, G., Wagner, H. & Wiecekowsky, W. (1986). Teacher perceptions of highly gifted students in the United States and West Germany. *Gifted Children Quarterly*, 30(2), 55-60.
- Buunk, B. P. & Mussweiler, T. (2001). New directions in social comparison research. *European Journal of Social Psychology*, 31, 467-475.
- Büyükduman, F. İ. (2006). *İngilizce öğretmen adaylarının İngilizce ve öğretmenlik becerilerine ilişkin öz-yeterlik inançları arasındaki ilişki. Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bostan, L. (2014). *Mesleki ve teknik okulların elektrik elektronik teknolojisi alanı öğrencilerinin bilgisayar kullanma öz-yeterlik algılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Cast, A. D. & Burke, P. (2002). A theory of self esteem. *Social Forces*, 80(3), 1041-1068.
- Cavkaytar, A., Aksoy, V. ve Ardıç, A. (2014). Ebeveyn öz-yeterlik ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışmasının güncellenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 4(1), 69-76.
- Colin, C., Benson, N., Ginsburg, J., Grand, V., Lazyan, M. & Weeks, M. (2012). *Psikoloji kitabı* (1. Baskı) (E, Lakçe Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

- Collins, A., Brown, S. J. & Newman E. S. (1987). *Cognitive apprenticeship: teaching the craft of reading, writing and mathematics*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self esteem*. San Fransisco: W. H. Freeman.
- Cowan, P. A., Cowan, C. P. & Schulz, M. S. (2014). Thinking about risk and resilience in families. In E. A. Blechman & E. M. Hetherington (Eds.), *Stress, Coping and Resiliency in Children and Families*. New York: Psychology Press.
- Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı* (13.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlar, G. A. (1993). *Kekemelerde Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çankaya, B. (2007). *Lise 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin algılanan benlik saygısının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çatışkan İşgülen, D. (2014). *Öğretmen adaylarının sanat eğitimi öz-yeterliklerinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Gaziosmanpaşa.
- Cavazos Jr., J., Johnson, B. M., Fielding, C., Cavazos, A. G., Castro, V. & Vela, L. (2010). A qualitative study of resilient Latina/o college students. *Journal of Latinos and Education*, 9(3), 172-188.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda benlik saygısı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dağlı, E. M. (2006). *Ergenlikte zekâ bölümü, duygusal zekâ ve akademik başarı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi, Mersin.

- Davaslıgil, Ü., Uzun, M., Çeki, E., Köse, M. A., Çapkan, N. ve Şirin, M. R., (2004). Üstün Yetenekli Çocuklar: Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu. 1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Demirel, Ş. ve Sak, U. (2011). Yetenek hiyerarşisi: üstün yetenek türlerinin toplumsal değerleri üzerine bir araştırma. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 61-76.
- Duman, M. (2013). *Üstün zekâlı ve yetenekli bireylere yönelik eğitim modelleri ve öğretimsel uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi*, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Dumont, M. & Provost, M. A. (1998). Resilience in adolescents: protective role of social support, coping strategies, self-esteem and social activities on experience of stress and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(3), 343-363.
- Düzen, N. E., Şahin, N., Raven, J. & Raven, J. C. (2007). The classic form of the standard progressive matrices in Turkey. In J. Raven & C. J. Raven (Eds.), *Uses and Abuses of Intelligence: Studies Advancing Spearman and Raven's Quest for Non-Arbitrary Metrics*. New York: Royal Fireworks Press.
- Eachus, P. & Cassidy, S. (2002). Development of the computer user self-efficacy (cuse) scale: investigating the relationship between computer self-efficacy, gender and experience with computers. *Journal of Educational Computing Research*, 26(2), 133-153.
- Ekinci, A. (2002). *İlköğretim okullarının üstün yetenekli çocukların eğitimine elverişlilik düzeyi ile ilgili öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Batman ili örneği). Yüksek Lisans Tezi*, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Enç, M. (2005). *Üstün beyin gücü* (2. Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y. (1987). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Erden, M. ve Akman, Y. (2003). *Gelişim ve öğrenme* (12. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergün, M. ve Çelik, L. (1998). Zekâ testlerinde son gelişmeler ve evde zeka testi uygulamaları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 59, 2-9.
- Erten Kaya, Z. (2011). *Kayseri'ye Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden göçle gelen ergenlerde benlik saygısını yükseltme programının etkililiğinin araştırılması. Doktora Tezi*, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Eryılmaz, S. (2012). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı yordamada, yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimserlik ve kontrol odağının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Feist, J. & Feist, G. J. (2006). *Theories of personality*. New York: McGraw-Hill.
- Ferguson, D. M. & Lynskey, M. (1996). Adolescent resiliency to family adversity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.
- Finn, J. D. & Rock, D. A. (1997). Academic success among students at risk for school failure. *Journal of Applied Psychology*, 82(2), 221-234.
- Frank, C. I. (1996). *Building self-esteem in at-risk youth, peer group programs and individual success stories*. USA: Praeger Publishing.
- Franzoi, S. L. (2008). *Social psychology* (5th ed.). New York: McGraw-Hill Publishing.
- Freeman, J. (2001). *Gifted Children Grown Up*. London: Nace/Fulton Publication.
- Garmezy, N. (1993). Children in poverty: resilience despite risk. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 56(1), 127-136.
- Garza, K. K., Bain, F. S. & Kupczynski, L. (2014). Resiliency, self efficacy and persistence of college seniors in higher education. *Research in Higher Education Journal*, 26, 1-19.

- Geçtan, E. (2010). *Psikanaliz ve sonrası* (14. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gizir, C. A. (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eighth grade students in poverty. Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Glantz, M. D. & Sloboda, Z. (1999). Analysis and reconceptualization of Resilience. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Grotberg, E. H. (1995). *The international resilience project: research and application*. UAB: Civitan International Research Center.
- Gökçen, G. (2015). *Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Gözüm, S. ve Aksayan, S. (1999). Öz-etkililik-yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun güvenirlik ve geçerliliği. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokul Dergisi*, 2(1), 21-34.
- Güloğlu, B. ve Karaırmak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(2), 73-88.
- Günday, M. (2010). Benlik saygısı - öz saygı gelişimi. <http://www.aktuelpsikoloji.com> Erişim tarihi: 19 Ağustos 2015.
- Gürel, Ö. (2007). *Görme engelli ergenlerle gören ergenlerin benlik saygısı gelişimlerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Gürgen, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi. Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hamill, S. K. (2003). Resilience and self efficacy: the importance of efficacy beliefs and coping mechanism in resilient adolescents. *Colgate University Journal of Sciences*, 115-146.
- Henderson, N. & Milstein, M. (2003). Resiliency in schools: making it happen for students and educators. California, Thousand Oaks: Corwin Press, Inc.
- Hızlı, E. (2013). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların matematik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ilgaz, B. (2011). *Üniversite düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin yılmazlık, umutsuzluk durumları ve sektörel tutumlarının kariyer seçimlerine etkileri: Akdeniz Üniversitesi örneği. Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- İnanç Yazgan, B., Bilgin, M. ve Atıcı Kılıç, M. (2007). *Gelişim psikolojisi, çocuk ve ergen gelişimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- İslamoğlu, A. H. Ve Alınacak, Ü. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (4. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Johnson, W. & Bouchard, J. H. (2005). The structure of intelligence: it is verbal, perceptual and image rotation (VPR), not fluid and crystallized. *Intelligence* 33, 393-416.
- Kamya, H. A. (2000). Hardiness and spiritual well-being among social work students. *Journal of Social Work Education*, 36(2), 231-240.
- Kaner, S., Bayraklı, H. ve Güzeller, C. O. (2011). Anne-babaların yılmazlık algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-78.

- Kararmak, Ö. ve Siviş Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Kaplan, H. B. (1999). Toward an understanding of resilience a critical review of definitions and models. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*. New York: Plenum Publishers.
- Kitano, M. K. & Lewis, R. B. (2005). Resilience and coping: implications for gifted children and youth at risk. *Roeper Review*, 27(4), 200-205.
- Koç, S. ve Gün, N. (2011). *Özsaygı, öncelikler listende kaçınıcı sıradasın?*. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Kowalski, R. M. & Westen, D. (2011). *Psychology* (6th Edition). USA: Wiley, John & Sons, Incorporated.
- Kumpfer, K. L. (1999). Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*. New York: Plenum Publishers.
- Kurt, T. (2013). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: yılmazlığın aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Leipold, B. & Greve, W. (2009). Resilience: a conceptual bridge between coping and development. *European Psychologist*, 14(1), 40-50.
- Lewandowski, K. H. L. (2005). *A study of the relationship of teachers' self-efficacy and the impact of leadership and professional development*. Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania.
- Lightsey Jr., O. R. (2006). Resilience, meaning and well-being. *The Counseling Psychologist*, 34(1), 96-107.

- Luthar, S. S. (1991). Vulnerability and resilience: a study of high-risk adolescents. *Child Development*, 62(3), 600-616.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. & Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Mandleco, B. L. & Peery, J. C. (2000). An organizational framework for conceptualizing resilience in children. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 13(3), 99-111.
- Martinek, T. J. & Hellison, D. R. (1997). Fostering resiliency in underserved youth through physical activity. *Quest*, 49, 34-49.
- Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: successful adaptation despite risk and adversity. In M. C. Wang & G. W. Gordon (Eds), *Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S., Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments. *American Psychologist*, 53, 205-220.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Scott D. G., Tellegen A. & Garmezy, N. (1999). Competence in the context of adversity: pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11, 143-169.
- Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E. & Reed, M. G. J. (2009). Resilience in Development. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *The Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.

- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Müdürlüğü (2007). *Bilim ve sanat merkezleri yönergesi*. <http://mevzuat.meb.gov.tr>. Erişim tarihi: 18 Kasım 2014.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). *Özel eğitim ve rehberlik hizmetleri yönetmeliği*. <http://orgm.meb.gov.tr>. Erişim tarihi: 15 Kasım 2014.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014). *Özel yetenekli çocuklar aile kılavuzu*. Ankara: Ulusoy, H. F., Sakaltaş, E., Güneş, H., Dokgöz, M., Akın, Ö., Köseoğlu, S.
- Mruk, C. J., (2006). *Self-esteem research, theory and practice* (3rd Edition). New York: Springer Publishing Company.
- Murray. C. (2003). Risk factors, protective factors, vulnerability, and resilience: a framework of understanding and supporting the adult transitions of youthwith high-insidencedisabilities. *Remedial and Special Education*, 24(1), 16-26.
- Nalbant, A. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- NCH- The Bridge Child Care Development Service (2007). *Literature Review: Resilience in Children and Young People*. <https://www.actionforchildren.org.uk>. Erişim tarihi: 10 Kasım 2014.
- Ngara, C. & Porath, M. (2004). Shona culture of Zimbabwe's views of giftedness. *High Ability Studies*, 15(2), 189-209.
- Ngara, C. & Porath, M. (2007). Ndebele culture of Zimbabwe's views of giftedness. *High Ability Studies*, 18(2), 191-208.

- Oktan, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Doktora Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Onur, B. (2008). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Otacıoğlu Gürşen, S. (2009). Müzik öğretmeni adaylarının benlik saygısı düzeyleri ile akademik ve çalgı başarılarının karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 141-150.
- Öğülmüş, S. (2001). Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık. 1. *Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları* (s.29-30). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Öz, F. ve Bahadır Yılmaz, E. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: psikolojik sağlamlık. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 82-89.
- Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özerkan, E. (2007). *Öğretmenlerin öz-yeterlik algıları ile öğrencilerin sosyal bilgiler benlik kavramları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Özgüven, İ. E. (2011). *Psikolojik testler* (1. Baskı). Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, M. (1994). *Güdümlü ve güdümsüz psikolojik danışmanın öz saygı ve kendini kabul değerleri üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Özyürek, M. (2005). *Bireysel farklılıkları inceleme yaklaşımları*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Pajares, F. (2002). *Self-efficacy beliefs in academic contexts*. <http://www.uky.edu>. Erişim tarihi: 08 Mayıs 2015.
- Pajares, F. & Schunk, D. H. (2001). Self-beliefs and school success: self-efficacy, self concept and school achievement. In R. Riding & S. Rayner (Eds.), *Perception*. London: Age Publishing.
- Palti, C. (2012). *Üniversiteye hazırlanan lise son sınıf öğrencilerinde yükseköğretime geçiş sınavı öncesi ve sonrasında benlik saygısı, sınav kaygısı ve durumluk-sürekli kaygı düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Pidgeon, A. M. & Keye, M. D. (2013). An investigation of the relationship between resilience, mindfulness and academic self-efficacy. *Journal of Social Sciences*, 1(6), 1-4.
- Plummer, M. D. (2011). *Benlik saygısı çocuklarda nasıl geliştirilir?* (E. Aksay, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pope, A. M. & McHale, S. M. (1988). *Self-esteem enhancement with children and adolescent*. New York: Pergamon Press.
- Raeuori, A., Dick, D. M., Rahkonen Keski, A., Pulkkinen, L., Rose, R. J., Rissanen, A., et al. (2007). Genetic and environmental factors affecting self-esteem from age 14 to 17: a longitudinal study of finish twins. *Psychological Medicine*, 37(11), 1625-1633.
- Randle J. (2001). The effect of a 3-year pre-registration training course on student's self esteem. *Journal of Clinical Nursing*, 10(2), 293-300.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: Princeton University Press.

- Rosenberg, M. & Pearlin, L. I. (1978). Social class and self-esteem among children and adults. *American Journal of Sociology*, 84(1), 53-77.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanism. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3), 316-331.
- Rutter, M. (2006). Implications of resilience concepts for scientific understanding. *Annals New York Academy of Sciences*, 1094, 1-12.
- Saban, A. (2010). *Çoklu zekâ kuramı ve Türk eğitim sistemine yansımaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sagone, E. & De Caroli, M. E. (2013). Relationships between resilience, self efficacy and thinking styles in Italian middle adolescents. *Social and Behavioral Sciences*, 92, 838-845.
- Sağlam, H. (2012). *Lösemi tanısıyla izlenen 15-18 yaş grubu adölesanların psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sak, U. (2008). Üstün zekâlı öğrenciler. H. İ. Diken(Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sak, U. (2010). *Üstün zekâlılar: özellikleri tanımlanmaları ve eğitimleri*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Sameroff, A. J. & Seifer, R. (2010). Early contributors to developmental risk. In J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nuechterlein, S. Weintraub (Eds.), *Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology*.
- Sayiner, B., Savaşan, E., Sözen, D. ve Köknal, Ö. (2007). Yükseköğretim gençliğinin benlik algısının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: İstanbul Ticaret Üniversitesi örneği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 253-265.

- Schunk, D. H. & Meece, J. L. (2005). Self-efficacy development in adolescences. In F. Pajares & T. Urdan (Eds.), *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents* (s.71-96). USA: Age Publishing.
- Schwarzer, R. & Warner, L. M. (2013). Perceived self-efficacy and its relationship to resilience. In S., Prince Embury & D. H., Saklofske (Eds.), *Resilience in Children, Adolescents and Adults*. New York: Springer Science+Business Media.
- Selçuk, Z., Kayılı, H. ve Okut, L. (2004). *Çoklu zekâ uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: an introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Sevinç, M. (2003). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Soysal, M. R. (2014). *Sınıf öğretmenliği ana bilim dalı öğrencilerinin öğretmenlik mesleği öz yeterlik inançları*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Spearman, C. (1904). General intelligence, “objectively determined and measured (C. Green, Trans.). *Classics in the History of Psychology*. Toronto: York University.
- Snape Jindal, D. & Miller, D. J. (2008). A challenge of living? Understanding the psychi-social processes of the child during primary-secondary transition through resilience and self esteem theories. *Educational Psychology Review*, 20(3), 217-236.

- Snellman, L. & R  ty, H. (1995). Conceptions of intelligence as social representations. *European Journal of Psychology of Education*, 10(3), 273-287.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (F. Çok,   ev.). Ankara:   mge Kitabevi.
- Şirin, M. R., Kulaksızoğlu, A. ve Bilgili, A. E. (2004). Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı. *1. Türkiye   st  n Yetenekli   ocuklar Kongresi*. İstanbul:   ocuk Vakfı Yayınları.
- Taysi, E. (2000). *Benlik saygısı, arkadaşlardan ve aileden sağlanan sosyal destek: Üniversite    rencileriyle yapılan bir   alı  ma*. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Temel, F. ve Aksoy, B. A. (2010). *Ergen ve gelişimi-yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Terzi,   . (2008). Üniversite    rencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe   niversite Eğitim Fakültesi*, 35, 297-306.
- Teşneli,   . (2007). *Seviyedeki spor branşlarının fiziksel benlik algısı üzerine etkisi*. *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tiryaki Bozkurt, M. (2014). *Akademik başarısı sınıf ortalamasının altında kalan üstün zekâlı ortaokul    rencilerinin mükemmellik düzeyleri ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki*. *Yüksek Lisans Tezi*, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Toker F. ve Kuzgun, Y. (1968). *Zekâ kuramları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu.
- Toker, T., Tiryaki, A., Özçürümez, G. ve   skender, B. (2011). Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 83-92.

- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Toshimitsu, K., Ando, J. & Ono, Y. (2007). Genetic and environmental effects of stability and change in self-esteem during adolescence. *Personality and Individual Differences*, 42(1), 181-190.
- Tusaire, K. & Dyer, J. (2004). Resilience: a historical review of the construct. *Holistic Nursing Practice*, 18(1), 3-10.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (2014). *Zekâ*. <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 08 Kasım 2014.
- Türkiye Zekâ Vakfı (2014). *Zeka nedir?*. <http://tzv.org.tr>. Erişim tarihi: 08 Kasım 2014.
- Uzun, M. (2004). *Üstün yetenekli çocuklar el kitabı*. Ankara: T.C Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. <http://mebk12.meb.gov.tr>. Erişim tarihi: 10 Kasım 2014.
- Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Wagnild, G. M. & Young H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the resilience scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Werner, E. E. (1989). High-risk children in young adult-hood: a longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72-81.
- Werner, E. E. (2004). Journeys from childhood to midlife: risk, resilience and recovery. *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 114(2), 492.
- Yalım, E. (2001). *Yüksekokul öğrencilerinde benlik saygısının akademik başarı ve ana-baba ile iletişime etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Atıcı Kılıç, M. (2007). *Gelişim psikolojisi* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2009). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldız, M. (2012). *Öğretmen adaylarının benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin sahip oldukları değerler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Yörükoğlu, A. (1984). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Aydın Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Gençlik çağı* (10. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk ruh sağlığı* (32. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, S. (2011). *Sınıf öğretmenliğinde okuyan öğrencilerin madde kullanım durumlarının benlik saygısı ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

EKLER

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz

1. Kadın ☐
2. Erkek ☐

2. Yaşınız

1. 20-35 ☐
2. 36-50 ☐
3. 50 ve üzeri ☐

3. Medeni Durumunuz:

1. Evli ☐
2. Bekâr ☐

4. Çalışıyor musunuz?

1. Evet ☐
2. Hayır ☐

5. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğunuz okula gidiyor mu?

1. Evet ☐
2. Hayır ☐

EK-2**YILMAZLIK ÖLÇEĞİ**

1. Hiç tanımlamıyor.
2. Biraz tanımlıyor.
3. Orta düzeyde tanımlıyor.
4. İyi tanımlıyor.
5. Çok iyi tanımlıyor.

		1	2	3	4	5
		Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
S						
1	Genel olarak olaylara kötümser bakarım.					
2	Güçlükler karşısında yılmadan, sabırla mücadele ederim.					
3	Kimsenin fark edemediği yaratıcı çözüm yollarını görebilirim.					
4	Atılğan bir kişi değilim.					
5	İyi liderlik yapamam.					
6	Kararlarımın sonuçlarına baktığımda genellikle isabetli kararlar verdiğimi görürüm.					
7	Çevremdeki olanak ve fırsatları kolayca görüp değerlendiririm.					
8	Başarı için olabildiğince yüksek ama ulaşılabilir hedeflerim var.					
9	İnandığım doğrular için çaba göstermek zor geliyor.					
10	Kendi yaşamım üstünde kontrol sahibi değilim					
11	Parlak bir geleceğe sahip olma duygusu ve umudu içindeyim.					
12	Çevremdekiler üzerinde olumlu izlenimler bırakarak onların güvenini kazanırım.					
13	Meraklıyım, sorular sorar, bilmediğim şeyleri öğrenmek için araştırırım.					
14	Kendimi yaşama pek bağlı hissetmiyorum.					
15	İçinde yer aldığım gruplarda etkin rol oynarım.					
16	Zorluklar karşısında dayanıksızım.					
17	Sokulğan(arkadaş canlısı, sıcakkanlı) değilim.					
18	Başkalarının üstesinden gelemeyeceği olumsuz yaşam koşulları ile baş etmeyi bilirim.					
19	Kendime her zaman güvenirim.					
20	Sorumluluklar üstlenmek bana zor geliyor.					

21	En zor şartlarda bile kendimi iyileştirme yetisine sahibim.					
22	Hedeflerime ulaşmak için kendimi güdüleyebilirim.					
23	İnandığım şeyler için sonuna kadar mücadele ederim.					
24	Zor durumları bile lehime çevirmekte hünerliyim.					
25	Çıkabilecek problemleri önceden kestirerek önlemlerimi alırım.					
26	Sahip olduğum özellikleri değerli bulmuyorum.					
27	Çatışmalarımı çözmekte sıkıntılar yaşıyorum.					
28	Zor bir durumda kaldığımda genellikle o durumdan çıkış yolumu bulabilirim.					
29	Çözüm yollarını hemen görerek uygulamaya koyarım.					
30	Planlar yaptığım zaman onları sonuna kadar götürürüm.					
31	Genellikle gülecek bir şeyler bulabilirim.					
32	Olaylar karşısında genellikle çaresiz kaldığımı hissediyorum.					
33	Rahat ve kolay iletişim kuramam.					
34	Kendi biricikliğimi içinde yaşadığım toplumla çatışmadan ortaya koyabilirim.					
35	Yeni insanlarla tanışmak, yeni yaşantılar beni ürkütür.					
36	Kendimle barışığım.					
37	Genellikle bir duruma birçok yönden bakabilirim.					
38	Yaşamımı anlamsız buluyorum.					
39	Yapmak zorunda olduğum şeyler için yeterli enerji bulamıyorum.					
40	En zor durumlarda bile inancımı kaybetmem.					
41	Yaşamımda azimli bir insan olmayı beceremedim.					
42	Kendimi güçlü hissetmiyorum.					
43	Yaşamımda üstlendiğim rollerimden zevk almıyorum.					
44	Anlatım ve ifadelerimle karşımdakileri ikna edemem.					
45	Sözlü ve yazılı olarak ifade etmeyi başarıyorum.					
46	Diğer insanlardan gelen sinyalleri iyi okurum.					
47	Problemlerimin kaynağını saptayamıyorum.					
48	Dertlerimi unutabilmek için yaratıcılığımı kullanabilirim					
49	Neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar veremem.					
50	İnandığım şeyler için tehlikeleri göze almak zor geliyor.					

EK-3**ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ**

1. Çok Doğru (ÇD)
2. Doğru (D)
3. Yanlış (Y)
4. Çok Yanlış (ÇY)

S.N.	Maddeler	1 ÇD	2 D	3 Y	4 ÇY
1.	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.				
2.	Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.				
3.	Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.				
4.	Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.				
5.	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.				
6.	Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.				
7.	Genel olarak kendimden memnunum.				
8.	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.				
9.	Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.				
10.	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.				

EK-4**EBEVEYN ÖZ-YETERLİK İNANCI ÖLÇEĞİ**

1 2 3 4 5 6 7

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. İhtiyacım olduğu zaman, çocuğumun sorununu daha iyi anlamak için gerekli olan bilgilere ulaşabilirim.							
2. Çocuğumun ev dışında (Alış-verişte, lokantada, ev gezmelerinde, vb.) gösterdiği davranış problemleri ile baş edebilirim.							
3. Çocuğum benimle iletişim kurmaya çalıştığında, çocuğumun ne istediğini ve neye gereksinim duyduğunu anlayabilirim.							
4. Çocuğumun başarılı olmasına yardımcı olma konusunda yeterliyim.							
5. Çocuğum sorun yaşadığı zaman, onun için yapabileceğim birçok şey vardır.							
6. Çocuğumun günlük yaşamına ilişkin kararları çoğu zaman alabilirim.							

7. Çeşitli sosyal ortamlarda (ev ziyaretleri, oyun alanları vb.), çocuğumun diğer çocuklarla ve yetişkinlerle iletişim kurmasına yardımcı olabilirim.							
8. Çocuğumdaki sorunun ne olduğunu çoğu zaman anlayabilirim.							
9. Çoğu zaman iyi bir ebeveyn (anne/baba) olduğuma inanıyorum.							
10. Çocuğumun günlük yaşam becerilerini geliştirmesine yardımcı olacak farklı stratejiler (yollar) kullanabilirim.							
11. Genellikle çocuğumun aldığı terapinin/egitimin amaç ve işlevini genellikle bilirim (örn.,Çocuğumun aldığı terapi/egitim için uygulanmaktadır ve neden önemlidir?).							
12. Çocuğumun güçlü yönleri ve gereksinimleri hakkında çocuğumun terapisti veya öğretmeni ile konuşabilecek derecede kendime güvenirim.							
13. Çocuğumun daha iyi iletişim kurması için onu cesaretlendirecek çeşitli yollar kullanabilirim.							
14. Çocuğumun okulda başarılı olabilmesi için gerekli bilgilere ve kaynaklara ulaşabilirim.							

15. Çocuğumun eğitim durumuna ilişkin toplantılar yapıldığı zaman, bu toplantılardaki konuları anlayabilirim ve görüş alış-verişinde bulunabilirim.							
16. Çocuğum için uygun olan gereksinim duyduğu eğitimi/terapiyi araştırıp bulabilirim.							
17. Gerektiğinde çocuğumun terapisti veya öğretmeni ile kaygılarımı paylaşabilirim.							

EK-5

VALİLİK ONAYI

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.5598988

01.06.2015

Konu: Anket İzni

Sayın: Kübra KAHVECİOĞLU

İlgi: a) 26.05.2015 tarihli dilekçeniz.

b) Valilik Makamının 29.05.2015 tarih ve 5562099 sayılı oluru.

"Özel Yetenekli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu tezinize dair araştırma çalışmanız hakkındaki ilgi (a) dilekçeniz ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmanın söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, *uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması*, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılmasını, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Murat ADALI
Şube Müdürü

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü D/Blok Bah-ı Ali Cad.No:13 Çarşafolu
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKJ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212) 455 06 52

Bu evrak (gözetim) elektronik imza ile onaylanmıştır. <http://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden d496-ca77-3b96-8eb8-3cd1 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.5562099
Konu: Kübra KAHVECİOĞLU

29.05.2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:a) 26.05.2015 tarihli dilekçe.

- b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 28.05.2015 tarihli tutanağı.

Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Kübra KAHVECİOĞLU'nun "*Özel Yetenekli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*" konulu tezi kapsamında, araştırma çalışmasını Başakşehir ilçesi Rehberlik Araştırma Merkezi, Bahçelievler ilçesi Bilim ve Sanat Merkezi ve Beşiktaş İlçesi Bilim Sanat Merkezinde kişisel bilgi formu, yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği ve rosenberg benlik saygısı ölçeğini uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muammer YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
29.05.2015

Yusuf Ziya KARACAEV
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü D/Blok Bab-ı Ali Cad. No:13 Cağaloğlu
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

ÖZGEÇMİŞ

03 Kasım 1990 tarihi Ankara İli Yenimahalle İlçesi doğumluyum. İlköğretimimi Bahçelievler’de, liseyi ise Keçiören İlçesi’nde tamamladım. 2008 yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik A.B.D.’de lisans eğitimime başladım ve bu eğitimi Haziran 2012 yılında tamamlayarak mezun oldum. Aynı yıl Eylül ayında İstanbul İli Başakşehir İlçesi Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nde Psikolojik Danışman olarak göreve başladım ve 2012 yılından beri hala aynı kurumda görev yapmaktayım. 2014 yılında ise Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı’na başladım.

Katıldığım Eğitimler

Yıl

• Türk İşaret Dili Eğitimi	2009-2010
• Psikososyal Müdahale Eğitimi	2014
• Zekâ İstanbul Projesi Zekâ Testleri Eğitimi	2015
• Haydi, Hayatı Kucakla: Yaşam Becerileri Eğitimi	2015

Sunmuş Olduğum Bildiri ve Hizmetiçi Eğitimler

• Lise Öğrencileri İçin Akran Arabuluculuğu Eğitim Programı:	
Kıbrıs 1. Psikolojik Danışma Öğrenci Kongresi	2012
• Destek Eğitim Odaları Eğitici Eğitimi	2014
• Haydi, Hayatı Kucakla: Yaşam Becerileri Eğitimi	2016